

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2016

Ballová Andrea

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Drobné sakrální památky v obci Rychnov na Moravě

Bakalářská práce

Autor: Andrea Ballová
Studijní program: B7105 Historické vědy
Studijní obor: Archivnictví - historie
Vedoucí práce: Mgr. Martina Bolom - Kotari, Ph.D.

Hradec Králové, 2016

Zadání bakalářské práce

Autor: Andrea Ballová

Studium: F12258

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví - historie

Název bakalářské práce: Drobné sakrální památky v obci Rychnov na Moravě

Název bakalářské práce AJ: Petty sacral sights in village Rychnov na Moravě

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Sběr a analýza pramenů, komparace, syntéza. Výčet a popis všech drobných sakrálních památek obce Rychnov na Moravě. Jejich popis dobový, ikonografický, epigrafický. Popis okolností jejich vzniku (zadavatel stavby, finanční otázka, zhotovitel) a odkazy pro dnešní dobu.

Archivní prameny: SOKA Svitavy, fond Farní úřad Rychnov 1607-1949; SOKA Svitavy, fond Archiv obce Rychnov 1749-1943; SOKA Svitavy, Kronika obce Rychnov na Moravě - školní; Farní úřad Rychnov, Farní kronika.

Literatura: Remešová, Věra: Ikonografie a atributy svatých, Praha 1991. Hájek, Tomáš - Bukačová, Irena: Příběh drobných památek, České Budějovice 2001.

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Martina Bolom Kotari, Ph.D.

Oponent: PhDr. Jakub Zouhar, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 22.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne:

.....

Anotace

BALLOVÁ, Andrea, Drobné sakrální památky v obci Rychnov na Moravě, Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové 2016, 187 s.

Bakalářská práce.

Hlavním tématem bakalářské práce jsou drobné sakrální památky vystavěné v obci Rychnov na Moravě, vytvoření přehledného katalogu, jejich výčet, lokalizace staveb, architektonický, ikonografický a epigrafický popis v případě dochovaného nápisu, dále určení donátora a důvod jejich výstavby.

Klíčová slova: Rychnov na Moravě, drobné sakrální památky, kříž, mor.

Annotation

BALLOVÁ, Andrea, Petty sacral sights in village Rychnov na Moravě, Hradec Králové: Faculty of philosophy, University of Hradec Králové, 2016, 187 s. Bachelor's thesis.

Main topic of this bachelor's thesis are petty sacral sights built in village Rychnov na Moravě, creation of synoptic catalogue, enumeration of these sights, localization of buildings, architectural, iconographic and epigraphic description if there is preserved inscription, next determining donor and reason of its construction.

Key words: Rychnov na Moravě, petty sacral sights, cross, plague.

Poděkování

Velké poděkování patří vedoucí práce Mgr. Martině Bolom-Kotari, Ph.D. za cenné rady a připomínky, bez nichž by tuto práci nebylo možno vystavět. Další poděkování patří zaměstnancům Státního archivu ve Svitavách se sídlem v Litomyšli za ochotu a pomoc při badatelské činnosti a dále také zaměstnancům Zemského archivu Opava pobočce Olomouc. Poděkování patří i panu Oldřichu Kolískovi z Rychnova, který pro tuto práci poskytl soukromé fotografie, neocenitelné vzpomínky a mnohé příspěvky, které byly velkým přínosem při kompletaci celé práce. Nemalé poděkování patří také Mgr. Tomáši Thunovi za obětavou pomoc a odbornou radu. Poděkování patří všem, kteří jakkoli přispěli svými radami i pomocí ke vzniku a dokončení této práce.

Obsah

Úvod.....	10
1. Obec Rychnov na Moravě.....	15
1.1 Lokalizace, popis	15
1.2 Obyvatelstvo, odsun	15
1.3 Katastrální výměra	17
1.4 Název obce	17
1.5 Symboly obce	17
1.6 Rychnovský vrch	18
2. Typologie drobných sakrálních památek.....	21
2.1 Topografické terénní památky	21
2.2 Kříže	22
2.3 Boží muka	23
2.4 Křížová cesta	24
2.5 Kapličky	24
2.6 Kaple	25
2.7 Mariánský sloup	26
2.8 Válečné památníky a pomníky	26
3. Sochaři	27
3.1 Johann Wenzel Sturmer	27
3.2 Zrod díla	28
3.3 Výstavba v Rychnově	30
4. Katalog.....	32
4.1 Pilíř se sochou sv. Rozálie	33
4.2 Morový sloup - sv. Roch	38
4.3 Mariánský pilíř P. M. Immaculaty	41
4.4 Kříž Krista – torzo	46
4.5 Trojiční sloup	48
4.6 Sloup se sochou P. M. Immaculaty	52
4.7 Kříž Krista	55
4.8 Sloup se sochou sv. Jana Nepomuckého	58
4.9 Pilíř Nejsvětější Trojice	60
4.10 Kříž Krista	62
4.11 Kříž Krista – torzo	66
4.12 Kříž Krista	68
4.13 Kříž Krista – torzo	70
4.14 Pilíř Nejsvětější Trojice	73
4.15 Kříž Krista	76
4.16 Sv. Florián	78

4.17 Kříž Krista	82
4.18 Kříž Krista - torzo	85
4.19 Kříž Krista - torzo	87
4.20 Kříž Krista - torzo	89
4.21 Kříž Krista - torzo	91
4.22 Torzo	93
4.23 Výklenková kaple	94
4.24 Výklenková kaple	95
4.25 Výklenková kaple	95
4.26 Prostorová kaple	96
4.27 Prostorová kaple	96
4.28 Prostorová kaple	97
PS: Památník císaře	97
Památník 1. sv. války	98
Závěr.....	99
Seznam pramenů a literatury	102
Seznam zkratk	107
Seznam příloh	108

Úvod

Žádná z dosud vydaných publikací či knih nevytvořila ucelený pohled a souhrnný katalog primárně dochovaných drobných sakrálních památek vystavených na území obce Rychnov na Moravě, ať již formou strohého popisu či katalogu fotografií a vyobrazení. Publikace vždy jen přiblížily nejzajímavější stavby libé oku a jednoduše přístupné, které se nachází na návsi. Ostatní, mnohdy usazeny v extravilánu obce, až na samém konci širokých lánů a polí a také většinou notně poškozené, zůstaly v zapomnění. Cílem této práce je tedy vytvořit souhrnný katalog drobných sakrálních památek, které na tomto území vznikly s nutností přihlídnout k faktu, že mnohé z nich dnes již upadly v zapomnění, ať pro nedostatek pramenné základny či pro pomíjivost zvoleného materiálu nebo dokonce pro jejich záměrnou likvidaci. Je tedy nutno brát na zřetel možnost dalšího doplňování sekundárně dochovaných staveb, neboť prameny k nim mohou být nalezeny později nebo až po dokončení této práce.

Cílem je tedy vytvořit celistvý soupis všech primárně dochovaných drobných sakrálních památek vystavených na území obce Rychnov na Moravě, stavby blíže lokalizovat, ať již v samotném intravilánu či okolním extravilánu. Vytvořit podrobný popis architektonických prvků staveb, dále, v případě dochovaného nápisu, provést jeho epigrafický popis a ve většině příkladů, dle užitého jazyka, uvést také jeho překlad. Dalším cílem je určit figury světců, jež jsou mnohdy dominantou celé stavby, nastínit jejich život, mučednickou smrt a následně užití atributy. Dále je cílem určit donátory a objasnit důvod k výstavbě památky, ať již s pomocí dochovaného nápisu či archivních pramenů. Jelikož některé stavby byly v minulých letech na nemalé náklady restaurovány, je důležité i tyto okolnosti zveřejnit, jmenovitě uvést restaurátory, dobu, v níž práce probíhaly či zveřejnit přesnou výši nákladů. Důležité je připomenout, že mnohé z těchto drobných sakrálních památek jsou zařazeny mezi kulturní památky, tudíž i tuto informaci je nutno u konkrétních příkladů zmínit. Nezbytné je, alespoň z obecného hlediska, přiblížit samotnou obec, dobové proměny jejího názvu, vznik nového znaku a vlajky, její lokalizaci, nastínit typ vesnice, demografickou otázku, a v neposlední

řadě přiblížit zajímavosti týkající se Rychnovského vrchu, který je ve všech publikacích různého námětu též připomenut.

Tato práce je členěna do čtyř hlavních kapitol, které se dále dělí na několik tematických podkapitol. Po úvodní části, která tuto práci představuje, přichází kapitola první, která přináší základní lokalizační informace obce, nastiňuje demografickou otázku, katastrální výměru, přibližuje význam názvu obce a jeho proměny, zveřejňuje nedávno udělené obecní symboly a neopomíná také zmínit významnou lokalitu v extravilánu obce. Kapitola druhá uvádí ve svých šesti podkapitolách podrobnou typologii pouze těch drobných sakrálních památek, které byly v minulosti v katastru vystavěny, a tudíž je možno se s nimi v této práci setkat. Další dvě podkapitoly pouze informativně připomínají stavby vystavěné na území obce, přestože mezi sakrální památky nepatří. Kapitola třetí jmenovitě uvádí sochaře, kteří v blízkém okolí svá díla tvořili. Její podkapitola posléze představuje konkrétního sochaře, který pro donátory z Rychnova pod svým jménem několik staveb zhotovil. Další podkapitola přibližuje zrod celého díla a poslední podkapitola přináší přehled o stavbách a důvodech k jejich výstavbě v samotné obci. Kapitulu čtvrtou tvoří hlavní katalog, jehož každá samotná podkapitola představuje jednu ze staveb. Jedná se o stavby ve většině případů dochované primárně, pouze u dvou z nich a následně prostorových kapliček, se jedná o sekundární stav. Záhloví každé podkapitoly přináší údaje pro základní orientaci, pořadové číslo s případnou značkou sekundárního dochování, lokalizaci a rok vzniku stavby. Vše je pro přehlednost odděleno od samotného textu čarou. Popis každé stavby začíná její bližší lokalizací a případným situováním k významnému bodu či alespoň k hlavní komunikaci. Dále přichází samotný popis celé stavby, jejich architektonických prvků, vyobrazených světců či dobových zvláštností. V případě dochovaného nápisu je uveden typ písma, jeho výška, transliterace nápisu a jeho překlad, který je vytvořen autorem, následně je doplněn o obecný překlad uvedený v literatuře. Dalším údajem je uvedení donátora a důvod výstavby památky. Posléze jsou zveřejněny získané informace z archivních pramenů, kronik a v neposlední řadě

také z aktuální literatury. Na závěr jsou zmíněny restaurátorské zásahy, s uvedením restaurátorů, dobou v níž práce probíhaly a v neposlední řadě také náklady na tyto práce. Mezi poslední údaje patří začlenění mezi kulturní památky.

K vytvoření této práce bylo využito mnoha zdrojů. V prvotní fázi byly čerpány veškeré informace z kronik. Nejdůležitější z nich, která přinesla pro tuto práci zásadní informace, byla *Farní kronika*, uložená v budově místní fary. Je psána jazykem latinským a německým. Přináší mnoho informací týkajících se náboženského života zdejších obyvatel, uvádí důležité stavby ve farnosti a následné restaurátorské zásahy z konce 19. století. Je nutno podotknout, že všechny ostatní kroniky její záznamy hojně citují. Posléze byly čerpány informace z kronik, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu Svitavy se sídlem v Litomyšli. Jedná se o *Kroniku obecní*, z pera kronikáře Alfonse Ševčíka, psanou česky a *Kroniku školní*, z pera vrchního učitele Johanna Wittmanna, psanou německy. *Kronika obecní* přinesla strohé údaje o stavbách situovaných na návsi, nastínila celkově život v obci a okolnosti odsunu sudetských Němců. *Kronika školní* se pouze ve svém úvodu věnovala historii obce, opětovně cituje údaje o stavbách situovaných na návsi, snad s lehkým doplněním latinských překladů, posléze se ale celá kniha věnuje velice podrobně zdejší školní problematice. Cenným přínosem pro tuto práci byla také kronika z pera Kurta Hawlitschka *Heimatbuch der Gemeinde Reichenau im Schönhengstgau*. Jedná se o kroniku odsunutých Němců, která uvádí mnoho podstatných okolností ze života obce, jmenovitě představuje obyvatele, přesná čísla domů, přináší bližší pohled na spleť rodinné vazby, které při neustálém opakování jmen, bylo těžké rozluštit. Jako jediná publikace přináší obraz sekundárně dochovaného Pilíře sv. Rozálie 4.1, v původním stavu, i když v nepříliš dobré obrazové kvalitě. Další užitou kronikou byla *Kronika obce* se zápisy od roku 1960, která je uložena na obecním úřadě v Rychnově na Moravě. Opětovně hojně cituje kroniku farní, mnoho záznamů uvádí pouze obecně, snad i v mnohém nepřesně. Drobná *Kronika obce* se zápisy od roku 2005 do roku 2009 přinesla pro tuto práci údaje o výši nákladů restaurátorských zásahů, uskutečněných v daných letech. Od roku 2009 se kronika obce i přes zákonnou povinnost nevede, proto všechny informace k pozdějšímu restaurování a přenášení staveb byly čerpány z doložených

restaurátorských podkladů. K rozšíření základních informací z kronik byly užity archiválie *Arcibiskupské konzistoře*, uložené ve Státním archivu Opava, v pobočce Olomouc, které přinesly torzovitě dochované žádosti o výstavbu památek a následně podrobné restaurátorské náklady z konce 19. století. Cenné archiválie byly nalezeny ve Státním archivu Svitavy, zejména se jedná o fond *Nadační listy, Opisy nadačních listin*. Přestože obsahoval hojně archiválie přidružené obce Mladějov, byly zde nalezeny mnohé žádosti o výstavbu i cenné reversy. Obsahoval také podrobné vklady do nadačních fondů, jejich procentuelní zhodnocení i přehledné tabulky nadačních mší, často i s udáním přesných tónin.

Z literatury byla motivační nejen bakalářská práce historika Jána Kadlece, *Kříže pod křídly sovy*, ale také osobní setkání s autorem, který přispěl cennými radami a inspirací. K obecné tématice barokního sochařství jsem čerpala z knihy Jany Martínkové *Barokní sochařství v Moravské Třebové*. Připisováním autorství osobě Jana Sturmera se zabývá ve svých publikacích Pavel Suchánek. Z pera spoluautorů v čele s Ivanou Maxovou vyšla v roce 1997 publikace *Mariánské, trojiční a další světské sloupy a pilíře v okrese Svitavy*. Přestože se zmiňuje pouze o čtyřech stavbách v Rychnově, je přínosnou prací stavěnou na pramenné základně. Pro srovnání je zde možno pohlédnout na stavby v okolních obcích, které jsou zcela jiného typu a charakteru. Vlastimil Novák v roce 2012 vytvořil obsáhlou obrazovou publikaci *Atlas památek Moravskotřebovska a Jevíčska*. Přestože vyobrazuje téměř polovinu staveb v obci, přináší k nim pouze obecné informace s mnohdy nepřesnou transliterací jmen či datací.

Obecnou typologii téměř totožně zpracovává v úvodech svých regionálních publikací mnoho autorů, v této práci bylo převzato mnohé od spoluautorů Bukačová – Hájek z knihy *Příběh drobných památek*. Dále jsem čerpala z knihy spoluautorů Nusek – Svoboda *Drobné sakrální objekty na Podblanicku*. Pro přesné určení architektonických prvků a jejich popisu bylo užito druhého doplněného vydání knihy Wilfrieda Kocha *Evropská architektura* z roku 2012. Svými vyčerpávajícími komentáři a příkladnými obrazovými doplňky přináší tato publikace široký přehled o množství užívaných prvků, jejich obměnách a dobovém užití. Problematika

epigrafických nápisů byla řešena s pomocí publikace Jiřího Roháčka *Epigrafika v památkové péči*, která byla obohacena o cenné údaje z knihy *Krásné písmo I. a II.* od Františka Muziky. Drobné vysvětlivky byly čerpány z *České středověké paleografie* od Hany Pátkové. *Epigrafika v památkové péči* byla vodítkem k vytvoření systematického a přehledného katalogu s přesně stanovenými údaji a postupy.

Velké díky bych chtěla také vyjádřit panu Oldřichu Kolískovi, který mi k sepsání této práce poskytl mnohé informace, které lze přiřadit do celkového kontextu. Velkým přínosem mi byly i fotografie, poskytnuté z jeho soukromé sbírky, neboť svojí jedinečností dokladují existenci dnes již zaniklých staveb. Nenahraditelná je také pečlivost veškerých soukromých záznamů, neboť informační datace vložena do snímku při jeho pořízení, nám dnes již jako jediná slouží k časové orientaci v osudu mnohých staveb a děl. Velmi zajímavá a přínosná byla také spolupráce Oldřicha Kolíska s akademickým sochařem a restaurátorem Martinem Kovaříkem, kdy u všech zmíněných restauračních prací byl nápomocen s těžkou technikou při snímání a také opětovnému usazování již nově restaurovaných staveb.

1. Obec Rychnov na Moravě

1.1 Lokalizace, popis

Z širšího hlediska leží obec Rychnov na Moravě na území České republiky, v kraji Pardubickém, okrese Svitavy a její katastrální území leží na Moravě. Obec leží na hlavní komunikaci mezi městy Moravskou Třebovou a Lanškrounem, téměř v polovině této trasy. Její nadmořská výška je 357 m. n. m., výška Rychnovského vrchu, kterému se říká *Jezerní hřbet*, je 541 m. n. m. Rychnov byl do roku 1945 obcí německou. Obec je typem táhlé řadové vesnice. Toto charakteristické uspořádání domů nasvědčuje německému původu z dob osídlování kraje. Domy se vinou podél potoků a hlavní komunikace ve dvou neuspořádaných řadách. Jednotlivé statky jsou od sebe odděleny širokými pruhy polí, luk a zahrad. Rozsáhlé pozemky statků sahají až k samotné hranici katastru a končí vlastním lesíkem nebo obecním lesním porostem. Do řad rozlehlých usedlostí byly později vklíněny domky malých zemědělců a řemeslníků.¹

1.2 Obyvatelstvo, odsun

V dřívějších dobách byla tato obec osídlena převážně německým obyvatelstvem. Demografický nárůst dosahoval svého vrcholu v roce 1880, posléze v dalších letech počet obyvatel neustále klesal. Po 2. světové válce zůstaly v domech většinou staří lidé, děti, ženy a invalidé. Všichni muži od 17 do 55 let byli ještě ve válce nebo se již domů vůbec nevrátili. Již na jaře 1945 přicházeli do obce první osadníci, většinou bezzemci či drobní zemědělci z Prostějovska, Tišnovska, Přerovska a Boskovicka.² Do konce roku 1945 se v obci usadilo 46 nových rodin, které jsou jmenovitě uvedeny v obecní kronice.³ V roce 1946 přicházely další české rodiny s rozhodnutím k trvalému usídlení.⁴ Tyto rodiny přicházely do domů, kde ještě bydleli němečtí rodáci, kteří se smiřovali se svým osudem a věděli, že své domovy

¹ Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli (dále jen SOkA Svitavy), *Kronika obce Rychnov na Moravě – obecní (vlastivědná)* (dále jen Kroniky), *Texty zápisů do obecní kroniky Rychnov na Moravě*, Ševčík Alfons, kronikář, Rubířov, sign. KR – 378 (dále jen KR 378), s. 3.

² *Tamtéž*, s. 40.

³ *Tamtéž*, s. 44.

⁴ *Tamtéž*, s. 45.

budou muset brzy opustit. Nově příchozím obyvatelům uvolnili původní němečtí majitelé celý dům, většinou se uchýlili jen na výminek, rozdělili se o zásoby a nadále vykonávali práce na polích a statcích.⁵

Odsun byl naplánován pečlivě, přesně a podrobně, aby rodiny zůstaly kompletní. Z obce byly odváženy na selských povozech ve 3 vlnách do sběrného tábora v Moravské Třebové, odkud již cestovaly vlakem.⁶ Dle směrnic si mohly vzít zavazadlo o váze 50kg,⁷ jinak zde zanechaly prostě vše, celý dosavadní život, svoje rodné domy, rozsáhlé majetky, zážitky z dětství, radosti i nešťastné chvíle prožité v této obci.

Odsun a osudy německých obyvatel nejsou předmětem této práce, ale je velice důležité je zde zmínit, neboť mnozí z předků těchto odsunutých obyvatel jsou právě donátory drobných sakrálních památek vystavěných na území této obce.

Pro přehled zde přikládám stručnou tabulku počtu obyvatel v udaných letech.

rok 1765 - 1207 obyvatel
rok 1793 - 1674 obyvatel
rok 1839 - 1659 obyvatel
rok 1858 - 1716 obyvatel
rok 1880 - 1754 obyvatel
rok 1900 - 1582 obyvatel
rok 1910 - 1457 obyvatel
rok 1930 - 1402 obyvatel
rok 1939 - 1339 obyvatel⁸
rok 1948 - 801 obyvatel⁹

Důležité je také uvést aktuální počet obyvatel.

Ke dni 1. 1. 2015 zde trvale žije 619 obyvatel, z toho 317 mužů a 302 žen.¹⁰

⁵ *Tamtéž*, s. 43.

⁶ *Tamtéž*, s. 48–49.

⁷ Kurt HAWLITSCHKEK, *Heimatbuch der Gemeinde Reichenau im Schönhengstgau*, Ulm 1976 (dále jen HAWLITSCHKEK.), s. 195.

⁸ *Tamtéž*, s. 200.

⁹ Farní úřad Rychnov na Moravě, *Gedenk-Buch des Pfarrsprengels, Reichenau vom Jahre 1486* (dále jen *Gedenk-Buch des Pfarrsprengels*), s. 203.

¹⁰ Rychnov na Moravě: *Dokumenty, Rychnovské listy*, dostupné online (<http://www.rychnovnm.cz/sites/default/files/dokumenty/leden.pdf>), [citováno 10. 3. 2015].

1.3 Katastrální výměra

Katastr obce měl v roce 1850 výměru 2358 ha, k dnešnímu dni má výměru 2356 ha.¹¹

1.4 Název obce

Název této obce je prvně uveden v Deskách zemských,¹² (ZDB IV (225),¹³ ve tvaru *in villa Raychnau*. Proměny názvů v pramenech: 1398 *villas Rychnow*, 1408 *Reichnaw*, 1490 *Rychnow*, 1542 na vsi *Rychnowie*, 1672 *Reichnau*, 1718 *Reichenau*, 1720 *Reichenau, Rychnow*, 1846 *Rjchnow, Reichenau*, 1881 *Rychnov*, 1924 *Rychnov, Reichenau*. Místní jméno pochází z německého spojení *der richen ouwe*, znamená „*auf der reichen Au*“, což je možno překládat ve významu *na bohaté, tj. úrodné pasece, nivě, louce*.¹⁴

1.5 Symboly obce

Odborníkem na heraldiku a vexilologii Janem Tejkalem bylo na žádost obce vytvořeno několik možných variant obecního znaku a obecní vlajky. Důležitým pramenem byla doložená pečeť z roku 1787. Její blason zní: „*V poli kulaté pečeti o průměru 28mm, doložené v roce 1787, štít s rostlinnými ozdobami nahoře a po bocích. Ve štítu srdce, z něhož vyrůstají tři květiny*“. *Opis kapitálou začíná vpravo dole „SIGIL.DER GEMEIN ZV.REICHNAW“*.¹⁵

Dne 6. 3. 2013 byly Podvýborem pro heraldiku a vexilologii Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky schváleny znak a vlajka obce.

¹¹ Český úřad zeměměřický a katastrální: *k. ú.: 744 093 – Rychnov na Moravě – podrobné informace*, dostupné online (http://www.cuzk.cz/Dokument.aspx?AKCE=META:SESTAVA:MDR002_XSLT:WEBCUZK_ID:744093), [citováno 15. 3. 2015].

¹² Jindřich ŠEBÁNEK – Zdeněk FIALA – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Česká diplomatika do roku 1848*, Praha 1984, s. 134–141.

¹³ Desky zemské, *Die Landtafel des markgraffthumes Mähren (1348-1466)*, *Brünner cuda IV.*, s. 56, odk. 225., edd. Josef Chytil – Petr Chlumecký – Karl Demuth – Adolf Wolfskron, Brno 1856, dostupné online (<http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=7&bookid=171&page=58>), [citováno 12. 7. 2015].

¹⁴ Rudolf ŠRÁMEK – Ladislav HOSÁK, *Místní jména na Moravě a ve Slezsku II.*, Praha 1980, s. 404.

¹⁵ Vladimír NEKUDA, *Moravskotřebovsko, Svitavsko*, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně 2002, s. 679.

Blason znaku: „*V modrém štítě pod stříbrno-červeně šachovanou zvýšenou hlavou srdce kvetoucí třemi šestilistými květy na stoncích s listy, vše stříbrné, provázené po stranách po jedné stříbrné kouli a v srdci červenou koulí*“.

Blason vlajky: „*Modrý list se šestinovým žerd'ovým pruhem tvořeným šestnácti čtvercovými poli, střídavě bílými a červenými. V listu vedle dělicí linky srdce kvetoucí třemi šestilistými květy na stoncích s listy, vše bílé, provázené po stranách po jedné bílé kouli a v srdci červenou koulí. Poměr šířky k délce je 2:3*“.¹⁶

1.6 Rychnovský vrch

Rychnovský vrch je významným geomorfologickým útvarem křídového původu, vystupující do výšky 541 m. n. m. Jde o výraznou dominantu zvanou *Jezerní hora*, nebo také *Kozí hora*, kde ve vrcholové části jsou tři jezírka, ležící jako ostrov uprostřed intenzivně využívané krajiny. Jedná se o komplex lokalit zachovalých přirozených a polopřirozených smíšených lesů, mozaiku luk a pastvin, mokřadů, rákosin, rybníků, řeky a slepých říčních ramen. Toto místo je také významnou ornitologickou lokalitou.

Rychnovský vrch je opředen řadou pověstí. V jedné z nich se traduje, že na tomto vrchu stával kdysi zámek, který se i s jeho majitelkou, zlou čarodějnící, propadl do hlubin, a proto se z nitra hory ozývá podivné dunění. Toto se rozhodl probádat v srpnu roku 1840 Ernst Friedrich Glocker (1793–1858), paleontolog, profesor mineralogie a geologie ve Vratislavi,¹⁷ který podivné dunění vysvětlil jako tzv. bahenní sopku, tedy výbuchy bahenního plynu v močálu na vrcholu hory. Svoje poslední články k těmto jevům zveřejňoval Glocker v roce 1845. Jeho články ale označil za nevěrohodné kustod Františkova muzea v Brně, geolog a mineralog Albín Heinrich, který celý stav vysvětlil prudkými změnami atmosférického tlaku. Zájem o tuto oblast ale stále trval, proto ji 22. 8. 1858 navštívil astronom Johann Friedrich Julius Schmidt, který působil v letech 1853–1858 na soukromé hvězdárně

¹⁶ Rychnov na Moravě: *Obecní symboly*, dostupné online (<http://www.rychnovnm.cz/stranka/obecni-symboly>), [citováno 10. 3. 2015].

¹⁷ Německy psáno *Breslau*.

olomouckého kanovníka Eduarda, rytíře z Urckhrechtsbergu. S sebou přizval také geologa, mineraloga a botanika Gustava Tschermaka z Litovle,¹⁸ pozdějšího slavného profesora mineralogie na vídeňské univerzitě.¹⁹ Výsledkem jejich bádání bylo potvrzení tří lučních tůní na vrcholu, z nichž jedna měla délku 212m. Teplota vody zde byla opravdu vyšší, což ale bylo možno přičítat slunečním dním. Ono dunění bylo opravdu možno označit za pseudovulkanické, které bylo údajně nejvíce slyšet 1. a 2. srpna 1858, ale nikdy nebylo spojeno s možnými otřesy. Za dalších padesát let se touto oblastí zabýval také geolog říšského geologického ústavu ve Vídni Emil Tietze, který zde pobýval od roku 1890 do roku 1894. Ve své práci z roku 1902 nechce všechna doposud známá tvrzení odkázat do říše bajek, ale jezírka označuje za krasové jevy v opukách, kdy stav zavodnění odůvodňuje volným či ucpaným spojením s podzemím, čímž vysvětluje i vznik plynových bublin. Příčin dunění a hřmění uvádí několik, příkladně souvislost se seismickými poruchami, porušování napětí hornin či vyrovnání atmosférického tlaku, ale závěrem sumarizuje, že se jedná o jednu z nejdůležitějších tektonických oblastí Moravy a Čech, kde se tyto pohyby dodnes neuklidnily, tudíž uvolňování napětí hornin nemusí být rovnoměrné a může být omezeno jen na malý úsek, čímž by se dala vysvětlit i lokálnost jevů.

Různé další výzkumy probíhaly s malými přestávkami až do konce 20. století, ale povětšinou se významně opíraly o předešlé práce. V nedávné době vzniklo několik souhrnných i speciálních geologických a geomorfologických prací z oblastí, kde leží Rychnovský vrch, tvořící morfologicky výrazný zjev, kuestu v oblasti Moravskotřebovské pahorkatiny na východním okraji české křídové pánve. Žádný z autorů se už ale dnes nezmiňuje o onom dodnes neobjasněném, přesto ale ne nemožném detonačním fenoménu Rychnovského vrchu.²⁰

Zajímavostí ale dodnes zůstává, že čím výše se pohybujeme na tomto vrchu, tím je zemina vlhčí, nalézáme zde jen vlhkomilné rostlinstvo a dále hojně zvláštních

¹⁸ Německy psáno *Littau*.

¹⁹ HAWLITSCHKEK, s. 10–13.

²⁰ Martin BOHATÝ, *Rychnovský vrch a jeho detonační fenomén*, in: Moravské vlastivědné listy č. 12, Městské muzeum Moravská Třebová, 2001, s. 21–25.

vyvětralých konkréci tvořených křemitým pískovcem bez stop kalcitu. Při výstupu na samotný hřbet nalezneme vrcholová jezírka, kde je možno při tichém pozorování vidět drobné probublávání unikajícího vzduchu odněkud z nitra a ať je toto místo opředeno barvitými pověstmi či nikoli, působí velice tajemně a záhadně.

V roce 2006 byla zařazena lokalita *Rychnovský vrch* v katastru obce Rychnov na Moravě do evropských významných lokalit NATURA 2000 jako přírodní památka.²¹

²¹ Obec Rychnov na Moravě, *Kronika obce Rychnov na Moravě*, zápisy od r. 2005 do r. 2009 (dále jen *Kronika obce Rychnov na Moravě*, zápisy od r. 2005 do r. 2009), s. 50.

Bliže tuto oblast představuje Jana Martínková, vedoucí muzea Moravská Třebová, v pořadu Toulavá Kamera, srov. Česká Televize: *Toulavá kamera*, dostupné online (<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1126666764-toulava-kamera/7599-regiony/?r=551&o=554&strana=2>), [citováno 15. 3. 2015].

2. Typologie drobných památek

Popsat veškeré drobné sakrální objekty, které různá staletí přinášela, by byl úkol neskonalý a snad i nepřínosný, neboť samotná typologie staveb je natolik obšírná, že jen její výčet by nás dočista zahltil. Při představě možných obměn různých prvků, dobových variant a lokálních kreací, by snad ani nebylo možno všechny drobné odchylky poctivě zaznamenat. Pro bližší seznámení s typologií staveb vyčleníme pouze ty, které se na námi mapovaném území vyskytovaly či stále tuto oblast zkrášlují, nebo alespoň tiše připomínají svým torzem osudy tehdejších obyvatel, jejich víru v Boha, a nemalé finanční zatížení při samotné výstavbě či při udržování stavby.

2.1 Topografické terénní památky (hraniční kameny, mezníky, příkopy, stromy)

Opomíjenou součástí naší krajiny jsou topografické terénní památky, které sice nepatří mezi památky sakrální, ale pro svoji četnost a také výraznou pomoc při terénním bádání po sakrálních stavbách, není možno jejich funkci opomenout.

Již od dob svého vzniku plnily funkci praktické orientace a patřily k horizontu každodennosti. Jejich vznik byl doprovázen právním aktem, v pozdější době často s písemným vyjádřením a rituálem dle místní formy. Jejich funkcí bylo oddělovat státní útvary, panství, obecní katastry, kdy se každý vlastnický vztah promítl jistým způsobem do zemského povrchu. Nejčastěji je tvořily mezníky či hraničníky z kamene, nápadné svojí velikostí, tvarem a různým označením. Nazývaly se *sady mezné*, *sádky*, *sadovci*. Měly tvar nahoře zakulaceného hranolu nebo kříže s vytesaným znakem rodiny majitele pozemku. Měly také svá zvláštní jména, která se odvozovala od osob, polohy, události či tvaru. Dozor nad nimi vykonávali zvláštní dozorcí, *sadčí*. Hajní a polesní je prohlíželi a natírali vápnem kvůli zdůraznění viditelnosti. Ohraničování a obnovování mezí se dělo za přítomnosti obou stran se slavnostmi a pitkami. Pravidelná bývala prohlídka hranic na letnice,

zvaná *doušky*. O vážnosti a nepohybnosti mezníků svědčí řada pověstí.²² I když by se zdálo, že jejich funkce byla dávno nahrazena přesným katastrálním zaměřováním a geodetickým měřením, při terénních pracích, kdy je nutno v lesním porostu přesně určit lokaci, se běžně užívají dodnes.

2.2 Kříže

Významnou skupinou drobných sakrálních staveb jsou kříže. Křesťanským symbolem se stávají od 4. století. Počátky výstavby v Čechách se datují na konec 9. století. Jejich výstavba je spojována s nařízením Karla Velikého stavět kříže u cest.²³ Od dob středověku se ustálilo užívání symbolu křesťanství v podobě Krista na kříži, které se následně promítlo obrazem i citací do křesťanských památek.²⁴

První kříže byly ze dřeva, dřevo bylo výchozím materiálem, ale vzhledem k jeho rychlé destrukci se tyto stavby nedochovaly. Posléze byl tento materiál užíván v různých krátkých periodách, mnohdy z důvodu chudoby po devastujících válkách či josefínských reformách.²⁵ Na konci 13. století se ve větší míře objevují kříže kamenné, kdy se kříž ve své reliéfní podobě stává součástí tzv. křížových kamenů i křížů volných.²⁶

Novověk přináší kříže železné, kované. Od 18. století se objevují kříže litinové, které upoutávají svojí nápaditou formou. Stálý je korpus Krista s nápisem *INRI* nad hlavou, pod tělem je výrazně zdobený štítek s oslavným textem, následuje pata kříže s reliéfní dekorací. Celá stavba je posazena na sokl, jenž mnohdy nese jméno donátora a důvod výstavby.²⁷

²² Irena BUKAČOVÁ – Tomáš HÁJEK, *Příběh drobných památek*, České Budějovice, 2001 (dále jen BUKAČOVÁ), s. 49–56.

²³ Jindřich NUŠEK – Jan SVOBODA, *Drobné sakrální objekty na Podblanicku*, Muzeum Benešov, 2001 (dále jen NUŠEK), s. 31.

²⁴ BUKAČOVÁ, s. 56.

²⁵ *Tamtéž*, s. 57.

²⁶ NUŠEK, s. 31.

²⁷ *Tamtéž*, s. 35.

2.3 Boží muka

V jisté návaznosti na antické pohřební stély²⁸ či obelisky²⁹ vznikají na přelomu 11. a 12. století, vlivem křesťanství, na francouzském území tzv. svíce mrtvých. Jedná se o sloupové objekty s lucernovým prostorem, v němž se zapalovalo světlo na památku zemřelých. Tyto objekty se nacházely u hřbitovů či chrámů. Od 13. století se tyto stavby mohutně rozšiřují na území jižního a západního Německa, pod názvem *Totenleuchte*. Později se objevují i na českém území.³⁰

„Boží muka jsou drobný kamenný nebo zděný objekt, nacházející se zejména ve volné krajině, ve formě sloupku či pilíře v horní části pak s rozšířeným prostorem pro sošku, malbu nebo reliéf, zpravidla bývá ukončen křížem.“³¹ Původně se však jednalo pouze o prostý sloup, symbolizující sloup, u něž byl z rozhodnutí Pontia Piláta bičován Kristus. K rozšíření sloupkových Božích muk dochází na českém území od 15. do 17. století a toto období také přináší bohatou rozmanitost tvarů všech částí stavby. Přelom 17. a 18. století přináší změnu, kdy je lucernový prostor nahrazován hranolovitou kaplicí s reliéfními symboly umučení Krista, či s několika nikami pro obrazy či plastiky světců. V této době dochází také k větší mohutnosti staveb z důvodů zachování stability.³²

Důvodů k jejich výstavbě bylo mnoho, od vděčnosti Bohu či svatým za záchranu v nouzi, nebezpečí či nemoci, hladovění a bídě. Objekty připomínaly nelehké osudy jednotlivců nebo celých rodin. Staly se zastavením k vyjádření tiché bolesti či k zamyšlení nad vlastním životem. Pro úctu k těmto stavbám a jejich smyslu se jim také lokálně říkalo *poklony*.³³

²⁸ Stéla – deska s nápisy, náhrobek (s obrazem zemřelého) nebo votivní dar v podobě kolmo stojící kamenné desky, objevující se zvláště v řecké antice. Viz Wilfried KOCH, *Evropská architektura*, Universum 2012 (dále jen KOCH), s. 492.

²⁹ Obelisk – vysoký pravoúhlý kamenný pilíř, zužující se směrem nahoru a zakončený jehlanovým hrotem, egyptský kultovní symbol, od renesance používaný v malém formátu jako architektonický dekor. Viz *Tamtéž*, s. 469.

³⁰ NUSEK, s. 8.

³¹ Radko CHODURA – Věra KLIMEŠOVÁ – Alois KŘIŠŤAN, *Slovník pojmů sakrálního umění*, Karmelitánské nakladatelství, 2001 (dále jen CHODURA), s. 16.

³² NUSEK, s. 9–15.

³³ BUKAČOVÁ, s. 59–60.

Tyto stavby se také staly významnou součástí tzv. křížových cest.³⁴

2.4 Křížová cesta

Další skupinou drobných sakrálních památek je křížová cesta. Dnes se zobrazuje ve čtrnácti³⁵ zastaveních³⁶ označených římskými číslicemi I. – XIV. Znázorňuje cestu Ježíše Krista, začínající soudem v Jeruzalémě a končící jeho ukřižováním na Golgotě, uložením do hrobu, posléze Vzkříšením.

Obrazy a reliéfy jsou často umístěny v kostelech, ve zděných kapličkách, v přírodě volně na stromech nebo po obvodu hřbitovů.³⁷ Kapličky často lemují cestu na kopec, stejně jako na biblickou Kalvárii, kde tato křížová cesta většinou končí kaplí či jiným církevním objektem vyčnívajícím do dále na odhaleném vrchu a oslavujícím zbožnost.³⁸

Nutno zde připomenout jednu z nejznámějších Křížových cest nacházejících se u jihočeského Říмова, nedaleko Českých Budějovic. Patří mezi nejstarší Kalvárie u nás spadající do pol. 17. století. Její vznik se připisuje českobudějovickým jezuitům, jmenovitě Jannu Gurremu.³⁹

2.5 Kapličky

Drobnou sakrální architekturu v krajině, oblíbenou zejména od doby baroka, představují kapličky.⁴⁰ Jedná se o stavby na půdorysu většinou obdélníkovém, ale také čtvercovém či trojúhelníkovém. Kapličky vykazují větší mohutnost než např. Boží muka, disponující povětšinou jen jednou nikou. Nárůst jejich výstavby je

³⁴ NUSEK, s. 14.

³⁵ Španělským františkánem Antoniem Dazou byl v roce 1625 ukončen proces vývoje formální stránky křížové cesty, byl ustálen počet na čtrnáct, určeno bylo i přesné uspořádání a rozmístění. Viz Eva KOŠŤÁLOVÁ, *Kalvárie a Křížové vrchy baroka v českých zemích*, Olomouc 2011, diplomová práce (Mgr.), Univerzita Palackého v Olomouci, filozofická fakulta (dále jen KOŠŤÁLOVÁ), s. 34.

³⁶ Jednotlivá zastavení: 1. Ježíš odsouzen k smrti, 2. Ježíš bere na ramena kříž, 3. Ježíš padá pod křížem, 4. Ježíš potkává svou matku, 5. Šimon Cyrenský pomáhá Ježíši nést kříž, 6. Veronika podává Ježíši roušku, 7. Ježíš padá pod křížem podruhé, 8. Ženy jeruzalémské pláčejí nad Ježíšem, 9. Ježíš padá pod křížem potřetí, 10. Ježíš zbaven roucha, 11. Ježíše přibíjejí na kříž, 12. Ježíš na kříži umírá, 13. Ježíše sejmuli z kříže a položili matce na klín, 14. Ježíše kladou do hrobu. Viz Hynek RULÍŠEK, *Slovník křesťanské ikonografie*, Karmášek 2006 (dále jen RULÍŠEK), heslo: Křížová cesta, nes.

³⁷ Jaroslav HEROUT, *Slabikář návštěvníků památek*, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, 2011 (dále jen HEROUT), s. 185.

³⁸ KOŠŤÁLOVÁ, s. 23–27.

³⁹ *Tamtéž*, s. 43–56.

⁴⁰ CHODURA, s. 41.

zvláště od počátku 18. století. Vlastní kapličky dělíme do dvou základních skupin – na objekty výklenkové a objekty prostorové.

Výklenkové kapličky jsou starší, jsou tvořeny plným zděným hranolem, obvykle obdélného půdorysu, s jednou nikou pro umístění obrazu, sošky, v dnešních dobách také s květinami. Zastřešeny bývaly taškami, cihlami nebo šindelem.

Prostorové kapličky jsou mladší, výrazně většího půdorysu, neboť do jejich vnitřního prostoru mohlo vstoupit i několik osob. Uvnitř bývá oltář s obrazem či soškou světce, jemuž je kaplička zasvěcena.⁴¹

V mnoha případech se kapličky vyskytují na návsi, kde plnily funkci malého kostelíka k místní zbožnosti, ale také lemovaly cesty k významným místům či zázračným pramenům. Ve většině případů byly kapličky ukryty pod mohutným stromem, většinou lípou a vedly k ní cesty z polí či statků. Donátory bývala zbožná vrchnost, měšťané či bohatí sedláci.⁴²

2.6 Kaple

Dalším příkladem drobných sakrálních staveb je kaple. Může nás k ní doprovázet buď zástup výklenkových kapliček, nebo i křížová cesta. Jedná se o stavbu na čtvercovém, oválném či kruhovém půdorysu, zakončenou nejčastěji jehlancovou stříškou, s vrcholovou barokní cibulovou bání či zvoničkou. Mnohdy bývá situována na návsi, kde plnila funkci malého kostelíka, byla vybudována na významném návrší či u zázračného ozdravného pramene, opředěného mnoha pověstmi. Vybavení této kaple téměř kopírovalo klasickou výzdobu hlavního kostela. Nevelký oltář, vyřezávané dřevěné sošky, drobné obrázky svatých, jen vše bylo v daleko skromnějším duchu. Vznikaly v době barokní, v rámci rekatolizačního úsilí, posléze byly zasaženy josefinskými reformami, a pokud někdo neobětoval nemalé úsilí pro jejich záchranu, zchátraly. Ty šťastnější byly zachráněny a svoji obřadní a duchovní funkci plní do dnešních dní.

⁴¹ NUSEK, s. 14–28.

⁴² BUKAČOVÁ, s. 62–63.

2.7 Mariánský sloup

„Původně kamenný památník mariánské úcty, později sloup morový, vztyčovaný jako dík po ústupu epidemií. U morového sloupu bývá socha Panny Marie na vrcholu sloupu doprovázena ochránci proti moru, sv. Rochem, sv. Rozálií, případně místními světcí.“⁴³

2.8 Válečné památníky a pomníky

Mezi sakrální památky válečné památníky a pomníky sice nepatří a tematicky do této práce nespádají, ale je nutno zmínit jejich existenci, neboť jejich výstavba probíhala v námi mapovaném období.

Památníky měly být tichou vzpomínkou na hrdiny, kteří padli ať již v dalekých válkách či na domácích bojištích a tvoří neodmyslitelnou součást naší krajiny. K jejich výstavbě byly zakládány spolky se vznešenými cíli. Mnohdy se mylně zřizovatelé domnívali, že se stanou památkou věčnou.

Další skupinou jsou oslavné pomníky různých jubileí císařské rodiny. Roku 1908 rostly pomníčky připomínající šedesát let vlády Františka Josefa, téměř ve všech zemích. Nemálo rostlo také pomníků císaře Josefa II., které měly zůstat vzpomínkou a vyjádřenou úctou.⁴⁴

⁴³ CHODURA, s. 58.

⁴⁴ BUKAČOVÁ, s. 60–67.

3. Sochaři

Předmětem této práce není nutně připisovat autorství, to by mohlo být cílem pro další bádání, avšak přiblížení zrodu celého díla a uvedení sochařů, kteří v této oblasti tvořili, je nezbytnou nutností.

Mezi významnou skupinu sochařů ve 30. a 40. letech 18. století, působících v Moravské Třebové a jejím blízkém okolí, patří například Severín Tischler (1705–1742/3), Jiří František Pacák (1670/1–1742), František Josef Seidl (1704–1763), Johann Sturmer (1675–1729), Jan Jiří Schauberger (1700–1744), Jan Kammereit (1715–1769) a Jiří Antonín Heinz (1698–1759). Pro naši lokalitu je důležitý Johann Sturmer. Ten při sochařských pracích v sousedním Mladějově na Moravě, kde vytvářel sochy pro morový sloup do Moravské Třebové, vytvořil také mnoho soch do přilehlých obcí, a také do Rychnova.⁴⁵ Proto si tuto osobnost lehce přiblížíme.

3.1 Johann Wenzel Sturmer

Johann Wenzel Sturmer, neboli Jan Sturmer, se narodil 1675 v pruském Královci a zemřel 1729 v Olomouci.⁴⁶ Za svůj nedlouhý život si vybudoval kariéru vysoce hodnocené umělecké osobnosti pro svůj nepochybný organizační a podnikatelský talent a také pro svůj velice důležitý cit pro tvar a dokonalost.

Po prvním desetiletí 18. století došlo v Olomouci k novému rozmachu umělecké tvorby. Významnou osobností té doby byl Wenzel Render, olomoucký kamenický mistr, ten si tovaryše, olomouckého sochaře Franze Zürna a Jana Sturmera, vybral v roce 1704 pro realizaci svých plánů a představ. Jan Sturmer byl osobností bezpochyby nadanou a po krátkém svitavském intermezzu se stal 1713 olomouckým měšťanem a cechovním sochařem, který byl touto spoluprací velice ovlivněn.

Již jako sochařský mistr přijímá zakázku na mariánském sloupu v nedaleké Moravské Třebové, její realizace probíhá v mladějovském lomu, kde také v tomto

⁴⁵ Jana MARTÍNKOVÁ a kol., *Barokní sochařství v Moravské Třebové*, Litomyšl 2011(dále jen MARTÍNKOVÁ), s. 3, 12–36.

⁴⁶ Pavel SUCHÁNEK, *Jan Sturmer v Moravské Třebové a lomech u Mladějova*, in: *Barokní sochařství v Moravské Třebové*, Litomyšl 2011, s. 17.

období 1715–1718 vytváří sochy pro nedalekou Kunčinu, Rychnov, Vendolí, Kunštát a Fulnek. Nelze také opomenout jeho současnou práci na mariánském sloupu na Dolním náměstí v Olomouci a sousoší Nejsvětější Trojice v Kroměříži.

Svůj odkaz zanechal v Rychnově na počátku 18. století, kdy pro tuto obec zhotovil několik soch. Např. sochu sv. Rocha, pilíř s hrobem sv. Rozálie, pilíř s Immaculátou se sochami sv. Rozálie a Kristýny a reliéfem sv. Gottfrieda. Jde o sochy s výraznou podobností s třebovským typem, vyjadřuje se zde cit zhotovitele pro tělesný objem soch, detailní zpracování soustavy záhybů, vzájemně se různě narušujících větších a malých plošek a rafinovaně povlávajících cípů rouch, k tomu zdařile zvládnuté idealizované obličejce a charakteristické ztvárnění účesů. Stejně jako v Moravské Třebové zde nápaditě využíval bodlákových listů, drobných květů, dekorativních pásek a kovových komponentů. Jedná se zde o velice zdařilé stavby, které téměř dokonale vytváří rokokový vzhled.⁴⁷

Lze se domnívat, že i další sochy v obci Rychnov by mohly být pro svoji výraznou podobnost též připsány Janu Sturmerovi, ale je nutno tyto domněnky potvrdit dochovanými prameny.

3.2 Zrod díla

Popsat a charakterizovat cechovní dílny by bylo příliš obsáhlé a nebylo by možno zhodnotit celek bez podrobného prozkoumání každé jediné. Lze se totiž domnívat z různých pramenů, že ani jasná cechovní pravidla nebyla zárukou stejných postupů. Proto zde, pro představu vzniku celého díla, nastíníme obecné předpoklady.

Důvodů ke zhotovení a vystavení drobné či rozsáhlejší stavby bylo mnoho, což bude nastíněno v jedné z příštích kapitol. Pokud se pro výstavbu jedinec nebo spolek rozhodl, bylo zapotřebí zhmotnit virtuální představu náčrtem a spolu s žádostí o možnou výstavbu odeslat úřadům a případným budoucím zhotovitelům.

⁴⁷ Pavel SUCHÁNEK, *Mariánské a svatotrojiční sloupy Johanna Sturmera*, in: ARS NATURAM ADIUVANS, Sborník k počtě prof. PhDr. Miloše Stehlíka, Brno 2003 (dále jen ARS NATURAM ADIUVANS), s. 11–30.

Prvotní náčrtek byl zhotoven místním malířem, stavitelem či architektem. Na papírový náčrtek byl nastíněn vzhled budoucího díla, u rozsáhlejších staveb také rozmístění soch, a případně také hrubé posazení do krajiny. Tvůrce tohoto projektu většinou doporučil a případně oslovil sochaře a následně také mohl dohlížet na celou realizaci zakázky.

V další fázi bylo nutno vytvořit plastický model, většinou truhlářem či řezbářem, a ve většině případů byla až po této fázi podepsána závazná smlouva. Další modely a náčrty pak vznikaly pro potřeby samotné sochařské dílny v rámci spolupráce a rozdělení úloh mezi vedoucím mistrem a jeho společníky v lomech.

V samotném lomu byly vybrány, za přítomnosti sochaře a zástupce objednavatele, či přímo objednavatelem, vhodné kusy kamene a již zde v lomu byly započaty první práce a to z mnoha důvodů. Prvním hlavním důvodem byl fakt, že již hrubě opracovaný kus byl mnohem menší, než původní a proto bylo k jeho převozu do dílny zapotřebí menšího počtu lidí a také méně vozů a dobytka, kterými byl převážen. Dalším z důvodů, proč se pracovalo na díle již v lomu, byl fakt, že lom byl mimo dosah sochařského cechu, který reguloval jak počet samotných držitelů mistrovského práva, tak i počet žáků a spolupracovníků, tudíž zde bylo možno zaměstnat více mimocechovních sochařů. Zástupce či objednavatel přímo dohlíželi na celý postup v lomu i v samotné dílně.

Po dokončení díla následovalo usazení celé stavby na místo určení, na které již osobně dohlížel sochař, neboť i za tuto práci byl zodpovědný.

Sochař tedy nemusel nutně být přímým zhotovitelem díla. Přijímal zakázky, jednal s objednavateli staveb, uzavíral smlouvy, mnoho cestoval, spolupodílel se na kresbách plánů, obhlížel lokality a osobně se zapojil do díla až při usazení a závěrečných pracích, což bylo mramorování, štukatérské práce a konzervační napouštění lněným olejem.⁴⁸

⁴⁸ MARTÍNKOVÁ, s. 12–23.

3.3 Výstavba v Rychnově

Od dávných dob docházelo k výstavbě nesčetného množství památek a památníků, křížů u cest a mnoha dalších drobných staveb z materiálu, který neměl dlouhého trvání, ze dřeva. Tyto stavby nejsou již dochovány, chybí jim také pramenná základna, proto v této práci nejsou zahrnuty. Určit tedy přesně počátek výstavby drobných sakrálních památek je celkem nesnadná záležitost, neboť víra ovlivňovala životy všech lidí od pradávna a byla také většinou hlavním motivem k výstavbě. Nezbytnou nutností je tedy ohraničení této práce, které může být ovlivněno mnoha aspekty, například chronologicky, teritoriálně, typologicky apod. Dalším aspektem je stav dochování. Tato práce zaznamenává památky dochované primárně, pouze u dvou staveb a prostorových kapliček se jedná o dochování sekundární, které ale v následném katalogovém přehledu bude jasně označeno.

Pro tuto práci bylo zvoleno ohraničení chronologické. Hraniční dobou je tedy počátek 18. století, kdy zde nacházíme nejstarší dochované stavby a horní hranicí byl zvolen počátek 20. století, kdy pozvolna končí výstavba sakrálních památek, kterou nahrazují památníky císařů, či posléze památníky světových válek. Tyto památníky již tematicky nespádají do této práce, přesto si dovoluji je jen okrajově připomenout, snad možná pro jejich poslední záchranu před definitivním zapomněním.

Počátek 18. století se výrazně promítl do osudů mnoha lidí, nejen v obci Rychnov, ale i mnoha sousedních obcí, neboť krajem procházela jedna z posledních ničivých morových vln. Uzavřena byla města i okolní vesnice, byl vydán zákaz navštěvování pod trestem ztráty života, nejen mezi přespolními, ale i mezi sousedy. Cesty i hranice byly obstavené se zbraněmi.⁴⁹ Přes tato opatření zemřelo v Rychnově na nákazu 93 osob, a to od 4. 9. do konce prosince roku 1715. Na věčnou památku těchto dní a také jako poděkování Bohu za záchranu před morovou epidemií byly jednotlivci, rodinami i mnohdy občany celé obce stavěny kříže, sloupy a pilíře.⁵⁰ Farní kronika jmenovitě uvádí pouze tři, situované na návsi, přesto

⁴⁹ *Gedenk-Buch das Pfarrsprengels*, s. 2.

⁵⁰ *Tamtéž*, s. 3.

ale víme, že téměř třetina z primárně dochovaných staveb, z námi mapovaného období, byla vystavěna z důvodu poděkování za záchranu před morem.

Polovina 18. a počátek 19. století přináší stavby, jejichž donátory byli většinou jednotlivci či spolek sedláků a významných osob v obci. Jedná se především o kříže. Dochované nápisy nám přináší informace o důvodech výstavby. Ve většině případů se jedná o poctu Bohu, ukřižovanému Spasiteli či oslavu Svaté Trojice.

Výstavba v druhé polovině 19. století byla ovlivněna epidemií, tentokrát se jednalo o cholera, která v obci vypukla v roce 1855. Na tuto nákazu zemřelo v Rychnově 66 obyvatel.⁵¹ Dochované nápisy na křížích, trojičních sloupech a pilířích tuto skutečnost neuvádí, důvodem k výstavbě je u většiny staveb poctu Bohu, sv. Floriánovi či oslava památky smrti Ježíš Krista.

Koncem 19. století končí výstavba drobných sakrálních památek. Počátkem 20. století následuje výstavba památníku císaře Josefa II., mysliveckým spolkem v Rychnově, který je posléze odstraněn z politických důvodů a nahrazen pomníkem padlých obětí 1. světové války. Tyto pomníky jsou dochovány sekundárně a nejsou v paměti téměř žádného obyvatele obce.

⁵¹ Obec Rychnov na Moravě, *Kronika obce Rychnov na Moravě*, zápisy od roku 1960 (dále jen *Kronika obce Rychnov na Moravě*, zápisy od roku 1960), s. 15.

4. Katalog

Pro jednoduchou a přehlednou orientaci byl vytvořen katalogový seznam drobných sakrálních památek, které byly na území obce od počátku 18. do konce 19. století vystavěny. Jedná se o památky dochované primárně, s výjimkou označených, kde se jedná o dochování sekundární. Katalog je řazen chronologicky, dle uvedeného roku výstavby, ostatní památky, bez jasného časového určení jsou řazeny na samotném konci seznamu. Přesně nelze určit časovou posloupnost u staveb vystavěných po morové ráně, neboť jich na tomto území vzrostla téměř třetina v krátkém časovém rozmezí. Tyto památky jsou tedy zařazeny dle uvedení v pramenech.⁵²

Katalog v záhlaví každé stavby přináší lokalizaci, následuje stručný popis architektonických prvků, dále je transliterován nápis, kde je uvedena výška písma, typ písma a následně překlad, který je dílem autora. Doplněny jsou obecné překlady a poznámky z literatur s jejich odkazem. V neposlední řadě jsou uváděny restaurátorské zásahy a zařazení mezi kulturní památky.

⁵² Jiří ROHÁČEK, *Epigrafika v památkové péči*, Praha 2007 (dále jen ROHÁČEK), s. 12–14.

4.1 Pilíř se sochou sv. Rozálie

1†⁵³

u hasičské zbrojnice

1715

Přestože se u této stavby jedná o dochování sekundární, hojně nás o její existenci informují četné archivní prameny a také téměř všechny kroniky.

Byla zasazena do těsné blízkosti hasičské zbrojnice, do blízkosti později vystavěné sochy sv. Jana Nepomuckého.

Kroniky nás informují o nápisích, kde bylo jejich umístění uvedeno jako: „*strana přední, východní; levá, jižní; pravá, severní*“.⁵⁴

Při sekundárním dochování nelze určit výšku písma. Kronikové záznamy nám poskytují kompletní znění nápisu, které lze transliterovat také z dochovaných fotografií, které k vystavění této práce poskytl ze soukromé sbírky Oldřich Kolísek. V tomto případě se jedná o jedinou dochovanou fotodokumentaci tohoto typu.⁵⁵

Písmo – typem písma je fraktura s prvky gotické minuskuly.⁵⁶

Přepis nápisu:

(uvedeno jako strana: *přední, východní*) A)

Tessera grata

Matthaei Kunert

Curati

De contagione servati

⁵³ Značka sekundárního dochování. Viz *Tamtéž*, s. 15.

⁵⁴ Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli (dále jen SOKA Svitavy), *Kronika obce Rychnov na Moravě – školní* (dále jen Kroniky), započaté zápisy Johannem Wittmannem, v roce 1880/1, sign. KR-138 (dále jen KR 138), s. 6-7.

⁵⁵ Soukromý archiv Oldřicha Kolíška, *Původní nápis – pilíř sv. Rozálie*, fotodokumentace 1973. Viz obrazová příloha 4.1.4 - 4.1.6.

⁵⁶ Znakem fraktury – oválné tvary, místy plošná profilace, přesné vymezení je problematické. Frakturní litery nacházíme i v nápisích, celkové tvarosloví zcela závisí na gotické minuskule a naopak. Viz ROHÁČEK, s. 38.

Překlad: A)

**Památník od pastora Matěje Kunerta, z vděčnosti,
že byl před nakažlivou nemocí uchráněn.**

(uvedeno jako strana: *levá, jižní*) B)

**Hier bei
grassieren der
Pest ist die heilige
Mess gehalten und
vom Volk von Ferne gehöret worden.**

Překlad: B)

**Zde, při řádění moru, byla sloužena svatá mše,
a byla slyšena lidem z daleka.**

(uvedeno jako strana: *pravá, severní*) C)

**Hic templo ob
luem clauso
celebratum est
SS. Missae Sacri
ficium circumfuso a
longe populo 1715**

Překlad: C)

**Když byl kostel před morem uzavřen,
byla zde slavena oběť mše svaté za účasti lidu z daleka.**

Donátorem této stavby byl kaplan Matěj Kunert, který tuto sochu nechal vystavět z vděčnosti po přežití morové ráně, jak je patrné z nápisu. Mor tuto oblast zasáhl v roce 1715 a to od 4. 9. do posledního prosince, kdy zde zemřelo 93 osob. Všichni zemřelí byli opatřeni zpovědí.⁵⁷

Při nástupu faráře Andrease Otáhala dne 5. 4. 1894 farní kronika uvádí: „*Našel mnohé sochy v nedobřem stavu a rozhodl se proto tyto sochy nechat restaurovat. K restauraci sv. Rozálie použil 29 zlatých z udržovacího fondu, potřebné peníze na restauraci soch, sv. Rocha, sv. Jana Nepomuckého, mariánský sloup, 2 křížů a Nejsvětější Trojice, na Horní obci, obstaral z milých příspěvků*“.⁵⁸

Dochovaný revers místní správy obce sděluje pro nás a naše následovníky, že ze svobodné vůle byly vystavěny na pozemku obce tři sochy. Socha sv. Rozálie, sv. Jana Nepomuckého a sv. Rocha. Správa obce následně žádá, aby následovníci byli do budoucna odpovědni za zachování těchto soch. Toto ujednání si přejí pojistit a upevnit zápisem do gruntovních knih. Potvrzení této vůle stvrzují nejen podpisy svými, ale také podpisy požádaných svědků dne 26. června 1835. Níže podepsán je dědičný rychtář, Ferdinand Frank.⁵⁹

O této stavbě nás informují i texty zápisů do obecní kroniky, kde se uvádí: „*V obci stojí několik soch, které připomínají řádění moru. Před kostelem stojí zdařilá socha Immaculaty, morový sloup z roku 1716, který je zajímavým trojúhelníkovým řešením s hrobem sv. Rozálie, pozoruhodnost upoutá také rokoková skupina Nejsvětější Trojice na sloupu postaveném 1763*“.⁶⁰ Dále je uvedeno: „*Po morové epidemii byly v Rychnově stavěny z vděčnosti za záchranu morové sloupy, kříže, kaple, z této doby pochází také morový sloup před hasičskou zbrojnicí vystavěný farářem Kunertem, nápis na něm praví, že na tomto místě bývaly v době moru konány bohoslužby, za účasti lidu ze širokého okolí*“.⁶⁰

⁵⁷ *Gedenk-Buch des Pfarrsprengels*, s. 2.

⁵⁸ *Tamtéž*, s. 118.

⁵⁹ SOkA Svitavy, fond (dále jen f.) *Farní úřad Rychnov 1607-1949* (dále jen Farní úřad Rychnov), *Nadační listy 1745-1929* (dále jen Nadační listy), inventární číslo 388 (dále jen inv. č.), karton 9/7, folio 6.

⁶⁰ Srov. SOkA Svitavy, *Kroniky*, sig. KR 378, s. 4, 8.

Farní kronika realisticky nastiňuje situaci po odsunu sudetských Němců: „*Počátky po odsunu byly velmi desolátní, kostel zel prázdnotou, mnoho práce a mnoho starostí o časné věci. Porušování jednoho přikázání Božího otupuje cit i pro jiné věci. Alkohol dělal dílo zkázy u mladých. Před hasičským skladištěm shozen morový sloup a rozbit, hospody plné, tancovalo se, ať v postě či adventě*“.⁶¹

Obecní kronika, s údaji pro rok 1953, uvádí: „*Socha naproti hasičské zbrojnici je nakloněna, poškozena a překáží dopravě. MNV jedná s farním úřadem o jejím přesunu, ale výsledek jednání nedospěl k žádnému rozhodnutí, neboť poškozená socha tam stále stojí*“.⁶² V téže roce zhodnotil aktuální situaci konzervátor památkové péče J. Plicky, který v listu adresovanému Státnímu památkovému ústavu, ze dne 29. 6. 1953, popisuje alarmující stav a následný souhlasný návrh MNV a JZD v Rychnově o přenesení památníku na blízkou farní zahradu. Souhlasí s rozebráním a přesunutím stavby odborným kameníkem. Památkový ústav přislíbil celou záležitost v brzké době vyřešit,⁶³ načež se tak nestalo. Dle informací pamětníka pana Oldřicha Kolíska byla tato socha rozebrána a rozbita počátkem 70. let.⁶⁴

Publikace Atlas Moravskotřebovska a Jevíčska uvádí donátora stavby Matyáše Kunerta, který nechal tento pilíř postavit jako prosbu za odvrácení morové epidemie na místě, kde se konaly prosebné bohoslužby. Dále ji detailně popisuje: „*Měl podobu obelisku s reliéfem monstrance, v jehož spodní volutové části byla nika se sochou sv. Rozálie. Na římsě klečeli dva andělci. Památník obklopovala masivní balustráda. V 50. letech 20. století došlo ke zničení sochařské výzdoby pilíře, přestože se uvažovalo o jeho opravě a přesunutí na farní zahradu, byl koncem 60. let odstraněn kvůli své celkové devastaci*“.⁶⁵

Přestože jde o stavbu dnes již neexistující a místními obyvateli téměř zapomenutou, obrazová dokumentace nám neschází. Její náčrtek nám poskytuje

⁶¹ *Gedenk-Buch des Pfarrsprengels*, s. 191.

⁶² SOKA Svitavy, *Kroniky*, sig. KR 378, s. 83.

⁶³ Srov. Ivana MAXOVÁ – Vratislav NEJEDLÝ a spol., *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Svitavy*, Státní ústav památkové péče, Praha 1997 (dále jen MAXOVÁ), s. 63.

⁶⁴ Srov. Archiv autorky, rozhovor s O. Kolískem, písemný verifikovaný záznam dne 20. 4. 2015.

⁶⁵ Srov. Vlastimil NOVÁK, *Atlas památek Moravskotřebovska a Jevíčska*, 2012 (dále jen NOVÁK), s. 309.

Schönhengster Jahrbuch z roku 1967, kde je umístěna v koláži drobných památek okolí.⁶⁶ Již samostatný náčrtek z této koláže byl užit také v publikaci Mariánských, trojičních a dalších světeckých sloupů a pilířů v okrese Svitavy.⁶⁷ Celistvou fotografií, i když ne příliš kvalitní, poskytuje Heimatbuch,⁶⁸ tato kronika přináší obraz nepoškozené stavby a následně také situační torzo z roku 1966. Poslední fotografie poskytuje soukromá sbírka pana Oldřicha Kolíska, kde je detailně nafocen dochovaný nápis těsně před kompletní likvidací.

Obrazová dokumentace viz příloha 4.1.1 – 4.1.7.

⁶⁶ *Schönhengster Jahrbuch 1967, 13. Jahrgang*, Göppingen 1966, s. 8.

⁶⁷ Srov. MAXOVÁ, s. 63.

⁶⁸ Srov. HAWLITSCHKEK, s. 88.

4.2 Morový sloup – sv. Roch

Morový sloup je zasazen do těsné blízkosti bývalé kovárny na návsi, kde ho lehce halí košaté větvení starého kaštanu.

Na dvoustupňové schodové základně, tvořené kamennými schody, spočívá šestiboký sokl s nápisem. Nápis na soklu je nepoškozený, dobře čitelný a je lemován korunovou kartuší⁶⁹ tvořenou listovým ornamentem. Ostatní nápisy v drobných kartuších umístěny pod vrcholovou sochou jsou poškozeny.

Dominantou sloupu je světec svatý Roch, jemuž je sloup zasvěcen. Socha je v životní velikosti a tradičním ikonografickým zobrazení.

Sloup je doplněn tabulkou, která nás informuje o provedené opravě uskutečněné v roce 2005, kterou financovala obec za přispění Pardubického kraje.⁷⁰

Výška písma – písmo hlavního nápisu je ve velikosti 3,5 cm, římská datace pod nápisem má velikost 4 cm, datace na zadní straně soklu dosahuje velikosti 7cm.

Písmo – typem písma je majuskulní capitalis quadrata, čili kapitála čtvercová, užívaná pro svoji jednoduchost širokých téměř čtvercových písmen.⁷¹

Přepis nápisu:

VOTVM

DEVOTI

POPULI

REICHNOVIENSIS • *⁷²

⁶⁹ Kartuš – plocha často mírně vypouklá, různého tvaru v bohatě utvářeném ornamentálním rámci. V ně bývají letopočty, nápisy, znaky, domovní znamení apod. Užívala se zejména v renesanci a baroku. Viz HEROUT, s. 164.

⁷⁰ Česká Televize: *Křesťanský magazín*, dostupné online (<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1098528273-krestansky-magazin/315298380040004/video/>), [citováno 22. 3. 2015].

⁷¹ František MUZIKA, *Krásné písmo I.*, Litomyšl 2005 (dále jen MUZIKA I.), s. 151–153.

⁷² Použití dvou rovnocenných grafických variant pro obě hlásky – U, V. Viz ROHÁČEK, s. 28.

MDCCXVI

Překlad:

Za obět' zbožných lidí rychnovských.

1716

Svatý Rochus, patron proti morovým nákazám, žil přibližně ve 14. století. Stal se poutníkem, protože procestoval velkou část Evropy, v níž propukaly děsivé morové nákazy. Během svých cest ošetřoval nemocné, zvláště nemocné morem, jichž se štítili a obávali i blízcí příbuzní. Cestou objevil dar zázračného uzdravování znamením kříže, ale sám sobě nejspíše pomoci nemohl, neboť v italské Piacenze ho údajně postihla tato černá nemoc a v lese, kde se o něj nikdo nestaral, ho krmil pes, posléze došel až do rodného Montpellieru, kde také zemřel. Většinou bývá zpodobňován jako poutník s holí a mošnou, nadzvedávající svou tuniku, aby ukázal na černou skvrnu na vnitřní straně stehna, kde se mor nejčastěji projevoval. Provází ho i pes, který v hubě většinou přináší bochník chleba.⁷³

Donátory této stavby byli obyvatelé Rychnova, kteří tuto sochu nechali vystavět v roce 1716, jak je patrné z nápisu, jako poděkování za odvrácení morové epidemie.

Tvůrcem stavby, i přes různá jména uvedena v literatuře, jako byl příkladně Berthold Köhler,⁷⁴ byl Jan Sturmer se svojí dílnou, což bezpečně uvádí Pavel Suchánek, který se touto osobností zabýval ve své diplomové práci⁷⁵ a problematika připisování autorství byla tématem i jeho dalších publikací a příspěvků.⁷⁶

O existenci této sochy nás informují všechny dostupné kroniky, rychnovská farní, školní, obecní, hojně je publikována v různých příspěvcích a sbornících, kde nalézáme lehce pozměněné informace, čerpané z místních kronik.

⁷³ Slavomír RAVIK, *O světcích a patronech*, Brno 2006 (dále jen RAVIK), s. 467.

⁷⁴ HAWLITSCHKEK, s. 88.

⁷⁵ Pavel SUCHÁNEK, *Johann Sturmer, Olomoucký sochař počátku 18. století*, (Mgr.), Masarykova univerzita, 1999.

⁷⁶ Srov. ARS NATURAM ADIUVANS, s. 11–30.

Výše citovaný dochovaný revers místní správy obce se týká i této stavby.⁷⁷

Publikace Atlas Moravskotřebovska a Jevíčka o této soše uvádí: „*Socha vedle budovy kovárny byla na náklady rychnovských občanů postavena v roce 1716. Souvislost má s vyjádřením díky za přečkání morové epidemie. Původně památník vytvořený dílnou Jana Sturmera obíhal ozdobný kovaný plůtek*“.⁷⁸

Od svého vzniku podstoupila tato stavba již dvě zásadní renovace. O první uskutečněné nás informuje dopis faráře Andrease Otáhala, ze dne 25. 9. 1894 : „*Na památku dlouhé morové epidemie byly postaveny dvě sochy, sv. Rozálie a sv. Rochus, až později vystavěná socha sv. Jana Nepomuckého. Sv. Rochus byl renovován obcí Rychnov na náklady 170 zlatých*“.⁷⁹

Další restaurátorské práce, které provedl akademický sochař a restaurátor Martin Kovařík, byly provedeny v roce 2005. Celkové náklady dosáhly výše 121. 530,- Kč, z čehož dotace Pardubického kraje činily 70.000,- a zbylá část byla hrazena z rozpočtu obce ve výši 51.530,- Kč.⁸⁰

Stavba je evidovanou kulturní památkou od 3. 5. 1958 pod rejstříkovým číslem v ÚSKP : 34357/6–3316.⁸¹

Obrazová dokumentace viz příloha 4.2.1–4.2.5.

⁷⁷ Srov. SOkA Svitavy, f. Farní úřad Rychnov, *Nadační listy*, fol. 6.

⁷⁸ Srov. NOVÁK, s. 309.

⁷⁹ Zemský Archiv Opava, pobočka Olomouc (dále jen ZAO-OL), *Archiv Arcibiskupské konzistoře* (dále jen ACO), karton 4931, folio 45.

⁸⁰ *Kronika obce Rychnov na Moravě*, zápisy od r. 2005 do r. 2009, s. 7.

⁸¹ Národní památkový ústav: *Nemovitě památky*, dostupné online (<http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=146073&oCisOb=578711&Uz=B&PriUbyOd=03.05.1958&PriUbyDo=11.03.2015&Limit=25>), [citováno 11. 3. 2015].

4.3 Mariánský pilíř Panny Marie Immaculaty

Tato stavba je zasazena do těsné blízkosti kostela sv. Mikuláše, na návsi.

Na čtvercové dvoustupňové schodové základně, tvořené kamennými schody, spočívá hranolový sokl s ustupujícími boky. Na boční straně soklu je umístěna tabulka, která nás informuje o provedené restauraci v roce 2004, která proběhla za podpory Pardubického kraje, bývalých německých občanů a obce Rychnov na Moravě. Do zadní strany soklu je vtesána datace 1717.

Na soklu je osazen bohatě zdobený podstavec s nápisovou a vegetabilní výzdobou, s drobnými volutovými⁸² křídly, které jsou bočně zdobeny akanty⁸³ a květy. Do čelní strany podstavce je vtesán německo-latinský nápis, který ukrývá chronogram.⁸⁴ Ten je dobře čitelný a je umístěn do ozdobného rámoví s akantovými přízdobami. Na zadní straně je vytesán mělký reliéf⁸⁵ sv. Gottfrieda,⁸⁶ který je též umístěn do ozdobného rámoví.

Podstavec je ukončen vyloženou profilovanou krycí deskou, ze které stavba pokračuje pilířem,⁸⁷ bohatě vegetabilně zdobeným, a která slouží také jako konzola pro postraní sochy, sv. Kristinu⁸⁸ a sv. Rozálii⁸⁹.

⁸² Voluta – šnekovitě zatočený architektonický prvek, v baroku se používala k přechodu mezi svislými a vodorovnými částmi stavby. Viz KOCH, s. 505.

⁸³ Akant – často mylně jako bodlák označovaná rostlina (česky paznehtík), jejíž druhy *Acanthu spinosus* a *Acanthus mollis* byly kvůli krásným tvarům svých listů ztvárňovány v architektonické plastice. Románský sloh akant často přestylizoval, renesance a baroko jej opět převzaly v jeho původní antické formě. Viz *Tamtéž*, s. 424.

⁸⁴ Chronogram – nápis nebo jeho kompaktní část, jehož písmena s číselnou hodnotou jsou v součtu využita pro vyjádření letopočtu či jiného číselného údaje. Příslušná písmena jsou většinou zdůrazněna velikostí či barvou, mnohdy muselo být znění nápisu tomuto požadavku přizpůsobeno. Mohutně byl rozšířen v 17. a 18. století. Viz ROHÁČEK, s. 43,44.

⁸⁵ Reliéf – architektonická plastika. Viz KOCH, s. 484.

⁸⁶ Sv. Gottfried (Bohumír), narodil se 1097 na hradě Cappenbergu v Německu, začínal vojenskou dráhou, již ženat ale vstoupil ve 25 letech, se svým bratrem Otou, k Premonstrátům, jeho manželka, Juta z Arnsbergu, se stala později abatyší v Herfordu. Z hradu Cappenberg, předaného r. 1122 se stal premonstrátský klášter, další dva kláštery vytvořili na svých statcích Varlaru a Ilbenstandtu, kde Bohumír také v. 1127 zemřel. Viz RULÍŠEK, heslo: Sv. Gottfried, nes.

⁸⁷ Pilíř – svislá podpora hranolového tvaru, masivnější než sloup, volný nebo vystupující ze stěny. Viz CHODURA, s. 74.

⁸⁸ Sv. Kristina – narodila se okolo roku 1150 v belgickém Brusthemu, kde vyrůstala jako sirotek a na své živobyti se vydělávala jako pasačka. Byla mystičkou a vedla asketický život. Zemřela v Belgii, v klášteře

Dominantou celé stavby je vrcholová socha Neposkvrněného početí Panny Marie, Immaculata, v klasickém ikonografickém vyobrazení, v životní velikosti, kterou doprovází dva andělci, z nichž jeden třímá v ruce zrcadlo, druhý má na pravé ruce navlečen růžový věneček a v levé ruce třímá palmovou ratolest, od restaurace zlacenou. Oba andělci se přidržují cípu Mariina pláště.

Immaculata – Neposkvrněná Panna Marie, zobrazena většinou prostovlasá, kolem hlavy mívá svatozář s dvanácti hvězdami, s rukama sepjatými na prsou, stojící na půlměsíci nebo zeměkouli. Had nebo malý drak, držící v tlamě jablko, je symbolem hada z ráje. Je zobrazována většinou od doby barokní.⁹⁰

Výška písma – písmo dosahuje velikosti 3cm, chronogram 4,5cm.

Písmo – typ písma je majuskulní capitalis quadrata, čili kapitála kadrátní, čtvercová, s výraznými prvky capitalis rustica, čili kapitáli rustické, kde rustický není užito ve smyslu venkovský, ale s úmyslem vyjádřit jistou volnost a lehkost,⁹¹ zde výrazně u písmene – N, - R, kde dochází ke zvlnění opěrného dřívku, dále s výrazným užitím sporů.⁹²

Přepis nápisu:

ŌDVLCIS

ŌPIA SINE

LABE VIRGO MARIA

HÖCHST ▲ SCVLDIGES ▲

benediktinek, okolo roku 1224, stala se pomocnicí proti dobytčímu moru a infekčním chorobám. Viz RAVIK, s. 368.

⁸⁹ Sv. Rozálie – byla poustevnicí, narodila se okolo roku 1100 na Sicílii a tam také kolem roku 1160 zemřela. Dcera hraběte Sinibalda, zprvu patřila mezi dvořany královny Markéty, manželky sicilského krále Viléma II., ale tento život se jí znechutil, proto záhy vstoupila do kláštera sv. Basilia. Tento život ji ale také neuspokojoval, odešla proto žít poustevnický život do skalisek na hoře Pellegrino, kde také zemřela. Za morové epidemie 1624 byly nalezeny její ostatky a přeneseny do Palerma, kde byly uloženy v dómu a náklada pojednou ustala. Stala se proto pomocnicí proti moru. Viz *Tamtéž*, s. 470.

⁹⁰ CHODURA, s. 35.

⁹¹ MUZIKA I., s. 152–158.

⁹² Spory – ozdobné zakončení tahů, příčné tahy, kyjovité zesílení či jiné ozdobné elementy na koncích dřívků, břevna a oblouků jsou typické zejména pro majuskulní písma. Viz ROHÁČEK, s. 45.

DANCK ▲ VND ▲ EHREN ▲ GEBET
MARIA ▲ DER ▲ ALLE ▲ ZEIT ▲ VN
BEFLECKTEN ▲ MVTTER ▲
OB ▲ DENEN ▲ VON ▲ SICH ▲ VND ▲
ALHIESIGEN ▲ ERBGERICHT ▲
GNÄDIGST ▲ ABGE WENDTtN
PEST ▲ PFEILEN : GEOPFERT
VND ▲ AVE ▲ GERICHT ▲ DVRCH
EINEN ▲ VÄTTERLÄNDISCH
EN ▲ WELDT ▲ PRIESTER ▲ DA
ZV ▲ MAHL ▲ VN WÜRDIG EN
CAPLAN ▲ IN ▲ TRIEBAV ▲ GODFRIE
DV ▲ FRANCISCVM ▲ FRANK
ADTE ▲ TRIB VLatVs
CLAMAVI ▲ ETPLENA
SALVTIS DE MANV
TVA ▲ PERCEPI ▲

Překlad:

Ó přesladvá, ó předobrá
Neposkvrněná Panna Marie.
Nejzavázanejší dík a čestnou modlitbu Marii,
té navždy neposkvrněné matce,
neboť těm od sebe a všude zdejšího dědičného soudu
milostivě odvrátila šípy morové rány,
obětovala a sláva soudu skrz vlasteneckého světského kněze
k tomu jednou a vznešeného kaplana,
třebovského Gottfried Franz Franka.
K tobě modlil jsem se v hodině

**utrpení a díky tvé pomoci
jsem dokonale zdrav.**

Donátorem stavby byl rychnovský rodák Gottfried Franz Frank, který dílo nechal vystavět v roce 1717, z vděčnosti po přeživší morové ráně, která tuto oblast plenila v roce 1715. G. F. Frank byl v roce 1717 kaplanem v Moravské Třebové,⁹³ následně třetím farářem v Tátenicích v letech 1732–1738, zemřel 30. 12. 1738 a pohřben byl 1. 1. 1739.⁹⁴

Tvůrcem stavby byl pověřen Johann Sturmer, který vrcholovou sochu Immaculaty ztotožnil s třebovským typem, totožné jsou také oba andělci. Typicky sturmerovské jsou postavy obou světic, kde vyjádřil cit pro tělesný objem svých soch, detailní zpracování soustavy záhybů, vzájemně se různě narušujících větších i malých plošek s rafinovaně povlávajícími cípy rouch. Zvládnuté jsou také idealizované obličejové a charakteristické podání účesu. I v tomto případě tvůrce zapojil svoji dekorátorskou schopnost nápaditými bodlákovými listy, drobnými květy, dekorativními pásky i kovovými komponenty.⁹⁵

Jedná se o velmi zajímavou stavbu, kterou, opěvují všechny dostupné kroniky, na něž v hojně míře navazuje i literatura.

Obecní kronika uvádí: „*Před kostelem stojí zdařilá socha Immaculaty, neposkvrněného početí Panny Marie*“.⁹⁶ „*Když zlá epidemie ustala, byly v zemi stavěny z vděčnosti Bohu za odvrácení pohromy kříže, sochy, morové sloupy, kaple apod. Morovou pohromu připomíná i socha neposkvrněného početí u kostela, kde v latinském nápisu je ve velkých písmenech skryt chronogram, ukrývající letopočet*

⁹³ MAXOVÁ, s. 60.

⁹⁴ SOkA Svitavy, *Kroniky*, sig. KR 138, s. 8.

⁹⁵ ARS NATURAM ADIUVANS, s. 15-16.

⁹⁶ Srov. SOkA Svitavy, *Kroniky*, sig. KR 378, s. 4.

1717“.⁹⁷ Následně je zde uveden nápis pod reliéfem jako *auf der Rückseite* (na zadní straně), a je zde také německý překlad spodní části latinského nápisu.⁹⁸

Literatura nás dále informuje o provedené restauraci v roce 1797,⁹⁹ ale ani jeden z pramenů nám tuto informaci nepotvrzuje.

Farní kronika uvádí, že při nástupu do úřadu faráře Andrease Otáhala, 5. 4. 1894: „*Našel mnohé sochy v nedobrému stavu a rozhodl se proto tyto sochy nechat restaurovat. K restauraci sv. Rozálie použil 29 zlatých z udržovacího fondu, potřebné peníze na restauraci soch, sv. Rocha, sv. Jana Nepomuckého, mariánský sloup, 2 křížů a Nejsvětější Trojice, na Horní obci, obstaral z milých příspěvků*“.¹⁰⁰

Další restaurátorské práce, které provedl akademický sochař a restaurátor Martin Kovařík, byly uskutečněny v roce 2004,¹⁰¹ kdy dne 7. 5. došlo k odejmutí sochy. Celkové náklady dosáhly výše 195.762,- Kč,¹⁰² z čehož dotace Pardubického kraje činily 80.000,- Kč,¹⁰³ zbylá část byla hrazena z rozpočtu obce a příspěvků bývalých německých občanů a to ve výši 115.762,- Kč.

Publikace Atlas Moravskotřebovska a Jevíčska tuto sochu představuje jako: „*Neobyčejně krásný monument, který vznikl v roce 1717 nákladem místního rodáka, tehdy moravskotřebovského kaplana Gottfrieda Františka Franka*“.¹⁰⁴ Následně sochařské zpracování se připisuje Sturmerově dílně pro totožnost figur sv. Rozálie a Kristiny, s figurami v Kunčině.¹⁰⁴

Stavba je evidovanou kulturní památkou od 3. 5. 1958 pod rejstříkovým číslem v ÚSKP : 14435/6-3313.¹⁰⁵

Obrazová dokumentace viz příloha 4.3.1 – 4.3.6.

⁹⁷ *Tamtéž*, s. 8.

⁹⁸ SOKA Svitavy, *Kroniky*, sig. KR 138, s. 8.

⁹⁹ MAXOVÁ, s. 60.

¹⁰⁰ *Gedenk-Buch des Pfarrsprengels*, s. 118.

¹⁰¹ Česká Televize: *Křesťanský magazín*, dostupné online (<http://www.ceskatelivize.cz/porady/1098528273-krestansky-magazin/315298380040004/video/>), [citováno 22. 3. 2015].

¹⁰² *Kronika obce Rychnov na Moravě*, zápisy od roku 1960, s. 271.

¹⁰³ *Tamtéž*, s. 275.

¹⁰⁴ Srov. NOVÁK, s. 307–308.

¹⁰⁵ Národní památkový ústav: *Nemovitě památky*, dostupné online (<http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=146073&oCisOb=578711&Uz=B&PriUbyOd=03.05.1958&PriUbyDo=11.03.2015&Limit=25>), [citováno 11. 3. 2015].

4.4 Kříž Krista – torzo

Tato stavba je zasazena do smíšených lesů na hranu kopce, nad budovou bývalé mlékárny, nedaleko návsi.

Na čtvercové dvoustupňové schodové základně, tvořené kamennými schody, spočívá hranolový sokl. Na soklu je osazen podstavec, do něhož je vtesána datace 1715, která je dobře čitelná. Na soklu spočívá drobnější, též čtvercový podstavec, do kterého je vtesán německý nápis. Nápis je téměř nečitelný, jeho původní rozsah byl v 18 řádcích, transliterovat je možno první dva řádky, následně jméno a dataci, slova jsou v textu vzájemně oddělena tečkou. Podstavec je ukončen římsou, ze které vychází hranolový soklík, na němž byl v minulosti usazen krucifix¹⁰⁶. Ten v současné době leží rozlomen na několik částí v těsné blízkosti stavby.

Výška písma – písmo dosahuje velikosti 2 cm.

Písmo – typem písma je kapitála rustická.¹⁰⁷

Přepis nápisu:

DISE • SAVL • IST • ZV • EHRENDE

LEIDEN • CHRISTI • DVRCH • WEILANDT

PAVL RICHTER (3 řádek) [---]

SCHVLDIGST (11 řádek) [---]

SELBTE 1715 (13 řádek) [---]

¹⁰⁶ Krucifix – v nejstarších dobách se zobrazoval pouze holý kříž jako připomínka Kristovy smrti, popř. u paty kříže nebo v jeho středu byl beránek, později je zobrazován ukřižovaný Kristus oblečený, přibit hřeby a s otevřenými očima (živý), nohy vedle sebe, od 11. až do 13. století zobrazován mrtvý s trnovou korunou, skloněnou hlavou, nohy překříženy (práva je navrch) a přibity jedním hřebem. Viz Rudolf PFLEIDERER, *Atributy světců*, Praha 1992 (dále jen PFLEIDERER), s. 49.

¹⁰⁷ MUZIKA I., s. 158–161.

Donátorem této stavby byl Paul Richter, který ji nechal vystavět, jak je patrné z nápisu, v roce 1715. Lze se tudíž domnívat, že její výstavba souvisí s morovou epidemií.

Indikační skici, které v mnohých případech uvádí jméno majitele pozemku, na kterém se jednotlivé stavby nacházejí, nám ve zpracování pro rok 1835¹⁰⁸ uvádí pro tuto oblast pouze označení –w– *Wiese* (louka), ale samotnou stavbu nezaznamenávají. Zpracování pro rok 1873,¹⁰⁹ je sice označováno jako neúplné, ale stavbu již v udané lokalitě zaznamenává, bohužel majitele pozemku nikoli.

Obrazová dokumentace viz příloha 4.4.1 – 4.4.5.

¹⁰⁸ Srov. Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA v Brně), *Indikační skici*, sig. MOR 221518350, rok 1835, dostupné online (<http://www.mza.cz/indikacniskici/index.php#show:MOR221518350>), [citováno 20. 6.2015].

¹⁰⁹ Srov. MZA v Brně, *Indikační skici*, sig. MOR 221518730, rok 1873 (neúplná), dostupné online (<http://www.mza.cz/indikacniskici/#>), [citováno 20. 6. 2015].

4.5 Trojiční sloup

Zapomenutou, opuštěnou, dalece vzdálenou sakrální památkou je trojiční sloup¹¹⁰, který je zasazen hluboko v polích, daleko od místní civilizace. Z katastrálního pohledu se jedná o poslední lán polí sousedící s obcí Mladějov.

Její stav je alarmující, různé části, které odpadly vlivem povětrnostních podmínek, leží vedle sloupu. Celá stavba je hojně pokryta mechovím a jsou na ní zřejmé hluboké prasklé rýhy.

Na čtvercové jednostupňové schodové základně, tvořené kamenným schodem spočívá hranolový sokl s profilací a nápisem. Nápis je německý a informuje nás o provedené renovaci.

Na soklu je osazen podstavec, do něhož je vtesán německý nápis, dochovaný, dobře čitelný, obsahující ve svém poli i dataci. Podstavec je ukončen profilovanou římsovou krycí deskou.

Stavba pokračuje monolitickým sloupem¹¹¹ s výraznou entází¹¹². Základními součástmi sloupu jsou patka¹¹³, dřík¹¹⁴ a hlavice¹¹⁵. Na dříku je vytesán v jednoduchém motivu vavřínového věnce *chrismon*.¹¹⁶ IHS, monogram Ježíše Krista, někdy vykládán jako zkratka latinského *Iesus Hominum Salvator*, *Ježíš lidí Spasitel*, nebo *In hoc signo, v tomto znamení (zvítězíš)*.¹¹⁷ Sloup je ukončen raně gotickou listovou hlavicí,¹¹⁸ jen drobně zdobenou listy a květy.

¹¹⁰ Trojiční sloup – volně stojící kamenné sousoší postavené jako dík za odvrácení moru, kdy hlavní sochou bývá Panna Marie (mariánský sloup), Nejsvětější Trojice (trojiční sloup), nebo jiní světcí. Zprvu se jednalo o stavby jednoduché, v 18. st. byly obohaceny o množství soch i oblakový motiv, který doplňují prosebné či děkovné chronogramy. Viz CHODURA, s. 62.

¹¹¹ Monolitický sloup – sloup z jednoho kusu. Viz KOCH, s. 489.

¹¹² Entaze – úžení, které může být směrem nahoru nebo dolů. Viz *Tamtéž*, s. 489.

¹¹³ Patka – samostatně řešená (např. vodorovně profilovaná) dolní část sloupu. Viz HEROUT, s. 224.

¹¹⁴ Dřík – hlavní část sloupu mezi hlavicí a patkou, postupně se zužující, mnohdy zdobený (kanelovaný). Viz *Tamtéž*, s. 136.

¹¹⁵ Hlavice – horní, zakončovací část sloupu, pilíře, pilastru či přípory, zdobená listy, zvířecími motivy, lidskou maskou či postavou. Viz *Tamtéž*, s. 150.

¹¹⁶ *Chrismon* – zkratky jména Ježíše Krista – IHS.

¹¹⁷ RULÍŠEK, heslo: IHS, nes.

¹¹⁸ KOCH, s. 160.

Celé stavbě dominuje Nejsvětější Trojice, jejíž symbol je hojně užíván v barokním slohu.¹¹⁹ Jde o znázornění křesťanského pojetí Boha, který je jediný, avšak ve třech osobách – Otec, Syn a Duch svatý.¹²⁰ Zde v podobě Trůnu Milosti, kdy Bůh Otec, většinou trůnící drží v rukou ukřižovaného Syna. Od pozdního středověku má Bůh Otec na hlavě papežskou tiáru. Námět Trůnu Milosti ukazuje, jak Bůh Otec přijímá do svých rukou ukřižovaného Syna a předává ho lidstvu. Jde o vyjádření milosti a lásky Boží k člověku, pro jehož spásu Bůh obětoval svého jednorozeného syna. Toto vyobrazení dominuje v umění 13. – 15. století.¹²¹

Výška písma – písmo hlavního nápisu dosahuje velikosti 5cm, nápis, který informuje o renovaci má písmo ve velikosti 4 cm, spojka *und* a předložka *von* dosahuje velikosti 2 cm.

Písmo – A) na hlavní nápis je užito písmo kapitála kvadrátní, čtvercová, s rustikálními prvky, kdy u písmene – A chybí téměř ve všech případech prostřední břevno. U počátečního písmene – A je možno spatřit vliv běžného písma, Kanzleischriftu.¹²²

B) na dodatkový nápis – zde se jedná o raně humanistickou kapitálu.¹²³

Přepis nápisu:

A)

**ANNO 1715
HAT GEORG
HABIGERVON
REICHENAV DISE
KAPELZVEREN
DER ALLER
HEILIGSTEN
DBEIFALTIKEIT**

¹¹⁹ CHODURA, s. 94.

¹²⁰ *Tamtéž*, s. 64.

¹²¹ Jan ROYT, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006 (dále jen ROYT), s. 170–174.

¹²² MUZIKA I., s. 152.

¹²³ ROHÁČEK, s. 32.

**LASEN AVF
SETZEN**

Překlad:

**V roce 1715
nechal postavit
Georg Habiger z Rychnova
tuto kapličku
Nejsvětější Trojice.**

B)

**RENOVIERT 1922
VON
FERD UND MARIE WOLF**

Překlad:

**Renovováno v roce 1922
Ferdinandem a Marií
Wolfovými**

Donátorem této stavby byl Georg Habiger. Stavba byla vystavěna, jak je patrné z nápisu, v roce 1715, tudíž se lze domnívat, že má souvislost s morovou epidemií.¹²⁴

Dodatkový nápis nás dále informuje o provedené renovaci, kterou uskutečnili v roce 1922 Ferdinand a Marie Wolf, kterým patřil mohutný statek¹²⁵ i s přílehlými polnostmi, na kterých se stavba nacházela. Žádná z kronik nás o této renovaci neinformuje.

O existenci kříže či jeho renovaci nás neinformuje žádná z kronik, ale je dochován následný revers. Manželé zde ohlašují pro všechny, nás, naše dědice a následné vlastníky, že ze svobodné vůle vystavěli na svém statku č. 1 kamennou sochu Svaté Trojice a žádají, aby tento doklad, který by povinoval budoucí

¹²⁴ *Gedenk-Buch das Pfarrsprengel*, s. 2.

¹²⁵ HAWLITSCHKEK, s. 119.

vlastníky k udržování kříže, bylo možno pojistit záznamem do pozemkových knih. Rozhodnutí jejich vůle stvrzují podpisy svými i požádaných svědků dne 26. června 1835.¹²⁶ V záhlaví reversu nejsou jmenovitě uvedeni manželé, neboť iniciátorem tohoto zápisu byl pozdější majitel Johann Sponer s manželkou Barbarou, což nám dokladují indikační skici pro rok 1835.¹²⁷

Obrazová dokumentace viz příloha 4.5.1 – 4.5.4.

¹²⁶ SOKA Svitavy, *Nadační listy*, fol. 8., folio je doplněno zápisem 1715 *Georg Habiger*.

¹²⁷ Srov. MZA v Brně, *Indikační skici*, sig. MOR 221518350, rok 1835, dostupné online (<http://www.mza.cz/indikacniskici/index.php#show:MOR221518350>), [citováno 20. 6. 2015].

4.6 Sloup se sochou Panny Marie Immaculaty

Mariánský sloup¹²⁸ se nachází na soukromém pozemku u rodinného domu dnešního č. p. 129. Je zasazen do jeho spodní části a k hlavní komunikaci je situován čelně.

Na jednostupňové čtvercové schodové základně, tvořené kamenných schodem, spočívá hranolový sokl s profilací a nápisem. Nápis je německý, lehce poškozený, nesoucí i dataci. Na soklu je osazen drobnější hranolový podstavec s figurálním reliéfem krucifixu. Tento reliéf se vykazuje jistou zvláštností. Je zde porušena symbolika pravé nohy, která má být nahoře, čímž má vykazovat převahu dobra nad zlem a ducha nad tělem.¹²⁹ Podstavec je ukončen vyloženou profilovanou krycí deskou.

Stavba pokračuje monolitickým sloupem, jehož základní části tvoří sokl,¹³⁰ na něj navazuje antická patka, dřík s mírnou entazí, který je zakončen korintskou hlavicí,¹³¹ bohatě zdobenou akanty, květy a volutami, kterou ukončuje čtvercový abakus¹³². Na dříku je v jeho třetině umístěn železný hák na zavěšení lampy, která zde ale chybí. Na prostřední části dříku je vytesána ozdobná korunová kartuš tvořena listovým ornamentem, v jejímž středu je chrismon¹³³ s křížem a srdcem, ve kterém jsou tři hřeby z Kristova umučení.

Dominantou celé stavby je vrcholová figura Panny Marie Immaculaty, v životní velikosti, v tradičním ikonografickém zobrazení, které chybí na svatozáři jedna z dvanácti hvězd.

Výška písma – všechna písmena dosahují stejné velikosti, 4cm.

¹²⁸ Mariánský sloup – byl původně kamenný památník mariánské úcty, později sloup morový, vztyčovaný jako dík po ústupu epidemií, mnohdy socha P. Marie doprovázena ochránci proti moru (sv. Rochus, sv. Rozálie), případně místními svěťci. Viz CHODURA, s. 58.

¹²⁹ RULÍŠEK, heslo: Strany, nes.

¹³⁰ Sokl – podstavec sloupu, pilíře, sochy. Viz KOCH, s. 491.

¹³¹ *Tamtéž*, s. 445.

¹³² Abakus – čtvercová hladká nebo zdobená deska u antických hlavic sloupů, mající tektonický i dekorativní charakter. Viz CHODURA, s. 4.

¹³³ RULÍŠEK, heslo: IHS, nes.

Písmo – typem písma je kapitála rustická.¹³⁴ Zde u písmena – A, v některých případech chybí prostřední břevno, u písmene – N, dochází ke zvlnění opěrného dřívku, v jednom případě *ę-caudata*¹³⁵, některá slova jsou vzájemně oddělena ozdobným prvkem, tečkou, někdy *scriptura continua*¹³⁶, zde ojediněle užito samohlásky – Y, k vyjádření písmene – J.

Přepis nápisu:

• J • 716 •
ZV • EHRENDVND
DANCKBAR • KEIT • DER
VNBEFLECKTEN • EMP
FANGNVS • MARIAE •
WEGEN • BEFRE • YUNG
VON • DER • PEST • SETZEN
DIESE • SAVLEN • VNDER
STATEN • IHR • GELVBDNVS
• IOAN • FIESCHER •
• GEOEG • FIESCHIR •
• GREGOR • GRO[L, B]IG •
IN REICHNAV

Překlad:

Léta 1716,
k poctě a vděčnosti,
Neposkvrněného početí Panny Marie,
za záchranu před morem
v místě jejich slibu,
Johan Fiescher
Georg Fieschir

¹³⁴ MUZIKA I., s. 158.

¹³⁵ E-caudata – spojení *ae*, v kterém *a* zakrní až ve formu háčku. Viz ROHÁČEK, s. 45.

¹³⁶ Scriptura continua – spojitě psaní bez oddělování slov. Viz *Tamtéž*, s. 45.

Gregor Gro [l,b] ig v Rychnově

Donátory stavby byli Johan Fiescher, Georg Fieschir, Gregor Grolig [Grob]ig]. Vystavěna byla, jak je patrné z nápisu, v roce 1716. Lze se domnívat, že souvisí s morovou epidemií z konce roku 1715.¹³⁷

Tuto stavbu zmiňuje Atlas památek Moravskotřebovska a Jevíčska, kde je lokalizována jako: „*Immaculata u domu č. p. 129*“. Její vznik je zde dán do souvislosti s právě zažehnanou morovou epidemií. Donátory jsou uvedeni: „*tři rychnovští usedlíci: Jan Fiescher, Jiří Heschir, Řehoř Gronc*“. ¹³⁸

Stavba je evidovaná kulturní památkou od 3. 5. 1958 pod rejstříkovým číslem v ÚSKP : 24199/6-3314.¹³⁹

Obrazová dokumentace viz příloha 4.6.1 – 4.6.6.

¹³⁷ *Gedenk-Buch des Pfarrsprengels*, s. 2.

¹³⁸ Srov. NOVÁK, s. 311.

¹³⁹ Národní památkový ústav: *Nemovitě památky*, dostupné online (<http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=146073&oCisOb=578711&Uz=B&PrirUbytOd=03.05.1958&PrirUbytDo=11.03.2015&Limit=25>), [citováno 11. 3. 2015].

4.7 Kříž Krista

Kříž se nachází na konci obce, směrem na Žichlínek a původně byl zasazen k dnešní hlavní komunikaci zády.

Na počátku této práce šlo o úplné torzo, následně byly během roku 2014 započaty restaurátorské práce.

Situace před renovací: sokl s nápisem byl pohlcen zeminou, vrchní krucifix zcela chyběl, tělo celé stavby bylo poškozeno povětrnostními vlivy a hrozilo zhroucení celé stavby. Kříž byl za pomoci těžké techniky vyňat ze země, kdy došlo k odhalení celého nepoškozeného spodního soklu s nápisem. Byly vyspraveny prasklé části a následně posazen krucifix.

Situace po renovaci: na obdélníkové dvoustupňové schodové základně, tvořené betonovými schody, spočívá hranolový sokl, do nějž je vtesán německý nápis, dobře dochovaný. Na soklu je osazen zdobený podstavec s volutovými křídly, na jehož čelní straně je vytesán reliéf Panny Marie Bolestné¹⁴⁰. Ukončen je profilovanou římsovou krycí deskou. Stavba pokračuje pilířem, na němž je vytesán Kristův monogram, na vrchol byl usazen krucifix.

Na svislém břevnu kříže je nápis INRI, jsou to počáteční písmena latinského nápisu na tabulce umístěné nad hlavou ukřižovaného Ježíše, *Iesus Nazarenus Rex Iudeorum*, *Ježíš Nazaretský, král Židů*, oznamoval přihlížejícím Pilátem udaný důvod Ježíšova odsouzení.¹⁴¹ Na svislém břevnu často také bývá suppedaneum, což je opěrka pro nohy.¹⁴²

Výška písma – všechna písmena dosahují velikosti 4,5cm.

¹⁴⁰ Panna Marie Bolestná, lat. Mater dolorosa, jméno dáváno P. Marii pro utrpení a bolesti, které prožívala ve spojení s utrpením Ježíše Krista. Představuje Marii jako spolutrpitečku. Úcta k tomuto tajemství se šířila od 11. století, většinou řádem servitů, služebníků Bolestné Matky Boží, založeném 1240. Svátek slaven nejdříve místně, 1423 v kolínské arcidiecési, od 1727 v celé církvi. Někdy se hovoří o sedmi bolestech Mariiných. Atributy: P. Maria stojí pod Kristovým křížem, Sabat Mater dolorosa, stojící Maria s mečem vbodnutým do srdce. Viz RULÍŠEK, heslo: Panna Marie, nes.

¹⁴¹ *Tamtéž*, heslo: INRI, nes.

¹⁴² KOCH, s. 460.

Písmo – typem písma je kapitála kvadrátní, s výraznými prvky kapitály rustické.¹⁴³ Tyto výrazné rustikální změny můžeme pozorovat u písmene – A -, které je zde užito v několika podobách, jako běžné, dnešní A, následně s chybějícím břevnem, dále s lomeným břevnem, či ozdobeno spory,¹⁴⁴ u písmene – N, kde je rustikálně zvlněn opěrný dřík, pozorujeme také výrazné užití serifů¹⁴⁵ a retrográdního¹⁴⁶ – Z, zde ve všech případech.

Přepis nápisu:

**ICH • WENTZEL • SCHINDLER •
SAMBT • MEIN • NACHBAHR • MA
THES • IAENISCH • HAB • ANNO • 1758 •
DEN • 9 NOVEMBER • ZV • EHREN
DEN • GEKREVTZIGTEN • HEILA
NT • IESV • GHRI • DIESE • STATIEN
ERBAVET •**

Překlad:

**Já, Václav Schindler, společně s mým sousedem,
Matesem Jenischem,
jsme postavili tuto sochu, 9. listopadu 1758,
k uctění ukřižovaného spasitele, Ježíše Krista.**

Donátory této stavby byli sousedé, Václav Schindler a Mates Jenisch, kteří tento kříž Krista nechali vystavět v roce 1758, k uctění ukřižovaného spasitele Ježíše Krista.

V roce 2014 došlo k restaurování torza, následně bylo změněno i jeho umístění. Kříž byl přesunut z ornice, která dříve patřila jednomu z donátorů stavby, cca o 10 m na pevnější břeh, byl otočen, oproti původnímu postavení je situován k dnešní

¹⁴³ MUZIKA I., s. 161.

¹⁴⁴ Spory – ozdobné zakončení tahů – zde u slova ANNO. Viz ROHÁČEK, s. 45.

¹⁴⁵ Serif neboli patka, je ozdobné příčné ukončení tahů. Viz *Tamtéž*, s. 45.

¹⁴⁶ Retrográdní – úmyslně zrcadlově obrácené písmeno. Viz *Tamtéž*, s. 45.

hlavní komunikaci čelně. Restaurátorské práce provedl akademický sochař a restaurátor Martin Kovařík¹⁴⁷ ve spolupráci s L. Krylem.¹⁴⁸ Kříž spočíval na pozemku firmy ZOS spol. s r. o. Rychnov na Moravě, tudíž tato společnost byla i investorem restaurátorských prací, které byly uhrazeny ve výši 165. 500,- Kč.¹⁴⁹

Publikace Atlas Moravskotřebovska a Jevíčska tuto stavbu představuje jako: „*Kříž u silnice do Žichlíku*“. Následuje popis: „*Památník byl vyzdvižen v polovině 18. století, na podstavci s volutovými křídly je reliéf Panny Marie Bolestné, na pilíři je Kristův monogram. Samotný kříž na památce dnes chybí*“.¹⁵⁰

Obrazová dokumentace viz příloha 4.7.1 – 4.7.9.

¹⁴⁷ Česká Televize: *Křesťanský magazín*, dostupné online (<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1098528273-krestansky-magazin/315298380040004/video/>), [citováno 22. 3. 2015].

¹⁴⁸ Archiv autorky, emailová komunikace s Martinem Kovaříkem, dne 7. 7. 2015.

¹⁴⁹ Archiv autorky, rozhovor s p. Otomarem Dosedlou, písemný verifikovaný zápis dne 20. 6. 2015.

¹⁵⁰ Srov. NOVÁK, s. 311.

4.8 Sloup se sochou sv. Jana Nepomuckého

Sloup se nachází u hlavní komunikace, směrem na Mladějov, v blízkosti dnešní hasičské zbrojnice.

Jedná se o jednoduchou stavbu, která není opatřena nápisem, datací ani přílišným zdobením. Přestože v roce 2006 byla restaurována, informační tabulka zde není umístěna.

Na čtvercové dvoustupňové schodové základně, tvořené kamennými schody, spočívá odstupňovaný hranolový sokl. Na soklu je osazen drobný podstavec, který je ukončen vyloženou profilovanou krycí deskou. Stavba pokračuje monolitickým sloupem s výraznou entazí. Základní součásti sloupu jsou patka, dřík a hlavice. V tomto případě je hlavice vegetabilně zdobena drobnými květy, svitými akanty a ukončena abakusem.

Dominantou stavby je figura sv. Jana Nepomuckého¹⁵¹ v životní velikosti, v tradičním ikonografickém zobrazení. Od poslední restaurace třímá v pravé ruce

¹⁵¹ Jan Nepomucký, Iohannes natus quondam Welflini de Pomuk, clericus Pragensis dyocesis, publicus auctoritate imperiali notarius – Jan, syn zemřelého Velflína z Pomuku, klerik pražské diecéze, z císařské moci veřejný notář.

Narodil se po roce 1340 a umučen byl roku 1393 v Praze. Narodil se v osadě Pomuk, dnes Nepomuk v jihozápadních Čechách, kde v cisterciáckém klášteře získal první vzdělání u zdejších kněží. Stal se písařem v kanceláři pražského arcibiskupa Jana Očka z Vlašimi, oltářníkem ve Vlašimské kapli svatovítské katedrály, farářem u svatého Havla na Starém Městě, posléze mu přibyl kanonikát v kostele u sv. Jiljí na Starém Městě. Následně dosáhl na právnické fakultě v Praze v roce 1381 hodnosti bakaláře a v roce 1387 na fakultě v Padově doktorát církevního práva. Následně se stal kanovníkem vyšehradské kapituly a generálním vikářem pražské arcidiecéze. Následně stále častěji docházelo ke sporům o obsazování úřadů mezi Václavem VI. a arcibiskupem Janem z Jenštejna. Václav IV. si tedy usmyslil, že vytvoří další biskupství v bohatých Kladrubech, aby oslabil vliv pražského arcibiskupa. Záhy po smrti starého opata Racka mniši zvolili za opata Olena, jehož urychleně schválil Jan z Jenštejna a problém došel svému vrcholu. Václav IV. pukal vzteky, nechal zatknout několik zúčastněných a mezi nimi generálního vikáře Jana z Pomuku. Následně mučení podstupovali už jen Jan z Pomuku a oficiál Mikuláš Puchník. Byli natahováni na skřípec, pálení loučemi na boku a byli jim nasazovány palečnice, čehož se účastnil i král. Nakonec byl svázán a 20. 3. 1393 byl vhozen do Vltavy. Po měsíci, 17. 4. byl nalezen rybáři podle pěti světél, či hvězd kolem jeho hlavy.

Vše se odehrávalo v těžkých dobách, kdy vrcholilo papežské schizma, a církev se zmítala v krizi. Legendu přitom ještě podbarvil člen koncilu Tomáš Ebendorfer z Haselbachu, který ve svém spise uvedl, že Jan Nepomucký zemřel proto, že nechtěl vyradit zpovědní tajemství královny Žofie. Jan ale nebyl zpovědníkem, tato informace je naprosto mylná, ale má silnější vliv, než jasná fakta, snad možná pro její jednoduchost.

Jan Nepomucký byl svatořečen v roce 1729 a následně v roce 1736 byl zřízen stříbrný náhrobek s oltářem, v chrámu svatého Víta, na nějž přispívala stříbrem celá země. Jan se stal zemským patronem, patronem mostů, kněží, habsburského rodu, ochráncem proti pomluvám, proti nebezpečí vody, bezpečného putování a šťastného návratu. Viz RAVIK, s. 297, 592.

nově pozlacenu palmovou ratolest,¹⁵² v levé mohutný kříž a jeho svatozář z pěti hvězd je též nově zlacena.

Výše zmíněný revers místní správy se týká i této stavby.¹⁵³

Farní kronika uvádí, že při nástupu do úřadu faráře Andrease Otáhala, 5. 4. 1894: „*Našel mnohé sochy v nedobrému stavu a rozhodl se proto tyto sochy nechat restaurovat. K restauraci sv. Rozálie použil 29 zlatých z udržovacího fondu, potřebné peníze na restauraci soch, sv. Rocha, sv. Jana Nepomuckého, mariánský sloup, 2 křížů a Nejsvětější Trojice, v Horní obci, obstaral z milých příspěvků*“.¹⁵⁴

Dále tuto renovaci podrobněji popisuje v dopise konzistoři ze dne 25. 9. 1894, kde uvádí: „*Na památku dlouhé morové epidemie byly postaveny dvě sochy, sv. Rozálie a sv. Rochus, až později vystavěná socha sv. Jana Nepomuckého. Uvádí dále, že socha sv. Jana Nepomuckého byla právě teď renovovaná na náklady 25 zlatých, získaných z laskavých darů dobrodinců*“.¹⁵⁵

Další restaurování proběhlo v roce 2006, akademickým sochařem Martinem Kovaříkem ze Svratky, práce probíhaly v termínu od 15. 5. do 30. 8. Celkové náklady dosáhly výše 144.165,- Kč, z čeho dotace z Programu obnovy venkova byly přiděleny ve výši 80.000,- Kč, zbylé financovala obec.¹⁵⁶

Tuto stavbu zmiňuje Atlas památek Moravskotřebovska a Jevíčka,¹⁵⁷ kde je pouze časově zařazena do 1. pol. 18. století, dále v publikaci Památkové péče, kde je uvedeno: „*sloup od neznámého autora se sochou sv. Jana Nepomuckého z 1. pol. 18. století*“, popisuje také renovace, archivní prameny uvádí bez foliace.¹⁵⁸

Stavba není zapsána ve státním seznamu kulturních památek.

Obrazová dokumentace viz příloha 4.8.1 – 4.8.2.

¹⁵² Palmová ratolest – symbolizuje vítězství nad smrtí, je atributem mučedníků a též panen. Viz PFLEIDERER, s. 72.

¹⁵³ SOKA Svitavy, *Nadační listy*, fol. 6.

¹⁵⁴ *Gedenk-Buch des Pfarrsprengels*, s. 118.

¹⁵⁵ Srov. ZAO, ACO, kart. 4931, fol. 45.

¹⁵⁶ *Kronika obce Rychnov na Moravě*, zápisy od r. 2005 do r. 2009, s. 62.

¹⁵⁷ Srov. NOVÁK, s. 309.

¹⁵⁸ Srov. MAXOVÁ, s. 61.

4.9 Pilíř Nejsvětější Trojice

Stavba je usazena na konci obce, směrem na Mladějov, v těsné blízkosti hlavní komunikace, k níž je situována čelně.

Na obdélníkové dvoustupňové schodové základně, tvořené kamennými schody spočívá hranolový sokl s ustupujícími boky. Na soklu je osazen rokokově zdobený podstavec s bočními volutovými křídly s reliéfní, vegetabilní a figurální výzdobou. Reliéf nese obraz Panny Marie Zellenské (Mariazell).¹⁵⁹ Podstavec je ukončen mohutnou profilovanou římsovou krycí deskou, pod níž je vtesána datace, 1763. Na podstavci je usazen pilíř s vegetabilní výzdobou.

Celé stavbě dominuje vrcholové sousoší Nejsvětější Trojice v podobě Trůnu Milosti.

Jak je patrné z nápisu, stavba byla vystavěna v roce 1763.

Výše zmíněný dopis restaurátorských prací faráře Andrease Otáhala informuje i o této stavbě.¹⁶⁰

V publikaci památkové péče je citován dopis¹⁶¹ faráře Otáhala, adresovaný arcibiskupské konzistoři, který informuje o špatném stavu sochy a nutnosti její renovace. Dopis sděluje, že výše udržovacího fondu byla 40 K, následně vzrostla na 90 K 59h. Dále informuje, že jeden štafír se nabídl tuto sochu za 90K 59h renovovat, farář tedy prosí o udělení povolení. Následně jej také obdržel.¹⁶²

Dále nás o této stavbě informuje Atlas památek Moravskotřebovska a Jevíčka, kde je uveden rok výstavby, stavba je uvedena jako „*pilíř Panny Marie Zellenské*“ a vrcholové sousoší jako „*Trůn milosti*“.¹⁶³

¹⁵⁹ RULÍŠEK, heslo: Panna Marie, nes.

¹⁶⁰ *Gedenk-Buch das Pfarrsprengels*, s. 118.

¹⁶¹ Citovaný dopis je ze dne 17. července 1902, srov. ZAO, ACO-OL, kart. 4931, fol. 6.

¹⁶² Srov. MAXOVÁ, s. 62.

¹⁶³ Srov. NOVÁK, s. 310.

Stavba je evidovanou kulturní památkou od 3. 5. 1958 pod rejstříkovým číslem v ÚSKP : 29791/6-3315.¹⁶⁴

Obrazová dokumentace viz příloha 4.9.1 – 4.9.4.

¹⁶⁴ Národní památkový ústav: *Nemovité památky*, dostupné online (<http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=146073&oCisOb=578711&Uz=B&PrirUbytOd=03.05.1958&PrirUbytDo=11.03.2015&Limit=25>), [citováno 11. 3. 2015].

Kříž je zasazen do těsné blízkosti hřbitovní zdi u kostela sv. Mikuláše na návsi. Na obdélníkové třístupňové schodové základně, tvořené plochým kamenem, spočívá hranolový sokl s ustupujícími boky, do nějž je vtesán německý nápis, dochovaný, tudíž dobře čitelný.

Sokl je doplněn tabulkou, která nás informuje o provedené opravě, která se uskutečnila v roce 2003, za přispění Pardubického kraje, bývalých německých občanů a obce Rychnov na Moravě.

Na soklu je osazen bohatě zdobený podstavec s bočními volutovými křídly, s reliéfní vegetabilní a figurální výzdobou. Na čelní straně podstavce je vytesán figurální reliéf svatého Augustina,¹⁶⁵ jež třímá v pravé ruce palmovou ratolest¹⁶⁶ a v levé planoucí srdce.¹⁶⁷ Podstavec je ukončen profilovanou římsovou krycí deskou, která sloužila i jako konzola pro postranní sochy, sv. Jana Evangelistu¹⁶⁸ a Pannu Marii, které již nejsou dochovány. O jejich nepoškozeném stavu nás

¹⁶⁵ Česká Televize: *Světcí a svědci, Svatý Augustin*, dostupné online (<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10123417216-svetci-a-svedci/207562211000017-svaty-augustin/titulky>), [citováno 10. 2. 2015].

Augustin, jinak Aurelius Augustinus, narozen roku 354 v Tagaste, v dnešním Alžírsku a zemřel roku 430. Studoval rétoriku a gramatiku v Madaure a práva v Kartágu. Po studiích odešel do Milána, kde se věnoval učení svatého Ambrože, přijal křest, odevzdal veškerý majetek chudým. Byl vysvěcen na kněze a následně se stal biskupem, založil klášter, kde klerikové přijali regule řádu, chudobu a odříkání, pozdější kanovníci augustiniánského řádu, jejichž znakem je červeno-stříbrný štít s devíti břevny, ve štítě modrá, zlatě lemovaná routa, v níž je umístěna hlava Ježíšova. Z jeho tvorby se dochovalo 113 knih a traktátů a přes 200 dopisů. Nejcenější dílo – O státě Božím (*De civitate dei*) a nejstarší dochovaná autobiografie evropské literatury - Vyznání. Nevytvořil nový filozofický systém, ale otázkami a myšlenkami překonal svoji dobu. Patřil mezi nejvýznamnější myslitele nikoli jen církve, ale stal se významnou kapitolou dějin filozofie a lidského myšlení. Viz RAVIK, s. 153, 645.

¹⁶⁶ Palmová ratolest – symbolizuje vítězství nad smrtí, je atributem mučedníků a též panen. Viz PFLEIDERER, s. 72.

¹⁶⁷ Augustin bývá nejčastěji vyobrazen jako biskup s knihou a berlou, někdy s křížem, perem a holubicí. Jeho individuální atribut je především planoucí srdce, které nejčastěji drží v ruce. Někdy také s modelem města nebo kostela – poukaz na jeho spis, *De civitate Dei*. Viz Věra REMEŠOVÁ, *Ikografie a atributy svatých*, Praha 1991 (dále jen REMEŠOVÁ), s. 11.

¹⁶⁸ Sv. Jan Evangelista – Miláček Páně – zprvu byl učedníkem sv. Jana Křtitele. Ježíš, jeho i bratra Jakuba, nazval „syny hromu“ pro jejich prudkost. Byl učedníkem, kterého Ježíš miloval. Jako jediný z apoštolů stál pod křížem na Kalvárii a Ježíš mu svěřil do ochrany svoji matku, Pannu Marii. Po Kristově vzkříšení spěchal s Petrem k hrobu, spolu vykonali první zázrak, uzdravili chromého. Je pokládán za autora čtvrtého evangelia. Pro víru byl odsouzen, ale vyvázl bez úhony, následně poslán do vyhnanství na ostrov Pathmos. Zde se mu dostalo vidění o budoucnosti církve, obsažené v Novém Zákoně, knize Zjevení. Na konci života se vrátil do Efesu a jako jediný z apoštolů zemřel přirozenou smrtí. Viz RULÍŠEK, heslo: Jan Evangelista, nes.

informují fotografie umístěné ve Farní kronice, s uvedeným datem 1996, kde jsou sochy bez zásadního poškození.¹⁶⁹ K jejich odcizení došlo v 1. polovině měsíce srpna roku 2002.¹⁷⁰

Stavba pokračuje středovým pilířem, na jehož dříku jsou vytesány nástroje Kristova umučení¹⁷¹ a vrchní část je zakončena krucifixem, což je umělecké zpodobnění ukřižovaného Krista, které se skládá z kříže a korpusu Ježíšova těla. Na svislém břevnu kříže je nápis INRI, zde zvýrazněn při renovaci zlatou barvou.

Výška písma – verzálky¹⁷² dosahují velikosti 5cm, ostatní písmo má 3,5 cm.

Písmo – typem písma je kapitála kvadrátní, s výraznými prvky kapitály rustické. To se zde projevuje obzvláště u písmene – A, kde je lomeno prostřední břevno a také u písmene – N, R, B – kde dochází ke zvlnění opěrného dříku a výraznému zmenšení horního bříška u písmene – R.¹⁷³

Přepis nápisu:

**EIN JOSEPH ETZLER BAVERS MANN
ERRICHT DIESZ KREVZ MIT FREVDEN
O MENSCH SIEH DEINEN HEILAND AN
WAS ER FÜR DICH THVT LEIDEN
ANNO 1800**

¹⁶⁹ *Gedenk-Buch das Pfarrsprengels*, s. 214.

¹⁷⁰ Srov. *Kronika obce Rychnov na Moravě*, zápisy od roku 1960, s. 255.

¹⁷¹ Arma Christi – nástroje umučení Krista – kříž, trnová koruna, kopí, houba na holi, tři hřeby, sloup, u nějž byl bičován, důtky nebo metla, dále bývají zobrazovány i kostky, kladivo, kleště, žebřík, purpurový plášť, konvice s vodou, v níž si Pilát umyl ruce, kohout, součástí vyobrazení mohou být i stigmata nebo rouška sv. Veroniky. Viz PFLEIDERER, s. 65.

¹⁷² Verzálky – velká písmena užívaná k vyznačení počátků vět, slov, veršů, celých slov, akrostichů, chronogramů, pocházejí buď z jiné abecedy než základní text, nebo ze stejné s vyznačením vyšší výškou či speciální formou. Viz ROHÁČEK, s. 45.

¹⁷³ MUZIKA I., s. 151–158.

DEN 19 OKTOBER

Překlad:

Joseph Etzler, sedlák, postavil tento kříž s přáteli.

Ó, člověče, pohled' na tvého vykupitele, který pro tebe trpěl.

Léta páně 1800, dne 19. října

Donátory této stavby byli, sedlák Josef Etzler s přáteli, jak je patrné z nápisu, kteří tento kříž nechali vystavět v roce 1800.

Dne 27. 10. 2002¹⁷⁴ došlo vlivem silného vichru k rozlomení těžkých větví, které svým pádem poškodily kříž, stojící v těsné blízkosti.¹⁷⁵ Ten byl následně v roce 2003 restaurován, práce byly dokončeny v srpnových dnech (13. 8.) téhož roku.¹⁷⁶

Celkové náklady na opravy dosáhly výše 140 000,- Kč, z čeho dotace Pardubického kraje byly 50 000,- Kč.¹⁷⁷ Nebyly zhotoveny kopie bočních soch, které byly zcizeny, neboť odhad nákladů na vytvoření kopií dosahoval 160 000,- /200 000,- Kč, přestože na jejich opravu přispěli bývalí němečtí osídlenci částkou 105 000,- Kč.¹⁷⁸ Posvěcení opraveného kříže se uskutečnilo v rámci dnů česko-německé kultury v měsíci září roku 2003.¹⁷⁹

Restaurátorské práce provedl akademický sochař a restaurátor Martin Kovařík ze Svratky.¹⁸⁰

¹⁷⁴ *Kronika obce Rychnov na Moravě*, zápisy od roku 1960, s. 254.

¹⁷⁵ Srov. Fotografie o aktuálním poškozeném stavu, poskytnuty ze soukromé sbírky pana Oldřicha Kolíska, datum pořízení 1. 11. 2002., viz obr. příloha 4.10.3.

¹⁷⁶ Fotografie o dokončené renovaci, poskytnuty ze soukromé sbírky pana Oldřicha Kolíska, datum pořízení 13. 8. 2003, viz obr. příloha 4.10.4.

¹⁷⁷ *Kronika obce Rychnov na Moravě*, zápisy od roku 1960, s. 259.

¹⁷⁸ *Tamtéž*, s. 255.

¹⁷⁹ *Tamtéž*, s. 260.

¹⁸⁰ Česká Televize: *Křesťanský magazín*, dostupné online (<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1098528273-krestansky-magazin/315298380040004/video/>), [citováno 22. 3. 2015].

Dále nás o této stavbě informuje Atlas památek Moravskotřebovska a Jevíčka, kde se uvádí: „*Kříž u kostela. Krucifix nechal postavit Josef Etzler v roce 1800. Na podstavci je reliéf sv. Josefa, na pilíři jsou ztvárněny nástroje umučení Krista. Po jeho stranách dříve stávaly sochy sv. Jana Evangelisty a Panny Marie*“.¹⁸¹

Nadační listy nás informují o zřízení nadačního fondu Josefem Etzlerem a jeho přáteli, s datem 15. března 1804, dále informují o požadavku na konání svatých mší, za života a následně po smrti zřizovatelů a přátel.¹⁸²

Stavba je evidovanou kulturní památkou od 3. 5. 1958 pod rejstříkovým číslem v ÚSKP : 85516/6-3310.¹⁸³

Obrazová dokumentace viz příloha 4.10.1 – 4.10.8.

¹⁸¹ Srov. NOVÁK, s. 311.

¹⁸² Srov. SOKA Svitavy, *Nadační listy*, fol. 20.

¹⁸³ Národní památkový ústav: *Nemovitě památky*, dostupné online (<http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=146073&oCisOb=578711&Uz=B&PrirUbytOd=03.05.1958&PrirUbytDo=11.03.2015&Limit=25>), [citováno 11. 3. 2015].

4.11 Kříž Krista - torzo

Kříž je zasazen do vzdálených luk severozápadně od obce, do polní tratě zvané *Hoschka*,¹⁸⁴ v dnešním Poldru Žichlínek.¹⁸⁵

Na obdélníkové jednostupňové schodové základně, tvořené kamenným schodem, spočívá hranolový sokl s ustupujícími boky, do nějž je vtesán německý nápis, dochovaný, tudíž dobře čitelný. Na soklu je osazen zdobený podstavec s bočními volutovými křídly s figurální výzdobou. Na čelní straně je vytesán figurální reliéf Panny Marie Bolestné.

Podstavec je ukončen profilovanou římsovou krycí deskou, pod kterou je ukryt ozdobný prvek, mušle, s později vtesanou datací 1828. Stavba pokračuje středovým pilířem, na jehož dříku jsou vytesány nástroje Kristova umučení.

Vrchní část byla zakončena Krucifixem, který je odlomen a již dlouhou dobu, dle silné vrstvy mechoví, leží v těsné blízkosti stavby.

Výška písma – písmo je majuskulní, počáteční písmena vět (A, D, O, W) dosahují velikosti 7 cm, ostatní písmena mají 4,5 cm.

Písmo – typem písma je kapitála kvadrátní, s prvky kapitály rustické. Zde s projevy obzvláště u písmene – A - , kde je lomeno prostřední břevno a také výrazně u písmene – N, R, B – kde dochází ke zvlnění opěrného dříku a výraznému zmenšení horního bříška u písmene – R.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Polní trať – zemědělský pozemkový celek, který často mívá vlastní pomístní jméno. Jelikož jde o obec původně německou, německé byly i tyto názvy, které se po roce 1948 změnily jen lehce. V případě Rychnova šlo o polní trať TEUCH, která následně neměla českého překladu, ani nového jména. Polní trať HOSCHKA, přejato jako *Hoška*, polní trať WACHBERG, nově *Na vyhlídkách*, polní trať REICHENAUER GEHEG, nově *Rychnovský les*, polní trať DACHSLÖCHER, nově *Jezevčí dolý*. Viz *Kronika obce Rychnov na Moravě*, zápisy od roku 1960, s. 70.

¹⁸⁵ Poldr Žichlínek – záchytná retenční nádrž, která je dílčím prvkem systému protipovodňové ochrany horní části povodí Moravy. Jedná se o jednu z nejvýznamnějších staveb tohoto druhu v České republice. Objem zátopy dosahuje hodnoty 5,9 mil. m³ a plochy zátopy 166 ha. Hlavní funkcí je zachycení povodňové vlny v retenčním prostoru za povodňových situací. Výstavba probíhala od 30. 5. 2006 do října 2007. Viz *Kronika obce Rychnov na Moravě*, zápisy od r. 2005 od r. 2009, s. 77.

¹⁸⁶ MUZIKA I., s. 151–158.

Přepis nápisu:

**ANDRES • KLECKER • HAT • GETHANN
DIES • KREVTZ • ERRICHT • MIT • FREVDEN
O MENSCH • SIE DEINEN • HEILLANDAN
WAS • ER • VIR DICH THVT LEIDEN
ANNO 1800**

Překlad:

**Andres Klecker, udělal tento kříž
a vztyčil ho s přáteli.
Ó, člověče, pohleď na svého vykupitele,
který pro tebe trpěl.
V roce 1800.**

Jedná se o velmi zajímavou stavbu, snad ne pouze pro architektonické prvky, které jsou si v dané oblasti hojně podobné, ale pro další nápisy, které zde byly vtesány. Mušle nese litery – *I. T. I. A. P. P.* s datací 1828, kde i v tomto případě je lomeno prostřední břevno u písmene – A, pod reliéfem je nápis *WINKLER 18[--]*, na pravé straně soklu je nápis pastelí, těžce čitelný, *Wenzel Wolfek [---]1809*, hojně jsou pokryta literami i volutová křídla, *AC, JILEK F., IP 1825, Hübl.*¹⁸⁷

Donátorem této stavby byl Andres Klecker s přáteli, který tento kříž nechal vystavět v roce 1800, jak je patrné z nápisu, k počtě Ježíše Krista.

Obrazová dokumentace viz příloha 4.11.1 – 4.11.11.

¹⁸⁷ Při dělení polní tratě jsou zde tato jména hojně zastoupena, srov. MZA v Brně, *Indikační skici*, sig. MOR 221518350, rok 1835, dostupné online (<http://www.mza.cz/indikacniskici/index.php#show:MOR221518350>), [citováno 20. 6. 2015].

4.12 Kříž Krista

Kříž je zasazen v těsné blízkosti dnešní budovy restaurace a samoobsluhy, k hlavní komunikaci stojí čelně. Jedná se o jednoduchou, nepříliš zdobenou a také lehce poškozenou stavbu.

Na čtvercové jednostupňové schodové základně, tvořené kamenným schodem, spočívá čtverhranný sokl, do nějž je vtesán německý nápis, dochovaný, dobře čitelný, s výrazně odlišnou velikostí verzálek. Na něj navazuje odstupňovaný podstavec s mělkým figurálním reliéfem Nejsvětější Trojice, dnes již značně poškozeným.

Na pilíři jsou vytesány nástroje Kristova umučení, vrchní část je zakončena Krucifixem. Na svislém břevnu kříže je nápis *INRI*, což jsou počáteční písmena latinského nápisu, na tabulce umístěné nad hlavou ukřižovaného Ježíše.

Výška písma – verzálky dosahují velikosti 8cm, ostatní písmo 5cm.

Písmo – typem písma je kapitála kvadrátní, s prvky kapitály rustické.¹⁸⁸ Zde s projevy u písmen – A, kde dochází k lomení prostředního břevna, u písmene - N, kde je zvlněn opěrný dřík, u písmene -R, kde je zmenšeno horní břicho a následně zvlněn opěrný dřík.

Přepis nápisu:

IOSEPH **G**RAVBNER
DEN • 12 **I**VNI ANNO 1801

Překlad:

Josef Graubner,
dne 12. června léta páně 1801

¹⁸⁸ MUZIKA I., s. 158.

Donátorem této stavby byl Josef Graubner, jak vyplývá z nápisu, který tento kříž nechal vystavět 12. června 1801.

Obrazová dokumentace viz příloha 4.12.1 – 4.12.4.

4.13 Kříž Krista – torzo

Kříž se nachází na soukromém pozemku u domu, dnešního č. p. 101. Je zasazen do těsné blízkosti potoka a k hlavní komunikaci stojí zády. V současné době je možno spatřit jen jeho torzo, neboť roce 2008 došlo v prvních jarních měsících, vlivem povětrnostních podmínek, k odlomení vrchní části stavby, krucifixu, který zůstal do dnešních dní ležet vedle stavby, rozlomen na několik dalších částí.

Na jednostupňové obdélníkové schodové základně, tvořené plochým kamenem spočívá hranolový sokl s profilací a nápisem. Nápis je německý, dochovaný, tudíž dobře čitelný. Na soklu je osazen bohatě zdobený podstavec s figurálním reliéfem Panny Marie Bolestné, jež má srdce prokláto jedním mečem. Na boční straně podstavce je červenou pastelí napsán německý nápis, s pozdější datací 1805, těžce čitelný. Podstavec je ukončen profilovanou římsovou krycí deskou.

Stavba pokračuje piliřem, na kterém jsou vytesány nástroje Kristova umučení, vrchní Krucifix je odlomen. Na svislém břevnu je poškozený nápis *INRI*. Do spodní části krucifixu je vtesán německý nápis, *SEIN TODT IST VNSER LEBEN*.¹⁸⁹

Výška písma – odlišná velikost některých verzálek, ty dosahují velikosti 5,5 cm, ostatní písmo má velikost 4cm.

Písmo – typem písma je kapitála kvadrátní, s rustikálními prvky,¹⁹⁰ výrazné změny a úžení se projevují u písmen – N, kde dochází ke zvlnění opěrného dřívku a písmene – A, kde je lomeno prostřední břevno, či případně úplně chybí, v jednom případě je ozdobeno spory.¹⁹¹ Slova jsou vzájemně oddělena ozdobným prvkem, tečkou.

¹⁸⁹ *Jeho smrt je náš život.*

¹⁹⁰ MUZIKA I., s. 152.

¹⁹¹ Spory – ozdobné zakončení tahů, zde u slova - *ANNO*, in: ROHÁČEK, s. 45.

Přepis nápisu:

JOSPH • **S**CHICH • **E**IN • **H**EISLMANN¹⁹²
ERRICHT • **D**IS • **K**REVTZ • **M**IT • **F**REVDEN
• **S**CHAV O **M**ENSCH • **D**EIN • **H**EILAD • **A**N
WAS • **E**R • **F**ÜR • **D**ICH • **T**HVT • **L**EIDEN
IN • **F**EST • **D**REIFALTIGKEIT • **W**URDE • **D**IES
KREVTZ • **E**INGEWEITH • **A**NNO • **1**802

Překlad:

**Josph Schich¹⁹³, svatý muž, s přáteli postavil tento kříž.
Pohled, človče, na svého vykupitele, který pro tebe trpěl.
Tento kříž byl zasvěcen pro oslavu Svaté Trojice. Léta páně 1802.**

Donátory stavby byl Josef Schüch s přáteli, kteří tento kříž nechali vystavět v roce 1802, jak je patrné z nápisu, pro oslavu Svaté Trojice.

Zakládací listina nadačního fondu nás informuje o zřízení nadace 1. února 1876 Annou Marií Schüch, výměnkářkou z Rychnova, která následně požaduje vykonávat svaté mše dle přesného rozpisu pro sebe a také pro: „*jejího zemřelého zbožného Josefa Schücha*“.¹⁹⁴

Publikace Atlas Moravskotřebovska a Jevíčka tuto stavbu připomíná jen lehce, v souvislosti s domem č. p. 101, kde se uvádí: „*Drobná trojkřídlá usedlost má dva obytné trakty (ve 20. století byly postiženy nešetrnými stavebními zásahy – trojdílná*

¹⁹² Heislmann – téměř jako svatý muž, který blaho a štěstí vytváří. Viz Samuel Johann Ernst STOSCH, *Neuste Beiträge zur nähernen Kenntniss der deutschen Sprache*, Berlin u. Stettin 1798, s. 16.

¹⁹³ Josef Schüch.

¹⁹⁴ SOKA Svitavy, *Nadační listy*, fol. 42.

okna), spojené velkou stodolou skeletové konstrukce. V zahradě domu stojí krucifix s reliéfem Dolorosy na podstavci¹⁹⁵.

Stavba je evidovanou kulturní památkou od 20. 7. 1994 pod rejstříkovým číslem v ÚSKP : 12793/6-5709.¹⁹⁶

Obrazová dokumentace viz příloha 4.13.1 – 4.13.6.

¹⁹⁵ Srov. NOVÁK, s. 311.

¹⁹⁶ Národní památkový ústav: *Nemovité památky*, dostupné online (<http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=121014&oCisOb=578711&Uz=B&PrirUbytOd=03.05.1958&PrirUbytDo=11.03.2015&Limit=25>), [citováno 11. 3. 2015].

4.14 Pilíř Nejsvětější Trojice

Tato mohutná sakrální stavba je zasazena do zahrady, před domem dnešního č. p. 35, v těsné blízkosti hlavní komunikace, k níž je situována čelně.

Na obdélníkové jednostupňové schodové základně, tvořené plochým kamenem, spočívá hranolový sokl s ustupujícími boky, do nějž je vtesán německý nápis, značně poškozen a tudíž špatně čitelný.

Na soklu je osazen bohatě zdobený podstavec s figurálním reliéfem Anděla strážného,¹⁹⁷ s bočními volutovými křídly, bohatě zdobenými akanty. Podstavec je ukončen profilovanou římsovou krycí deskou, pod níž jsou ukryti okřídlení andílci. Postraní konzoly byly osazeny sochami Panny Marie – Immaculaty a sv. Rozálie, v tradičním ikonografickém vyobrazení, socha sv. Rozálie se do dnešních dní na konzole nedochovala, došlo k jejímu poškození a v současné době je uložena na Obecním úřadě.

Stavba pokračuje akanty zdobenou patkou, následně bohatě zdobeným pilířem s reliéfem sv. Floriána,¹⁹⁸ který z oblak hasí hořící dům, dřík ukončuje volutová hlavice. Dominantou celé stavby je sousoší Nejsvětější Trojice,¹⁹⁹ s Bohem Otcem, Kristem a Duchem Svatým na oblacích. V tomto případě se jedná o tzv. Žaltářovou Trojici, která byla nejrozšířenějším typem od středověku, přes období baroka, až po

¹⁹⁷ Anděl provázející z Boží vůle každého člověka po celý život jako ochránce před nebezpečím tělesným i duchovním. Atributy vyobrazení: jako mladý okřídlený muž, v dlouhém řasnatém oděvu, chrání dítě v nebezpečí. Viz RULÍŠEK, heslo: Anděl, nes.

¹⁹⁸ Florián – narozen 304 v Lorch, stal se římským úředníkem, později vojenským velitelem. Za Diokleciánova pronásledování uslyšel o věznění svých 40 druhů, vydal se jim na pomoc, ale byl také zajat. Byl vyslýchán perfektem Aqulinem, zmrskán a byla mu dřena kůže z těla. Následně byl zatížen kamenem a utopen v řece Enži. Tělo vyplavila voda na břeh, kde je hlídal orel, zbožná vdova Valerie je našla a pohřbila na své zahradě, kde dnes stojí aug. klášter. Znázorňován bývá jako římský voják, rytíř s přilbou či vévodskou čapkou s korouhví s křížem a mečem, s vědrem nebo džbánem s vodou k hašení požárů či s mlýnským kamenem uvázaným na krku. Viz *Tamtéž*, heslo: Florián, nes.

¹⁹⁹ Nejsvětější Trojice Boží – Bůh Otec, Syn a Duch svatý. Jeden Bůh ve třech osobách, které jsou od sebe odlišné a jsou ve vzájemném vztahu. Božská jednota je trojjediná. Možné vyobrazení – Bůh Otec jako starý muž s Kristem po pravici a Holubicí Ducha sv. uprostřed nebo nad nimi. Viz *Tamtéž*, heslo: Nejsvětější Trojice, nes.

19. století. Korunovaný Syn, většinou s křížem v ruce, vzácně ukazuje rány, trůní po pravici korunovaného Otce a mezi nimi se vznáší holubice Ducha svatého.²⁰⁰

Výška písma – rozdílná velikost verzálek, ty dosahují 8 cm, ostatní písmo má 4cm.

Písmo – typem písma je novogotická kurzíva,²⁰¹ s výrazným odlišením silných a slabých tahů.

Přepis nápisu:

**Lob Ehr und Preis sei
der Allerheiligsten Dreieitigkeit
sein nun ein bis in Ewigkeit
Errichtet von Florian und
A. Maria Hommain Jahre
1858**

Překlad:

**K věčné chvále, důstojnosti a cti
bud' od nynějška až na věčnost vystavěna
Nejsvětější Trojice
od Floriana a A. Marie Hommain.
v roce 1858**

Donátory této stavby byly manželé Florian a A. Marie Hommain, jak je patrné z nápisu, kteří sochu nechali vystavět v roce 1858.

Anna Marie Homma, výměnkářka z č. p. 157, žádá dne 25. srpna 1858 o možnost vystavět k úctě Boží kamennou sochu Nejsvětější Trojice²⁰² na své

²⁰⁰ ROYT, s. 170–172.

²⁰¹ Kurzíva – písmena jsou psána menším počtem tahů, píší se spojitě, jednotlivá písmena se spojují, píše se rychleji. Viz Hana PÁTKOVÁ, *Česká středověká paleografie*, České Budějovice 2008 (dále jen PÁTKOVÁ), s. 34.

²⁰² ZAO, ACO-OL, kart. 4931, fol. 54.

zahradě, v blízkosti silnice.²⁰³ Následně, 10. 12. 1858, žádá o zřízení nadačního fondu k již vystavěné soše. Zakládací listina nadačního fondu nás informuje, že Florian Homma zemřel 1. června 1857.²⁰⁴ Svaté mše se mají konat v den výročí smrti manžela, 1. 6, a následně v den smrti Anny Marie Homma, 5. 3.²⁰⁵

Publikace Atlas Moravskotřebovska a Jevíčska tuto stavbu představuje jako: „*Pilíř Nejsvětější Trojice u č. p. 196*“. Dále uvádí: „*Bohatě zdobené sousoší vzniklo v roce 1858 nákladem manželů Homeiových*“. Následuje stručný popis figur a Nejsvětější Trojice je označena jako *žaltářový typ*.²⁰⁶

Stavba je evidovanou kulturní památkou od 3. 5. 1958, pod rejstříkovým číslem v ÚSKP : 14057/6-3311.²⁰⁷

Obrazová dokumentace viz příloha 4.14.1 – 4.14.9.

²⁰³ SOKA Svitavy, *Nadační listy*, fol. 9, nefol.

²⁰⁴ *Tamtéž*, fol. 33.

²⁰⁵ Srov. SOKA Svitavy, *Farní úřad Rychnov, Opisy nadačních listin*, inv. č. 39, kt. 35, fol. 44.

²⁰⁶ Srov. NOVÁK, s. 312.

²⁰⁷ Národní památkový ústav: *Nemovitě památky*, dostupné online (<http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=146073&oCisOb=578711&Uz=B&PrirUbytOd=03.05.1958&PrirUbytDo=11.03.2015&Limit=25>), [citováno 11. 3. 2015].

Stavba se nachází na místním hřbitově, v těsné blízkosti kostela sv. Mikuláše.

Na obdélníkové dvoustupňové schodové základně, tvořené kamennými schody, spočívá hranolový sokl s ustupujícími boky. Do jeho čelní strany je vtesán německý nápis, který je lehce poškozen.

Na soklu je osazen bohatě zdobený podstavec s bočními volutovými křídly s reliéfní, vegetabilní a figurální výzdobou. Na čelní straně je vytesán v ozdobném rámoví reliéf Marie Magdaleny.²⁰⁸ Podstavec je ukončen profilovanou římsovou krycí deskou, pod níž jsou ukryti okřídlení andělé. Volutově zdobené postraní konzoly jsou osazeny sochami Panny Marie a sv. Jana Evangelisty,²⁰⁹ v tradičním ikonografickém vyobrazení.

Stavba pokračuje bohatě zdobeným pilířem, akanty zdobenou patkou, kovaným držákem na lucernu a reliéfem Jana Křtitele.²¹⁰ Stavba je ukončena vrcholově posazeným krucifixem. Na svislém břevnu kříže je nápis *INRI*.

Výška písma – verzálky dosahují velikosti 5,5 – 7 cm, ostatní písmo 3,5 – 4 cm, datace má velikost 4,5 cm.

²⁰⁸ Marie Magdalena – učednice Páně, hříšnice, Kristus z ní vyhnal sedm démonů. Pomazala librou drahého oleje Ježíšovi nohy při hostině v Betánii v domě Lazarově. Podle evangelií stála Marie Magdalena pod křížem při Kristově skonu. Přišla pomazat Kristovo tělo vonnými mastmi, proto mnohdy vyobrazení žen s pyxidami v rukou. Jako první potkala zmrtvýchvstalého Krista, domnívala se, že je to zahradník, chtěla se ho dotknout, odpověděl: „Nedotýkej se mne“ (Noli me tangere). Odplula do Marseille, kde se uchýlila do jeskyně nedaleko Sainte Baume, zde žila kajícím životem, byla povznesena andělskými chóry na nebesa. Viz ROYT, s. 149–151.

²⁰⁹ Sv. Jan Evangelista – Miláček Páně – zprvu byl učedníkem sv. Jana Křtitele. Ježíš, jeho i bratra Jakuba, nazval „syny hromu“ pro jejich prudkost. Byl učedníkem, kterého Ježíš miloval. Jako jediný z apoštolů stál pod křížem na Kalvárii a Ježíš mu svěřil do ochrany svoji matku, Pannu Marii. Po Kristově vzkříšení spěchal s Petrem k hrobu, spolu vykonali první zázrak, uzdravili chromého. Je pokládán za autora čtvrtého evangelia. Pro víru byl odsouzen, ale vyvázl bez úhony, následně byl poslán do vyhnanství na ostrov Pathmos. Zde se mu dostalo vidění o budoucnosti církve, obsažené v Novém Zákoně, knize Zjevení. Na konci života se vrátil do Efesu a jako jediný z apoštolů zemřel přirozenou smrtí. Viz RULÍŠEK, heslo: Jan Evangelista, nes.

²¹⁰ Sv. Jan Křtitel – Předchůdce – Narodil se 6 měsíců před Kristem, syn Zachariáše a Alžběty, od mládí žil jako asketa na poušti. Kázal pokání a křtil v údolí Jordánu, Ježíše označil za „Božího beránka“ a na jeho žádost jej v řece také pokřtil. Jan napomínal krále Heroda Antipu pro cizoložný poměr k Herodiadě, manželce jeho nevlastního bratra, byl za to uvězněn. Na oslavě Herodových narozenin král neuváženě slíbil splnit za tanec Salomě každé přání, na popud matky si vyžádala Janovu hlavu, Herodes jej tedy nechal stít. Páska na jeho holi nosí nápis *Ecce Agnus Dei, Ejhle Beránek Boží*. Viz *Tamtéž*, heslo: Jan Křtitel, nes.

Písmo – typem písma je fraktura, novogotické lomené písmo, výrazným znakem je vybíhání horních dotažnic v úzký hrot, který se v dalším vývoji ohýbá a štěpí ve vidlicový útvar, hroty se objevují i na malých literách př. *a*, *c*, *e*, *g*, ukončení dříků malých liter čtvercovými, na kose postavenými útvary. Výrazná kaligrafičnost duktu je hlavním znakem fakturových verzálek, jejichž kresba a konstrukce v podstatě vyšla ze švabachu.²¹¹

Přepis nápisu:

**Dieses kreuz hat Franz
Richter und sein Eheweib Maria zur
[Ehre] [Gottes] errichten lasen 185[9]**

Překlad:

**Tento kříž nechal postavit
k [poctě Bohu]
Franz Richter se svojí manželkou Marií
v roce 185[9]**

Donátory této stavby byli, Franz Richter s manželkou Marií, kteří uvedené dílo nechali vystavět k poctě Bohu, v roce 1859.

Dobová fotografie z června 1981 nám napovídá mnohé. Dominantou fotografie zůstává kříž, patrné je ale i jeho okolí, které přináší obraz prostory hřbitova, a v neposlední řadě nás také informuje o přítomnosti lucerny, která v roce 1981, ještě bez jakéhokoliv poškození, byla připevněna na kříži.²¹²

Obrazová dokumentace viz příloha 4.15.1 – 4.15.9.

²¹¹ MUZIKA I., s. 480–482.

²¹² Srov. Soukromý archiv Oldřicha Kolíska, *Celkový pohled*, fotodokumentace z roku 1981, viz obr. příloha 4.15.8.

4.16 Svatý Florián

16

u kostela

1863

Původní umístění sochy sv. Floriána bylo na samém konci obce, směrem na Mladějov, v blízkosti hlavní komunikace. Zde hrozilo v hustém stromoví její zhroucení, vlivem kořenových balů. Socha byla v roce 2014 restaurována a následně bylo změněno její stanoviště k jižní bráně kostela sv. Mikuláše, usazení se uskutečnilo dne 10. října 2014.

Na čtvercové dvoustupňové schodové základně, tvořené kamennými schody, spočívá hranolový sokl s nápisem, nově po restauraci, tudíž dobře čitelný.

Na soklu je osazen bohatě zdobený podstavec se třemi půlkruhovými výklenky s figurálními reliéfy. Na čelní straně je figura Panny Marie Bolestné, jejíž srdce je prokláto jedním mečem, rámována je dekorativní vegetabilní výzdobou vinné révy²¹³. Na pravé straně tohoto podstavce je vytesán motiv Kalvárie s ukřižovaným Kristem a postavami sv. Jana Evangelisty a Panny Marie. Na levé straně tohoto podstavce je figurální reliéf sv. Jana Křtitele.

Reliéf s ukřižovaným Kristem vykazuje jistou zvláštnost. Je zde porušena symbolika pravé nohy, která má být nahoře, čímž má vykazovat převahu dobra nad zlem a ducha nad tělem.²¹⁴

Do zadní části tohoto podstavce je vytesáno několik datací, vzkazů a také velké srdce, vše z pozdějších let, nejspíše od místních vandalů.

Celý podstavec ukončuje profilovaná krycí deska s trojúhelným tympanonem.²¹⁵ Na římsě²¹⁶ je odstupňovaný hranolový soklík s motivem vavřínového věnce, v oválu uprostřed je restaurovaný, dobře čitelný, německý nápis. Celé stavbě

²¹³ Réva – zde v kombinaci se sv. Floriánem nabývá významu plnosti života, úrody, hojnosti, štěstí, bezpečí, míru, pohostinnosti. Viz RULÍŠEK, heslo: Réva, nes.

²¹⁴ *Tamtéž*, heslo: Strany, nes.

²¹⁵ Tympanon – trojúhelníková nebo segmentová plocha vymezená frontonem na románském a gotickém portálu. Viz KOCH, s. 502.

²¹⁶ Římsa – vodorovný pás vystupující ze zdi a zdůrazňující vodorovné úseky stavby, kordonová římsa – mezi podlažími (zde mezi různými bloky). Viz *Tamtéž*, s. 486.

dominuje svatý Florián,²¹⁷ v životní velikosti v tradičním ikonografickém zobrazení. Je ztvárněn jako římský voják ve zbroji, v levé ruce s korouhví, v pravé ruce třímá džber, ze kterého lije vodu na hořící dům. Na hlavě má přilbici s pštrosími pery.

Na původním stanovišti byly kolem sochy umístěny čtyři kamenné sloupky s otvory pro dřevěné oplocení, nové stanoviště na tuto finální úpravu teprve čeká.

Výška písma – verzálky dosahují velikosti 10,5 cm, ostatní písmo má velikost 5cm.

Písmo – typem písma je německá novogotická kurzíva²¹⁸ v kombinaci s majuskulním²¹⁹ typem kapitály rustické,²²⁰ s projevy u písmene – A, kde je lomeno prostřední břevno a u písmene – R, kde je zvlněn opěrný dřík.

Přepis nápisu: A)

Als Gelübte Freu errichtet

von JOHANN und THERESIA JUST

im Jahre

1863

Překlad:

Jako slib náklonnosti

postaveno od Johanna a Terezie Justových,

v roce 1863

²¹⁷ Svatý Florián se údajně narodil ve 3. století u Vídně a zemřel okolo roku 304 v rakouském Lorchu. Jeho jméno je odvozeno z latiny, kde *florianus* znamená kvetoucí, rozkošný. Byl důstojníkem římské armády a významným úředníkem ve městě Lauriacum, dnešní Enns v Rakousku, které se za císaře Diocleciána stalo hlavním městem celé provincie. Z víry se vyznal v Lorchi, když správce Aquilinus shromazďoval křesťany. Pokusil se o vysvobození vězňů, plán byl vyrazen, Florián byl zbičován, třikrát zbit provazy a meči a nakonec stažen z kůže a ještě utopen v řece Emži, kam jej vhodili s kamenem přivázaným na krk. Ostatky byly nejdříve pohřbeny a následně několikrát přeneseny poselndě do Polska na ochranu proti Rusům. Následně byly ostatky uloženy v nově vybudovaném krakovském chrámu. V ikonografii je obvykle představován v oděvu římského důstojníka, jehož atributem je nejčastěji nádoba na hašení či přímo hasící požár, nejspíše proto, že byl usmrcen vodou, která hasí oheň. Bývá tedy symbolem proti požáru, ale také proti suchu a také proti zlobě a nenávisti. Jeho svátek se datuje na 4. 5. Viz RAVIK, s. 230.

²¹⁸ Kurzíva – písmena jsou psána menším počtem tahů, píší se spojitě, jednotlivá písmena se spojují, píše se rychleji. Viz PÁTKOVÁ, s. 34.

²¹⁹ Majuskulní písmo – je písmo, v němž lze většinu písmen vepsat do systému dvou linek. Viz *Tamtěz*, s. 34.

²²⁰ MUZIKA I., s. 158.

Přepis nápisu: B)

**HI.
Florian bitte bei
Gott für uns.**

Překlad:

**Svatý Floriáne,
pros za nás u Boha.**

Donátory této stavby byli manželé, Jan a Terezie Justovi, jak je patrné z nápisu, kteří tuto sochu nechali vystavět z úcty ke sv. Floriánovi, roku 1863.

Rychnovský farář Benedikt Brosser žádá olomoucké arcibiskupství o možnost vystavění sochy na žádost manželů Jana a Terezie Justových. Tito věřící manželé, se zvláštní úctou ke svatému Floriánovi, žádali o možnost vystavění kamenné sochy na svém pozemku č. 275, u cesty mezi Rychnovem a Mladějovem a zavázali sebe i své následovníky péčí o tuto sochu. Žádost byla odeslána 28. 10. 1864.²²¹

V roce 2014 byly započaty restaurátorské práce, socha byla přenesena a následně, 10. 10. 2014, usazena na nové stanoviště k jižní bráně kostela sv. Mikuláše v Rychnově na Moravě. Restaurátorské práce provedl restaurátor sochařských a uměleckých děl Marek Běťák z Němčic.²²² V letošním roce, 2015, stále probíhají dokončovací práce, hrazeny budou z obecního rozpočtu ve výši 163 300,- Kč.²²³

²²¹ Srov. ZAO, ACO-OL, kart. 4931, fol. 52.

²²² Archiv autorky, restaurátorská dokumentace - socha sv. Floriána v Rychnově na Moravě, vypracoval Marek Běťák, emailová komunikace ze dne 6. 6. 2015.

²²³ Archiv autorky, cenová nabídka na transfer a restaurování objektu se sochou v. Floriána v katastru obce Rychnov na Moravě, vypracoval 4. 3. 2014 Marek Běťák, emailová komunikace ze dne 6. 6. 2015.

Publikace Atlas Moravskotřebovska a Jevíčska o této stavbě uvádí: „*Sochu, stojící za vesnicí při silnici do Mladějova, postavili v roce 1843 manželé Jan a Terezie Justovi, jak hlásá nápis na soklu památky. O opravě z roku 1878 se opět dozvídáme z nápisu na kameni*“.²²⁴

Stavba není evidovanou kulturní památkou.

Obrazová dokumentace viz příloha 4.16.1 – 4.16.8.

²²⁴ Srov. NOVÁK, s. 310.

4.17 Kříž Krista

17

u kaštanu

1872

Tato sakrální stavba je zasazena do vzdálených polí, východně od obce, směrem k obci Radišov.

Na obdélníkové dvoustupňové schodové základně, tvořené betonovými schody spočívá hranolový sokl s ustupujícími boky. Do jeho čelní strany je vtesán německý nápis, zachovalý, tudíž dobře čitelný. Na soklu je osazen bohatě zdobený podstavec s bočními volutovými křídly s vegetabilní výzdobou. Na jeho čelní straně je vytesán v půlkruhovém výklenku figurální reliéf Panny Marie Bolestné, jejíž srdce je prokláto jedním mečem. Podstavec je ukončen profilovanou římsovou krycí deskou, pod níž jsou ukryti dva andělci.

Stavba pokračuje zdobeným pilířem, patka je zdobena akanty, pilíř nese reliéf sv. Floriána, ukončen je profilovanou krycí deskou. Na pilíři je odstupňovaný hranolový soklík s motivem vavřínového věnce, v oválu uprostřed s německým nápisem, *Es ist vollbracht, Dokonáno jest.*²²⁵

Na vrchol stavby je usazen krucifix.

Výška písma – verzálky dosahují velikosti 4,5 – 6,5 cm, ostatní písmo dosahuje velikosti 3 – 4,5 cm.

Písmo – typem písma je antikva.²²⁶

Přepis nápisu:

**Dises Kreuz Wurde
von den Ehleuten Franz
U. Johanna Homma im Jahre
1872 zur Ehre Gottes Errichtet u.**²²⁷

²²⁵ Bible, ČEP, J, 19:30, dostupné online (<http://www.etf.cuni.cz/~rovnanim/bible/6/J19.php>), [citováno 4. 6. 2015].

²²⁶ František MUZIKA, *Krásné písmo II.*, Litomyšl 2005, s. 225–227.

²²⁷ u[nd]

**im selben Jahre von der Orts geist
lichkeit Kirchlichein geweiht**

Překlad:

**Tento kříž byl postaven
k poctě Bohu,
manželi, Franzem a Johannou Hommovými,
v roce 1872 a
v tomtéž roce byl místními kněžími
církevně posvěcen.**

Donátory stavby byli manželé Franz a Johanna Homma, kteří tuto stavbu nechali vystavět v roce 1872 k poctě Bohu.

O existenci kříže, či jeho renovaci nás neinformuje žádná z kronik, ale dochován je původní revers. Manželé, Franz a Johanna Homma, vlastníci statku č. 45 v Rychnově, zde ohlašují pro všechny, nás, dědice a následné vlastníky, že nechali vystavět na svém statku kamenný kříž, který si přejí do budoucna zachovat v dobrém stavu. Požadují, aby budoucí vlastníci byli povinováni kamenný kříž uchovávat na statku č. 45 v dobrém stavu, a následně tento požadavek stvrdili vlastnoručním podpisem dne, 8. října 1872.²²⁸

Indikační skici nově vystavěný kříž ve svém zpracování pro rok 1873²²⁹ již zaznamenávají, je tedy možno pohlédnout i na rozsáhlost pozemků, náležících k tomuto statku.

Jak je patrné ze vzpomínek pamětníků, zejména pana Jiřího Marka, byla tato stavba velmi významná, vždy jednou ročně se konalo velké procesí z místního kostela sv. Mikuláše k tomuto kříži a žehnala se zde dobrá úroda a boží přízeň.²³⁰

²²⁸ SOKA Svitavy, *Nadační listy*, inv. č. 388, kt. 9/7, fol. 5.

²²⁹ Srov. MZA v Brně, *Indikační skici*, sig. MOR 221518730, rok 1873 (neúplná), dostupné online (<http://www.mza.cz/indikacniskici/#>), [citováno 4. 6. 2015].

Před několika málo lety, přibližně v roce 2010, došlo k odlomení krucifixu, který se po pádu na zem rozlomil na mnoho drobných částí. Jelikož se jednalo o dobu, kdy v této obci nebyla situace restaurátorským pracím příliš nakloněna, z důvodu změny ve vedení obce, rozhodl se pan Jiří Marek k řešení dané situace. Z vlastní iniciativy, vůle a nesouhlasu se stávajícím stavem kříže, se rozhodl jej zachránit. Ve svém volném čase a na vlastní náklady celý krucifix opravil a zkompletoval. Následně, počátkem roku 2014, požádal pan Marek Obecní úřad o usazení zpět na stavbu. Zastupitelstvo se ale nejdříve rozhodlo stavbu přemístit z blízkosti mohutného kaštanu, přičemž došlo neodborným postupem k poškození těla. Stavba byla přesto následně přesunuta,²³¹ její tělo bylo zpevněno železnou výztuží, následně také usazen krucifix.²³²

Obrazová dokumentace viz příloha 4.17.1 – 4.17.9.

²³⁰ Archiv autorky, rozhovor s panem Jiřím Markem, písemný verifikovaný zápis dne 30. 5. 2015.

²³¹ Není možno doložit tyto informace ze zápisů z Kroniky, neboť se od roku 2009, kdy skončila činnost tehdejšího zastupitelstva, Kronika obce Rychnov, nevede. Na přesun této stavby a následné práce nebyly vyčleněny žádné finanční náklady, tudíž není nic uvedeno ani v rozpočtu obce. Archiv autorky, rozhovor se starostou obce Milanem Hánou, písemný verifikovaný zápis dne 24. 6. 2015.

²³² Fotodokumentace, ať již z renovace kříže, či následného přesunu stavby, byly pořizovány Obecním úřadem, jako obrazová dokumentace k této práci poskytnuty nebyly, pro jejich údajnou ztrátu. Archiv autorky, rozhovor s členem zastupitelstva, panem Josefem Henzlem, písemný verifikovaný zápis dne 25. 6. 2015.

4.18 Kříž Krista – torzo

Tato stavba se nachází téměř na samém konci obce Rychnov, směrem na Mladějov. Není usazena v blízkosti silnice, je situována na dohled, do vzdálených polí, cca 0,5 km od hlavní komunikace. Její tělo halí mohutné koruny starých kaštanů.

Na dvoustupňové obdélníkové schodové základně, tvořené plochým kamenem, spočívá hranolový sokl s ustupujícími boky. Do jeho čelní strany je vtesán německý nápis, notně poškozen, tudíž špatně čitelný.

Na soklu je osazen bohatě zdobený podstavec s bočními volutovými křídly s reliéfní vegetabilní a figurální výzdobou. Reliéf nese poškozený obraz Panny Marie Bolestné. Podstavec je ukončen profilovanou římsovou krycí deskou, pod níž byli ukryti okřídlení andělci, kteří se ale do dnešních dní nedochovali. Stavba dále pokračuje zdobeným pilířem, patka je zdobena akanty, následný pilíř nese reliéf sv. Floriána. V původní podobě byl na dřívku usazen Krucifix, který se do dnešních dní nedochoval a nenachází se ani v blízkosti stavby.

Stavba je notně poškozena, hluboké prasklé rýhy dominují po celém torzu, hrany římsy i hlavice jsou odlomeny, celkový dojem je alarmující.

Výška písma – verzálky dosahují velikosti 6 – 8 cm, ostatní písmo 3,5 cm.

Písmo – typem písma je novogotická kurzíva, s výrazným odlišením silných a slabých tahů.

Přepis nápisu:

**Diese Kreuz ist zur Eh-
re Gottes von Johann und
Viktoria Richter den 12.
November 1872 unge[-----]**

Překlad:

**Tento kříž postavili
k poctě Bohu, Johann a Viktoria Richter,**

12. listopadu 1872 [?].

Donátory této stavby byl Johann a Viktoria Richter, kteří nechali Kříž Krista vystavět k poctě Bohu v roce 1872.

O existenci kříže, či jeho renovaci nás neinformuje žádná z kronik, ale dochován je původní revers. Manželé Johann a Viktorie Richter zde ohlašují pro všechny, nás, dědice i následné vlastníky, že ze svobodné vůle vystavěný kamenný kříž na svém statku č. 198, si přejí do budoucna zachovat v dobrém stavu. Dále žádají, aby tento doklad, který by povinoval budoucí vlastníky k udržování kříže, bylo možno pojistit záznamem do pozemkových knih. Následně vše stvrzují svými podpisy oba manželé a svědci, dne 8. října 1871.²³³

Indikační skici nově vystavěný kříž ve svém zpracování pro rok 1873²³⁴ nepřináší, ale je zde možno pohlédnout na nekonečné polnosti, louky a lesy, které k uvedenému statku, č. 198, náleží.

Stavba není evidovanou kulturní památkou.

Obrazová dokumentace viz příloha 4.18.1 – 4.18.5.

²³³ SOKA Svitavy, *Nadační listy*, fol. 3.

²³⁴ Srov. MZA v Brně, *Indikační skici*, sig. MOR 221518730, rok 1873 (neúplná), dostupné online (<http://www.mza.cz/indikacniskici/#>), [citováno 20. 6. 2015].

4.19. Kříž Krista – torzo

19

u Mladějova

pol. 19 st.

Kříž Krista je zasazen na konci obce, směrem na Mladějov, stojí nedaleko hlavní komunikace, k níž je situován zadní stranou. Do loňského roku stávala v jeho těsné blízkosti socha sv. Floriána, jejíž stanoviště se nyní nachází u jižní brány kostela sv. Mikuláše.

Na obdélníkové dvoustupňové schodové základně, tvořené plochým kamenem, spočívá hranolový sokl s ustupujícími boky. Na soklu je osazen zdobený podstavec s bočními volutovými křídly. Na jeho čelní straně je reliéf Panny Marie Bolestné, jejíž srdce je prokláto jedním mečem. Podstavec je ukončen volutově zdobenou římsovou krycí deskou.

Stavba pokračuje pilířem, s vegetabilně zdobenou kartuší, s mušlovým ornamentem, v jejímž středu se nachází chrison s křížem a srdcem, ve kterém jsou 3 hřeby z Kristova umučení.

Na vrcholu byl usazen Krucifix, který se do dnešních dní na stavbě nedochoval. Po pádu na zem, rozlomen na několik částí, je v nynější době uložen na Obecním úřadě.

V současnosti se tedy jedná o pouhé torzo, tělo celé stavby je poškozeno a hrozí i následné zborcení pilíře.

O existenci kříže, či jeho renovaci nás neinformuje žádná z kronik, ale dochován je původní revers. Manželé, zde sdělují pro nás, naše dědice i následné vlastníky, že ze svobodné vůle vystavěli z kamene sochu, Svatý kříž Krista, na pozemku č. 214 a následně žádají, aby budoucí majitelé byli povinováni péčí o tuto sochu. Toto ujednání si přejí pojistit a upevnit zápisem do gruntovních knih. Potvrzení této vůle stvrzují nejen svými podpisy, ale také podpisy požádaných svědků, dne 26. června, 1835. Podepsáni jsou manželé Joseph a Johanna Brosenbauch.²³⁵

²³⁵ SOKA Svitavy, *Nadační listy*, fol. 2.

Indikační skici nově vystavěný kříž ve svém zpracování pro rok 1835²³⁶ přináší, je zde uveden Joseph Brosenbauch, no. 214. Lze se tedy domnívat, že zmíněný revers informuje o této stavbě, přestože ten na svém těle nenesl žádný nápis.

Obrazová dokumentace viz příloha 4.19.1 – 4.19.4.

²³⁶ Srov. MZA v Brně, *Indikační skici*, sig. MOR 221518350, rok 1835, dostupné online (<http://www.mza.cz/indikacniskici/index.php#show:MOR221518350>) [citováno 20. 6. 2015].

4.20 Kříž Krista - torzo

20

konec obce

?

Tato stavba je lokalizována na konci obce, směrem na Žichlínek. Od hlavní komunikace je lehce vzdálena a zahalena listovím v malém remízku. Na dohled od ní je usazen nově restaurovaný Kříž Krista.

Na jednostupňové čtvercové schodové základně, tvořené plochým kamenem, spočívá hranolový sokl s profilací a nápisem. Nápis je německý, poškozený, tudíž špatně čitelný. Na soklu je osazen podstavec s figurálním reliéfem, který se do dnešních dní nedochoval, je patrný jen jeho obrys. Podstavec je ukončen vyloženou profilovanou krycí deskou.

Stavba dále pokračuje pilířem, v jehož spodní části je umístěn držák na lucernu, ta se ale do dnešních dní nedochovala.

Na vrcholu byl usazen krucifix, ten ale v nynější době leží rozlomen na několik dalších částí v blízkosti stavby.

Výška písma – verzálky dosahují velikosti 7 cm, ostatní písmo 4 cm.

Písmo – typem písma je gotická minuskula.²³⁷

Přepis nápisu:

III.

**Jan [.]uren Erinnerung
des
Todes Jesu
für
den narüber reisen [....]
[.] richte [..]
[.....]**

²³⁷ ROHÁČEK, s. 36.

Překlad:

Jelikož je nápis velmi nečitelný, nelze doslovně vyjádřit celou jeho myšlenku, lze se ale domnívat, že stavba byla vystavěna pro upomínku smrti Ježíše Krista. Pro nečitelnost nelze transliterovat celé jméno donátora, uveden je Jan [.]uren.

Obrazová dokumentace viz příloha 4.20.1 – 4.20.7.

4.21 Kříž Krista – torzo

21†

za domem č. p. 134

1779

Stavba se nacházela v dolní části obce, směrem na Žichlínek, nedaleko hlavní komunikace, k níž byla situována čelně, umístěna byla v těsné blízkosti za domem, dnešního č. p. 134. Mezi lety 2011/ 2014 došlo k odcizení této stavby, tudíž veškeré informace jsou čerpány pouze z fotodokumentace pana Oldřicha Kolíska.²³⁸

Na jednostupňové čtvercové schodové základně, tvořené plochým kamenem spočíval hranolový sokl s profilací a nápisem. Nápis byl německý, nepoškozený, tudíž dobře čitelný. Na sklu byl osazen podstavec s reliéfní výzdobou, z důvodu vysoké míry poškození se lze jen domnívat, že se jedná o reliéf MariaZell. Podstavec je ukončen profilovanou krycí deskou.

Stavba pokračuje pilířem, bez zjevného zdobení. Lze se domnívat, že na vrcholu stavby dominoval krucifix, na fotodokumentaci z roku 2011 již není zaznamenán.

Výška písma – ze sekundárního dochování nelze určit.

Písmo – typem písma je kapitála kvadrátní, s prvky kapitály rustické, s projevy u písmene – A, kde je lomeno prostřední břevno, u písmene – N, kde je zvlněn opěrný dřík, u písmene – R, kde je zmenšeno vrchní břicho a zvlněn opěrný dřík.²³⁹

Přepis nápisu:

DIESES KREVTZ HAT LASSEN ZV

DER EHRE GOTTES IOHAN

STAFFAN MIT NACHBAHR

ANDRES KLECKER ERRICHTET

ANNO [1779]

²³⁸ Soukromý archiv Oldřicha Kolíska, *fotodokumentace viz obr. příloha 4.21.1 – 4.21.5*. Díky pečlivosti záznamů se dozvídáme, že stavba se dne 2. 1. 2011 nacházela na stanovišti, ale 25. 1. 2014 již na stanovišti není, lze se tedy domnívat, že byla zcizena.

²³⁹ MUZIKA I., s. 151.

Překlad:

Tento kříž nechal k poctě Bohu postavit

Johan Staffan se sousedem

Andreasem Kleckerem,

v roce [1779].

Donátory této stavby byl Johann Staffan a jeho soused Andreas Klecker, jak je patrné z nápisu, kteří tuto sochu nechali vystavět v roce 1779, k poctě Bohu.

Obrazová dokumentace viz příloha 4.21.1 – 4.21.5.

4.22 Torzo

Torzo sakrální památky se nachází u cesty mezi polnostmi severně od kostela sv. Mikuláše. Dnes z památky zůstalo jen drobné torzo, ze kterého nelze usoudit, o jaký typ památky se jedná.

Lze se domnívat, že se jedná o Kříž Krista, neboť dochovaný revers sděluje nám, našim dědicům a následným vlastníkům, že ze svobodné vůle byl na mém dědičném rychtářství vystavěn z kamene svatý Kříž Krista, od mého zemřelého pana otce. Dále žádá, aby budoucí vlastníci pozemku č. 177 byli povinováni péčí o tuto sochu a vše bylo pojištěno zápisem do pozemkových knih. Potvrzení této vůle stvrzuje nejen podpisem svým dědičný rychtář Ferdinand Frank, ale také požádaní svědci, 26. června 1835.²⁴⁰

Indikační skici vystavěný kříž ve svém zpracování pro rok 1835²⁴¹ přináší, je zde uveden Johann Ferdinand Frank, no. 177. Lze se tedy domnívat, že zmíněný revers informuje o této stavbě.

Obrazová dokumentace viz příloha 4.22.1 – 4.22.2.

²⁴⁰ SOKA Svitavy, *Nadační listy*, fol.4.

²⁴¹ Srov. MZA v Brně, *Indikační skici*, sig. MOR 221518350, rok 1835, dostupné online (<http://www.mza.cz/indikacniskici/index.php#show:MOR221518350>), [citováno 20. 6. 2015].

Výklenkové kaple

Obecné okolnosti týkající se kaplí, ať už výklenkových či prostorových byly nastíněny v kapitole typologie, tudíž zde pohlédneme na konkrétní stavby v obci Rychnov.

Představované výklenkové kaple jsou dochovány primárně. Nachází se v intravilánu obce, zasazeny jsou při hlavní komunikaci, k níž jsou situovány čelně. Archivní prameny uvádí k mnoha stavbám obecný název – *Kapelle* – *kaple*, *kaplička*, ale z tohoto nejasného označení, které není doplněno ani č. pozemku, nelze jistě určit, o jakou stavbu se jedná. Pro tento typ staveb tudíž není možno využít pramennou základnu pro její nepřesné údaje.

4.23.1 Výklenková kaple

23 u domu č. p. 188 **?**

Výklenková kaple se nachází před domem dnešního č. p. 188.

Jedná se o zděnou sloupovou kapličku na čtvercovém půdorysu se sedlovou střechou z pálené krytiny. Podezdívka je z lomového řezného zdiva. Zděné jádro kapličky je opatřeno omítkou s povrchovou úpravou ve vápenném nátěru. Sedlová stříška s hřebenem z pálené krytiny je osazena na dřevěném laťování. Přední stěna kapličky je prolomena půlkruhovým výklenkem, uzavřeným dřevěným rámem s oknem a jednoduchým zasklením.

Celkový stav je alarmující. Poškozeny jsou omítky, spárová výplň, chybí část zastřešení, okenní rám je poškozen a chybí také jeho výplň. V současné době se jedná o její rekonstrukci.

Obrazová dokumentace viz příloha 4.23.1 – 4.23.2.

4.24 Výklenková kaple

24

u domu č. p. 150

?

Výklenková kaple se nachází před domem dnešního č. p. 150.

Jedná se o zděnou sloupovou kapličku na obdélníkovém půdorysu se sedlovou střechou. Zděné jádro kapličky je opatřeno omítkou s povrchovou úpravou ve vápenném nátěru. Sedlová stříška je osazena na dřevěném laťování. Přední stěna kapličky je prolomena dvěma půlkruhovými výklenky. Vrchní výklenek je uzavřen dřevěným rámem s okem. Výklenek zdobí figura Panny Marie. Na štít je připevněn dřevěný kříž. Kaplička je řazena mezi kulturní památky, což uvádí i informační tabule.

Obrazová dokumentace viz příloha 4.24.1 – 4.24.2.

4.25 Výklenková kaple

25

u domu č. p. 106

?

Výklenková kaple se nachází u domu dnešního č. p. 106.

Jedná se o zděnou sloupovou kapličku na čtvercovém půdoryse se sedlovou střechou. Zděné jádro kapličky je opatřeno omítkou s povrchovou úpravou ve vápenném nátěru. Sedlová stříška je osazena na dřevěném laťování. Přední strana kapličky je prolomena půlkruhovým výklenkem. Výklenek je uzavřen železným rámem. Okenní výplň je poškozena.

Obrazová dokumentace viz příloha 4.25.1.

Prostorové kaple

Na území obce bylo vystavěno několik prostorových kaplí. Ve všech případech se jedná o dochování sekundární. O jejich existenci nás informují fotografie z knihy Heimatbuch²⁴² a fotografie ze soukromé sbírky Oldřicha Kolíska.

4.26 Prostorová kaple

26 † u kostela **?**

První z těchto prostorových kaplí byla vystavěna v blízkosti kostela sv. Mikuláše. Z informací pamětníků se dozvídáme, že se jednalo o Kapli Božího Těla, kde se každou neděli konaly bohoslužby, lidé sem přinášeli čerstvé květiny a zapalovali zde svíce.²⁴³

Obrazová dokumentace viz příloha 4.26.1.

4.27 Prostorová kaple

27 † za domem č. p. 61 **?**

Další prostorová kaple byla vystavěna za domem č. p. 61. Není v paměti žádného z obyvatel obce. O její existenci se dozvídáme pouze z dochovaných fotografií.

Obrazová dokumentace viz příloha 4.27.1.

²⁴² HAWLITSCHKEK, s. 161.

²⁴³ Archiv autorky, rozhovor s O. Kolískem, písemný verifikovaný zápis ze dne 20. 4. 2015.

4.28 Prostorová kaple

28 †

před domem č. p. 160

?

Poslední z prostorových kaplí byla vystavěna před domem dnešního č. p. 160. Dochované fotografie nám přináší pohled na notně poškozenou a téměř zchátralou stavbu. Dnes na místě kaple stojí dřevěný kříž nesoucí nápis – *MISIE 2008*.

Obrazová dokumentace viz příloha 4.28.1 – 4.28.4.

PS:

Památník císaře Josefa II. †

Cílem této práce nejsou památníky světských osobností, ale tuto stavbu, doloženou již jen z torzovitých informací a starých pohlednic, nemohu v této práci opomenout, neboť se může jednat o její poslední informační záchranu před jejím definitivním zapomenutím.

Památník císaře Josefa II. byl v obci Rychnov vystavěn v roce 1907, mysliveckým spolkem v Rychnově, z podnětu učitele Roberta Neubauera (*1870 Sklené²⁴⁴, †1919 Grunau²⁴⁵). Jeho lokalizace je uváděna *gegenüber Volksschule*, tudíž naproti Obecné škole. Bohužel v této době probíhalo několik velmi důležitých politických změn, vypukla první světová válka, zemřel císař František Josef I. a jeho vláda přešla na Karla I. Pro naši společnost byl Karel I. nepohodlný a jak je neblahou tradicí v našem státě, došlo k odstraňování všech soch, které připomínaly domnělý *žalář národů* a s tím spojenou habsburskou dynastií, tudíž i tento památník císaře Josefa II. musel být odstraněn. V podvečer, 4. 7. 1923, za zpěvu mužského pěveckého spolku,²⁴⁶ byl z nařízení českých úřadů odňat ze svého podstavce a socha

²⁴⁴ Německy psáno *Glaselndorf*.

²⁴⁵ Německy psáno *Grünau*.

²⁴⁶ *Gedenk-Buch des Pfarrsprengels*, s. 158.

byla uschována v budově dobrovolného hasičského spolku.²⁴⁷ Na fotografii v pamětní knize Kurta Hawlitschka je zachycen tento myslivecký spolek, s jmenovitě uvedenými členy. Lze tedy přesně určit donátory této stavby. Bohužel o dalším osudu uschované sochy nejsou zaznamenány žádné informace.

Památník obětem 1. světové války †

Světové války, které poznamenaly svojí nekonečnou tragédií každou zapadlou vesničku, se také významně dotkly, doposud velmi bohaté a hustě osídlené, obce Rychnov. Během světových válek padlo 1400 rychnovských občanů. Pro uctění památky padlých a pohřešovaných byla po 1. světové válce vystavěna pamětní deska se jmény obětí války, která je dodnes umístěna v kostele sv. Mikuláše.

Dalším poděkováním za statečnost a obětovaný život v 1. světové válce, bylo vybudování pomníku, který byl také lokalizován *gegenüber Volksschule*, tedy také naproti Obecné škole, stejně jako památník císaře. Lze se tedy domnívat, že zaujal místo po odstraněném památníku císaře. Byl vybudován v roce 1936, přesto se do dnešních dní také nedochoval a o jeho existenci nás informují pouze prameny a staré pohlednice. Šlo o jednoduchý hranolovitý typ, na jehož vrcholu byla umístěna orlice s rozepjatými křídly. Na příčném břevnu byl vytesán nápis, na svislých hranolech byl letopočet 1914 -1918. Slavnostně odhalen a vysvěcen byl 12. 7. 1936.²⁴⁸

Památník obětem 2. světové války již postaven nebyl, pouze jsou jmenovitě vypsány oběti ve farní kronice²⁴⁹ a také v Heimatbuch Kurta Hawlitschka,²⁵⁰ kde je u jmen uvedeno i číslo domu, rok narození, rok úmrtí a případně rok poslední zaznamenané zprávy.

²⁴⁷ HAWLITSCHKEK, s. 154–155.

²⁴⁸ *Gedenk-Buch des Pfarrsprengels*, s. 176.

²⁴⁹ *Tamtéž*, s. 189.

²⁵⁰ Srov. HAWLITSCHKEK, s. 191–193.

Závěr

V této práci jsme se jen okrajově seznámili se samotnou obcí a významnými okamžiky životů zdejších obyvatel, které mnohdy neměly veselý scénář. Pohlédli jsme na demografickou otázku, lehce nastínili odsun německých obyvatel a přiblížili jsme veřejnosti významnou lokalitu *Rychnovský vrch*. Rychnov nebyl vždy jen obcí malou s počtem obyvatel lehce převyšující 600 osob, jako je tomu dnes. Byla jednou z největších v okolí, s téměř trojnásobným počtem obyvatel, bohatou, jak to ostatně vyplývá i z překladu jejího názvu.

Hlavním tématem práce byly drobné sakrální památky, ať již dochované primárně či sekundárně. Cílem bylo vytvoření přehledného katalogu, který by je sumarizoval a přinesl základní informace o každé z nich.

Nejstarší primárně dochované stavby v naší obci nesou dataci 1715. Morová pandemie, která v tomto roce postihla i Moravu, se osudově dotkla nejen naší obce, ale i mnoha okolních obcí, městeček i měst a výrazně se promítla do osudu zdejších obyvatel. Nejen, že v této době došlo k výstavbě téměř třetiny primárně dochovaných staveb, ale prameny nám také přináší pohled na míru zbožnosti a s tím související ochotu investovat i v těch nejtěžších dobách nemalé peníze na jejich výstavbu.

Posléze jsme prošli dvě následující staletí, kdy postupně vznikla řada dalších sakrálních objektů. Na pozadí této výstavby se odehrávaly dramatické životní osudy mnoha rodin či jednotlivců. Obcí procházely vlny ničivých nákaz, ať již cholery, tyfu či jiných dříve obtížně léčitelných chorob. Tato období byla v různých okamžicích doprovázena také vojenskými atakami či dokonce drancováním. Přes všechny tyto nepříznivé okolnosti zůstávala víra v Boha smyslem života a jako vděk za přeživší rány, ale i jako prosba za lepší zítřky lidé budovali další stavby, ke kterým vzhlíželi a ke kterým se mnohdy i denně chodili modlit.

Některé stavby odolaly bez zjevného poškození do dnešních dní, ale některé, ať již vlivem povětrnostních podmínek či zásahem vandalů nebo také změnou okolního terénu, jsou výrazně poškozeny či dokonce zborceny. Nacházíme se

v době, která je nakloněna restaurování, ale je nutno se nad tímto aktem zamyslet. Nikdy nelze popřít jedinečný přínos restaurace, kdy dojde k záchraně mnohdy již finálně zdevastované stavby. Je to nemalá investice, která ale nastíní něco i o nás, o obyvatelích státu, kraje, okresu či samotné obce. Je to investice pro budoucí generace. Je ale nutno přihlédnout k okolnostem pro jejich přemísťování a situačním změnám. Výstavby těchto soch, křížů, božích muk, kapliček a mnohých dalších typů drobných sakrálních staveb, s sebou vždy, ve všech případech nesou příběh, příběh, který nelze přesadit ani přemístit, je přesně ukotven k danému místu a jen zde přináší svědectví, které by již dávno bylo pouhou vyhasínající vzpomínkou soudobé generace. Je nutno také přihlédnout k faktu, že svojí existencí se tyto stavby staly orientačním bodem, ať již pro potřebu vojenského mapování či pro každodenní potřebu zdejších obyvatel obce. Nelze také opomenout, že se v mnohých případech stalo toto místo tichým svědkem pohřbívání tuláků, žebráků či vojáků za napoleonských válek či jiných válečných pútek. Nepopíratelný zůstává i fakt, že donátor stavby chtěl činem výstavby vyjádřit široké veřejnosti mnohé. Boží úcta a zbožnost zůstává téměř ve všech případech zřetelným motivem výstavby, ať již po morové ráně, či jiných epidemiích. Přes všechny důvody k výstavbě je nutno při přemísťování a přesazování soch přihlédnout k faktu, že tyto příběhy, osudy a motivy, se jasně váží pouze k místu vzniku. Jejich přemístěním do centra obce či vytvořením lapidária již není možno přehlédnout nekonečné pozemky donátora, již není možno potkat na vzdálených polích mnohé orientační prvky, ať již hraniční kameny, památeční stromy či smírčí kříže. Nepůjdeme cestou, kterou naši předkové chodili téměř denně s modlitbou na rtech, a nezamyslíme se nad odkazem, pro který bylo celé nenahraditelné dílo vystavěno. Lze se domnívat, že přemísťování staveb má za následek pouze strach z jejich odcizení, ale je i možné, že mnohdy investor renovace chce dát pouze na obdiv své vložené finance.

V dnešní technické době lze poskytnout přesná lokalizační data všech zmíněných staveb, čímž by se výrazně zkrátila doba při jejich hledání a také nutnost se cestou rozhlédnout a lehce zapřemýšlet, ale tím by tato práce výrazně utrpěla. Ponecháno

je tedy lokalizování k místům, domům či situování k hlavní komunikaci, neboť jen tak si můžeme vychutnat krásy samotné obce.

Primárním přínosem je vytvořený katalog, který dosud sestaven nebyl, snad pro malou důležitost obce či pro nedostatečný zájem badatelů o tuto lokalitu. Práce přináší kompletní přehled staveb na území obce, který je doplněn bohatou obrazovou přílohou. Přínosem není jen listování v katalogu a strohé přečítání nápisů, které se v mnohém opakují, ale snahou je se blíže seznámit s tématem drobných sakrálních staveb v regionálním měřítku.

Při další badatelské činnosti, která by tuto problematiku výrazně obohatila, by bylo přínosné zabývat se výstavbou a historií mariánské kaple, nacházející se na území obce, s výrazným využitím fondu *Stavba poutní kaple*. Přínosem by také mohlo být zpracování hospodářské a ekonomické otázky obce, s využitím fondu *Archiv obce Rychnov 1749–1943*, který by zahrnoval hospodaření významných a bohatých sedláků, mnohdy právě zmíněných donátorů sakrálních staveb.

Seznam pramenů a literatury

Seznam pramenů

Prameny nevydané

Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli, *Kronika obce Rychnov na Moravě – obecní (vlastivědná), Texty zápisů do obecní kroniky Rychnov na Moravě*, Ševčík Alfons, kronikář, Řubířov, sig. KR 378.

Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli, *Kronika obce Rychnov na Moravě – školní*, započaté zápisy Johannem Wittmannem, v roce 1880/1, sig. KR 138.

Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli, *Fond Farní úřad Rychnov 1607 – 1949, Nadační listy 1745 – 1929*, inv. č. 388, kt. 9/7.

Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli, *Fond Farní úřad Rychnov 1607-1949, Opisy nadačních listin*, inv. č. 39, k 35, fol. 44.

Farní úřad Rychnov na Moravě, *Gedenk-Buch des Pfarrsprengels, Reichenau vom Jahre 1486*.

Zemský Archiv Opava, pobočka Olomouc, *Archiv Arcibiskupské konzistoře*, kart. 4931.

Obec Rychnov na Moravě, *Kronika obce Rychnov na Moravě*, zápisy od r. 2005 do r. 2009.

Obec Rychnov na Moravě, *Kronika obce Rychnov na Moravě*, zápisy od roku 1960.

Prameny vydané

Desky zemské, *Die Landtafel des markgrafthumes Mähren (1348-1466)*, Brünner cuda IV., edd. Chytil, Josef – Chlumecký, Petr – Demuth, Karl – Wolfskron, Adolf, Brno 1856.

HAWLITSCHKEK, Kurt, *Heimatbuch der Gemeinde Reichenau im Schönhengstgau*, Ulm 1976.

Seznam literatury

ARS NATURAM ADIUVANS, *Sborník k poctě prof. PhDr. Miloše Stehlíka*, Brno 2003.

BLAŽÍČEK, Oldřich – KROPÁČEK, Jiří, *Slovník pojmů z dějin umění*, Odeon 1991.

BOHATÝ, Martin, *Rychnovský vrch a jeho detonační fenomén*, in: Moravské vlastivědné listy, Městské muzeum Moravská Třebová, 2001.

BUKAČOVÁ, Irena – HÁJEK, Tomáš, *Příběh drobných památek*, České Budějovice, 2001.

HEROUT, Jaroslav, *Slabikář návštěvníků památek*, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, 2011.

CHODURA, Radko – KLIMEŠOVÁ, Věra – KŘIŠŤAN, Alois, *Slovník pojmů sakrálního umění*, Karmelitánské nakladatelství, 2001.

JIRÁSKO, Luděk, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, Praha 1991.

KADLEC, Ján, *Kříže pod křídly sovy*. Místopisný průvodce po obcích Sovineckého panství s katalogem nápisů vybraných drobných památek. Olomouc, 2011. bakalářská práce (Bc.), Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.

KOCH, Wilfried, *Evropská architektura*, Universum 2012.

KOŠŤÁLOVÁ, Eva, *Kalvárie a Křížové vrchy baroka v českých zemích*, Olomouc 2011, diplomová práce (Mgr.), Univerzita Palackého v Olomouci, filozofická fakulta.

- MARTÍNKOVÁ, Jana a kol., *Barokní sochařství v Moravské Třebové*, Litomyšl 2011.
- MAXOVÁ, Ivana – NEJEDLÝ, Vratislav – SUCHOMEL, Miloš – ZAHRADNÍK, Pavel, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Svitavy*, Státní ústav památkové péče, Praha 1997.
- MUZIKA, František, *Krásné písmo I.*, Litomyšl 2005.
- MUZIKA, František, *Krásné písmo II.*, Litomyšl 2005.
- NEKUDA, Vladimír, *Moravskotřebovsko, Svitavsko*, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně 2002.
- NOVÁK, Vlastimil, *Atlas památek Moravskotřebovska a Jevíčska*, 2012.
- NUSEK, Jindřich – SVOBODA, Jan, *Drobné sakrální objekty na Podblanicku*, Muzeum Benešov, 2001.
- PÁTKOVÁ, Hana, *Česká středověká paleografie*, České Budějovice 2008.
- PFLEIDERER, Rudolf, *Atributy světců*, Praha 1992.
- RAVIK, Slavomír, *O světcích a patronech*, Brno 2006.
- REMEŠOVÁ, Věra, *Ikonografie a atributy svatých*, Praha 1991.
- ROHÁČEK, Jiří, *Epigrafika v památkové péči*, Praha 2007.
- ROYT, Jan, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006.
- RULÍŠEK, Hynek, *Slovník křesťanské ikonografie*, Karmášek 2006.
- Schönhengster Jahrbuch 1967, 13. Jahrgang*, Göppingen, 1966.
- STOSCH, Samuel Johann Ernst Stosch, *Neuste Beiträge zur nähernen Kenntniss der deutschen Sprache*, Berlin u. Stettin 1798.
- SUCHÁNEK, Pavel, *Jan Sturmer v Moravské Třebové a lomech u Mladějova*, in: *Barokní sochařství v Moravské Třebové*, Litomyšl 2011.

SUCHÁNEK, Pavel, *Mariánské a svatotrojiční sloupy Johanna Sturmera*, in: ARS NATURAM ADIUVANS, Sborník k počtě prof. PhDr. Miloše Stehlíka, Brno 2003.

SUCHÁNEK, Pavel, *Johann Sturmer, Olomoucký sochař počátku 18. století*, Masarykova univerzita, 1999.

ŠEBÁNEK, Jindřich – FIALA, Zdeněk – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Česká diplomatika do roku 1848*, Praha 1984.

ŠRÁMEK, Rudolf – HOSÁK, Ladislav, *Místní jména na Moravě a ve Slezsku II.*, Praha 1980.

UHLÍŘ, Karel, *Obce Lanškrounska album starých pohlednic z let 1897 – 1945 ze sbírky Karla Uhlíře*, Lanškroun 2008.

Internetové zdroje

Rychnov na Moravě: *Dokumenty, Rychnovské listy*, dostupné online (<http://www.rychnovnm.cz/sites/default/files/dokumenty/leden.pdf>), [citováno 10. 3. 2015].

Český úřad zeměměřický a katastrální: *k. ú.: 744 093 – Rychnov na Moravě – podrobné informace*, dostupné online (http://www.cuzk.cz/Dokument.aspx?AKCE=META:SESTAVA:MDR002_XSLT:WEBCUZZK_ID:744093), [citováno 15. 3. 2015].

Rychnov na Moravě: *Obecní symboly*, dostupné online (<http://www.rychnovnm.cz/stranka/obecni-symboly>), [citováno 10. 3. 2015].

Česká Televize: *Toulavá kamera*, dostupné online (<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1126666764-toulava-kamera/7599-regiony/?r=551&o=554&strana=2>), [citováno 15. 3. 2015].

Česká Televize: *Křesťanský magazín*, dostupné online (<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1098528273-krestansky-magazin/315298380040004/video/>), [citováno 22. 3. 2015].

Česká Televize: *Světcí a svědci, Svatý Augustin*, dostupné online (<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10123417216-svetci-a-svedci/207562211000017-svaty-augustin/titulky>), [citováno 10. 2. 2015].

Moravský zemský archiv v Brně, *Indikační skici*, sig. MOR 221518350, rok 1835, dostupné online (<http://www.mza.cz/indikacniskici/index.php#show:MOR221518350>), [citováno 20. 6. 2015].

Moravský zemský archiv v Brně, *Indikační skici*, sig. MOR 221518730, rok 1873 (neúplná), dostupné online (<http://www.mza.cz/indikacniskici/#>), [citováno 20. 6. 2015].

Národní památkový ústav: *Nemovitě památky*, dostupné online (<http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=146073&oCisOb=578711&Uz=B&PrirUbytOd=03.05.1958&PrirUbytDo=11.03.2015&Limit=25>), [citováno 11. 3. 2015].

Bible, ČEP, J, 19:30, dostupné online (<http://www.etf.cuni.cz/~rovnanim/bible/6/J19.php>), [citováno 4. 6. 2015].

Desky zemské, *Die Landtafel des markgrafthumes Mähren (1348-1466)*, *Brünner cuda IV.*, s. 56, odk. 225., ed. J. Chytil, P. Chlumecký, K. Demuth, A. Wolfskron, Brno 1856, dostupné online (<http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=7&bookid=171&page=58>), [citováno 12. 7. 2015].

Seznam zkratek

AA – archiv autorky

ACO – arcibiskupská konzistoř

ČEP – český ekumenický překlad

č. p. – číslo popisné

f. – fond

fol. – folio

inv. č. – inventární číslo

KR – kronika

kt. – karton

MZA – moravský zemský archiv

obr. – obrazová

s. – strana

sig. – signatura

SOA – státní oblastní archiv

SOkA – státní okresní archiv

srov. - srovnej

ZAO-OL – zemský archiv Opava, pobočka Olomouc

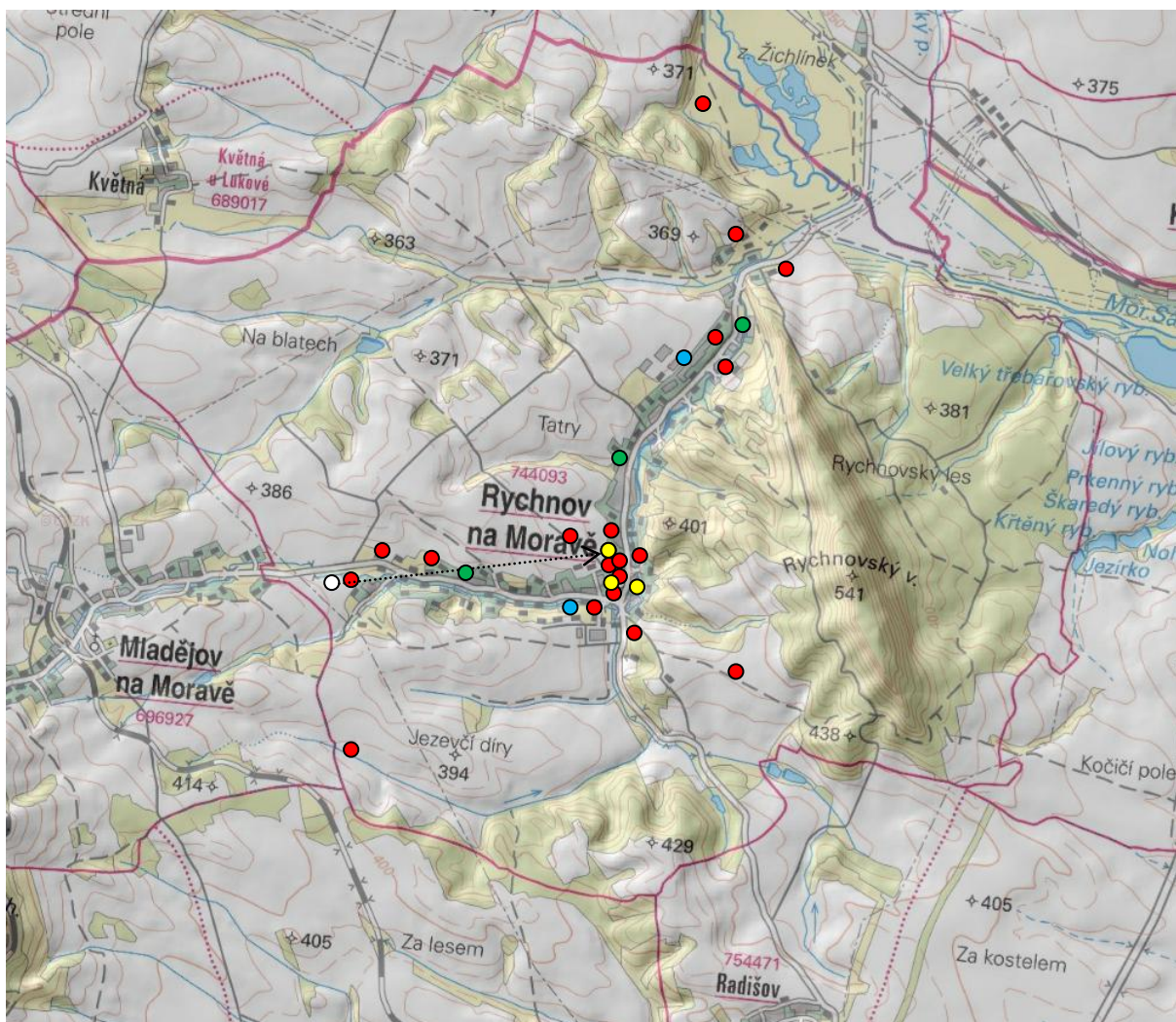
ZDB – zemské desky brněnské

Seznam příloh

Obrazová příloha

Obsah:

1. Grafický záznam staveb na území obce
 - 4.1 Pilíř se sochou sv. Rozálie
 - 4.2 Morový sloup - sv. Roch
 - 4.3 Mariánský pilíř P. M. Immaculaty
 - 4.4 Kříž Krista - torzo
 - 4.5 Trojiční sloup
 - 4.6 Sloup se sochou P. M. Immaculaty
 - 4.7 Kříž Krista
 - 4.8 Sloup se sochou sv. Jana Nepomuckého
 - 4.9 Pilíř Nejsvětější Trojice
 - 4.10 Kříž Krista
 - 4.11 Kříž Krista - torzo
 - 4.12 Kříž Krista
 - 4.13 Kříž Krista – torzo
 - 4.14 Pilíř Nejsvětější Trojice
 - 4.15 Kříž Krista
 - 4.16 Sv. Florián
 - 4.17 Kříž Krista
 - 4.18 Kříž Krista - torzo
 - 4.19 Kříž Krista - torzo
 - 4.20 Kříž Krista - torzo
 - 4.21 Kříž Krista - torzo
 - 4.22 Torzo
 - 4.23 Výklenková kaple
 - 4.24 Výklenková kaple
 - 4.25 Výklenková kaple
 - 4.26 Prostorová kaple
 - 4.27 Prostorová kaple
 - 4.28 Prostorová kaple
 - 4.29 Rytina – boží muka
- PS: Památník císaře
Památník 1. sv. války

1. Grafický záznam staveb na území obce

Národní geoportál INSPIRE, dostupné online

(<http://geoportal.gov.cz/web/guest/map>), [citováno dne 20. 8. 2015].

- primárně dochované stavby
- sekundárně dochované stavby
- sekundárně dochované prostorové kaple
- primárně dochované výklenkové kaple

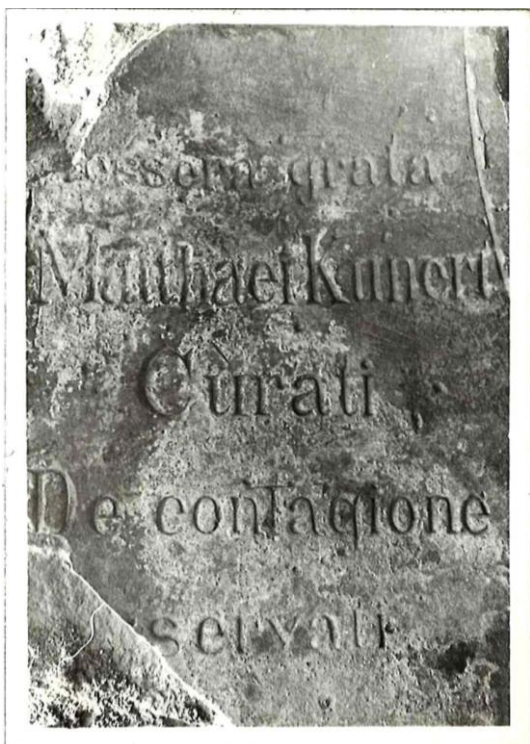
4.1.1 *Piliř se sochou sv. Rozálie*, Heimatbuch, s. 126.

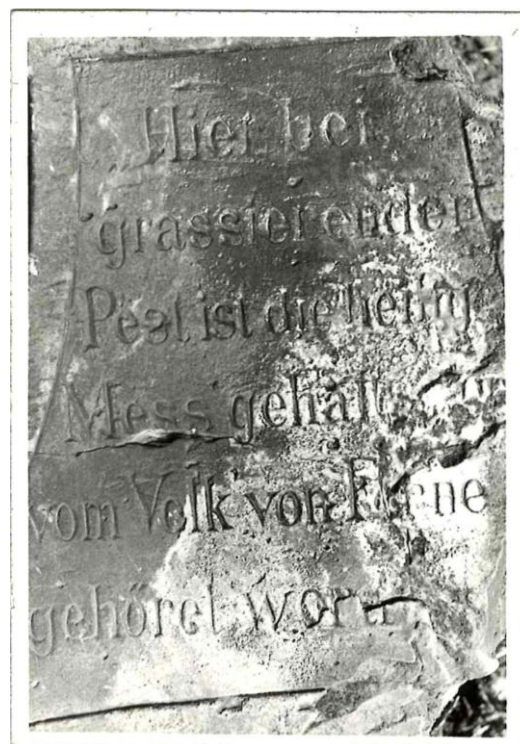
4.1.2 *Dobová fotografie*, Heimatbuch, s. 88.

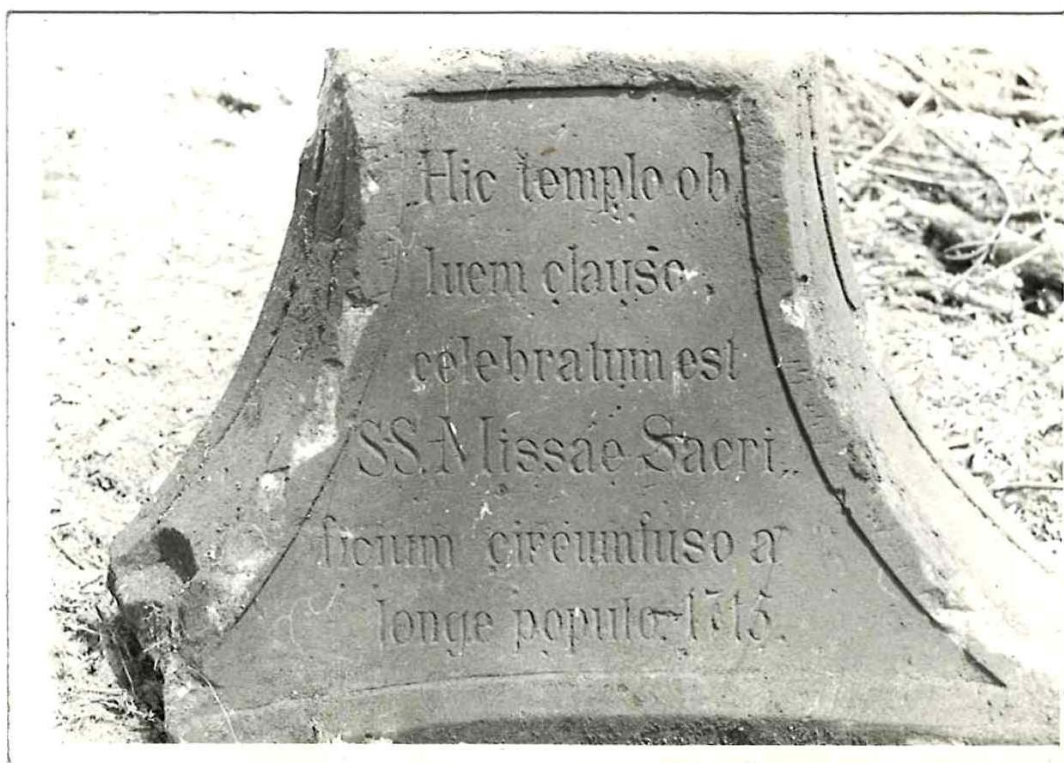
4.1.3 Stav v roce 1966, Heimatbuch, s. 88.

4.1.4 Původní nápis, Oldřich Kolísek.

4.1.5 Původní nápis, Oldřich Kolísek.

4.1.6 Původní nápis, Oldřich Kolísek.

4.1.7 *Torzo 70. léta*, Josef Henzl.

4.2.1 *Morový sloup – sv. Roch, 1716, současný stav, AA.*

4.2.2 Detail nápisu, AA.

4.2.3 Detail datace, AA.

4.2.4 Detail nápisu, datace, AA.

4.2.5 Vrcholová figura – sv. Roch, AA.

4.3.1 Mariánský pilíř Panny Marie Immaculaty, 1717, současný stav. AA.

4.3.2 Detail nápisu, AA.

4.3.3 *Svatá Rozálie, AA.*

4.3.4 *Svatá Kristína, AA.*

4.3.5 *Reliéf sv. Gottfrieda, AA.*

4.3.6 *Panna Marie Immaculata, AA.*

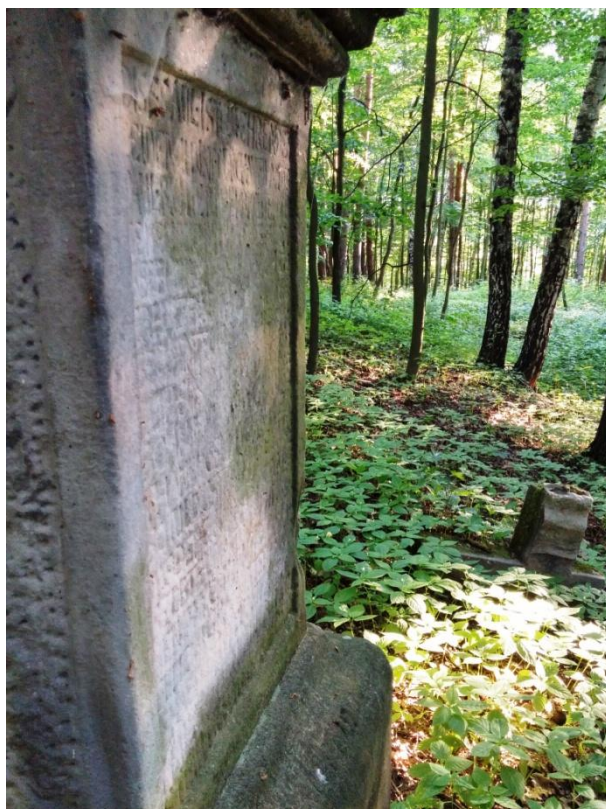
4.4.1 Kříž Krista - torzo, 1715, současný stav. AA.

4.4.2 *Detail nápisu, AA.*

4.4.3 *Detail datace, AA.*

4.4.4 Detail Nápisu, krucifix, AA.

4.4.5 Detail – jméno donátora, AA.

4.5.1 Trojiční sloup, 1715, současný stav, AA.

4.5.2 Detail nápisu, AA.

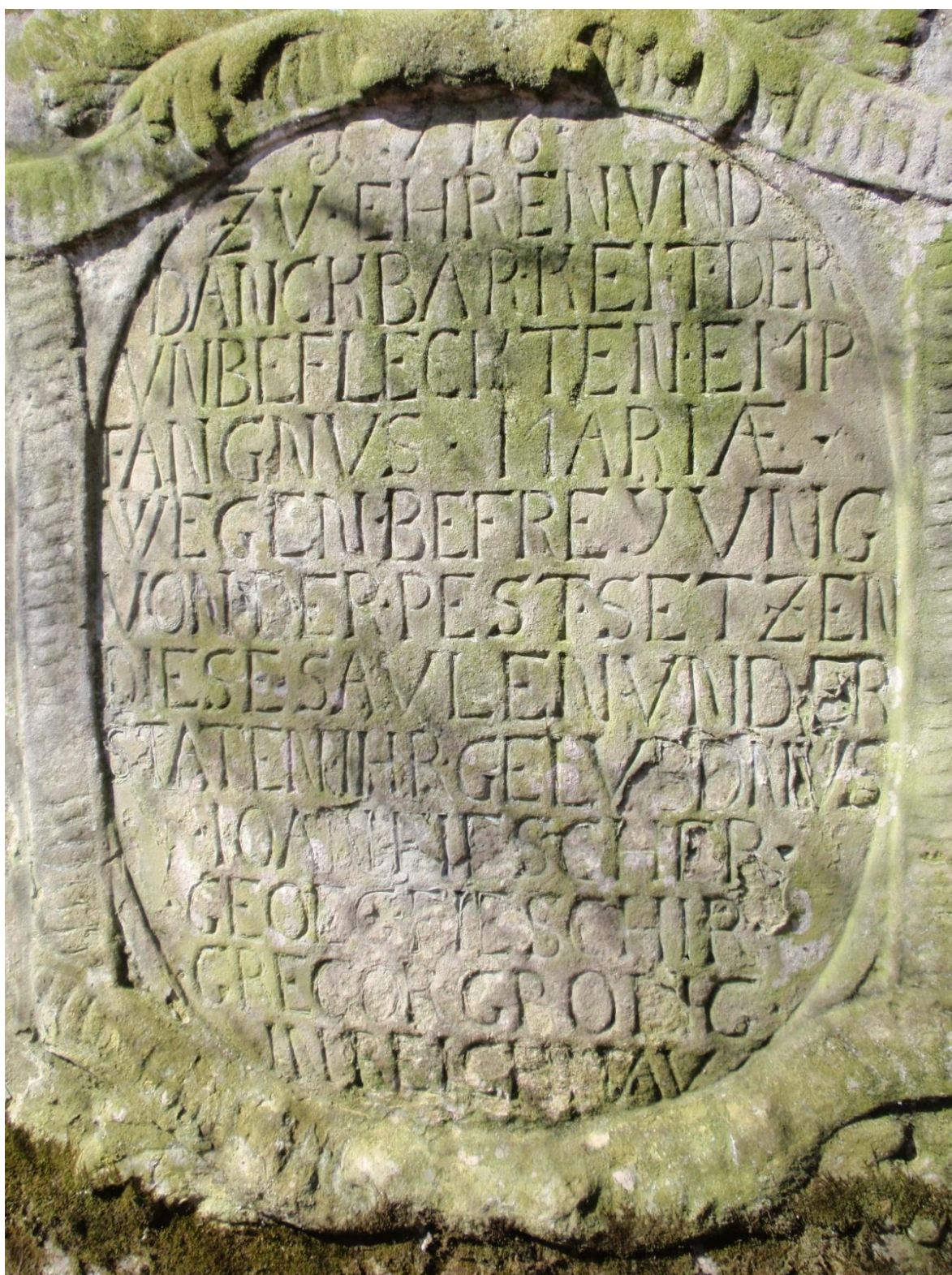
4.5.3 Detail nápisu, AA.

4.5.4 Vrcholová figura – Trůn Milosti, AA.

4.6.1 Sloup se sochou Panny Marie Immaculaty, 1716, současný stav, AA.

4.6.2 Detail nápisu, AA.

4.6.3 *Panna Marie Immaculata, AA.*

4.6.4 *Detail dříku, AA.*

4.6.5 *Detail reliéf – krucifix (noha), AA.*

4.6.6 *Detail hlavice, AA.*

4.7.1 Kříž Krista, fotodokumentace 1992, Josef Henzl.

4.7.2 Stav před renovací, AA.

4.7.3 Detail pilíře, AA.

4.7.4 Detail nápisů, AA.

4.7.5 Detail reliéfu, AA.

4.7.6 Průběh renovace, AA.

4.7.7 Renovace – krucifix. AA.

4.7.8 Detail nápisu, AA.

4.7.9 Stav po renovaci, současný stav, AA.

4.8.1 Sloup se sochou sv. Jana Nepomuckého, současný stav, AA.

4.8.2 Vrcholová figura – sv. Jan Nepomucký, AA.

4.9.1 *Pilíř Nejsvětější Trojice, 1763, současný stav, AA.*

4.9.2 Detail Piliře, AA.

4.9.3 Detail reliéfu – Mariazell, AA.

4.9.4 Vrcholová figura – Trůn Milosti, AA.

4.10.1 Kříž Krista, 1800, stav po renovaci, současný stav, AA.

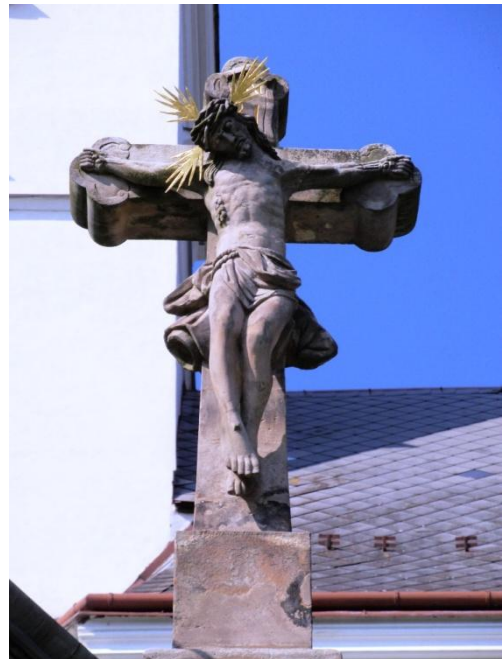
4.10.2 *Původní stav*, Oldřich Kolísek.

4.10.3 *Totální devastace*, Oldřich Kolísek.

4.10.4 *Průběh renovace*, Oldřich Kolísek.

4.10.5. *Renovace - Krucifix*, AA.

4.10.6 Detail reliéfu, AA.

4.10.7 Detail pilíře, AA.

4.10.8 Detail nápisu, AA.

4.11.1 Kříž Krista - původní stav, rok 1992, Josef Henzl.

4.11.2 *Současný stav, AA.*

4.11.3 *Detail těla, AA.*

4.11.4 *Detail nápisu, AA.*

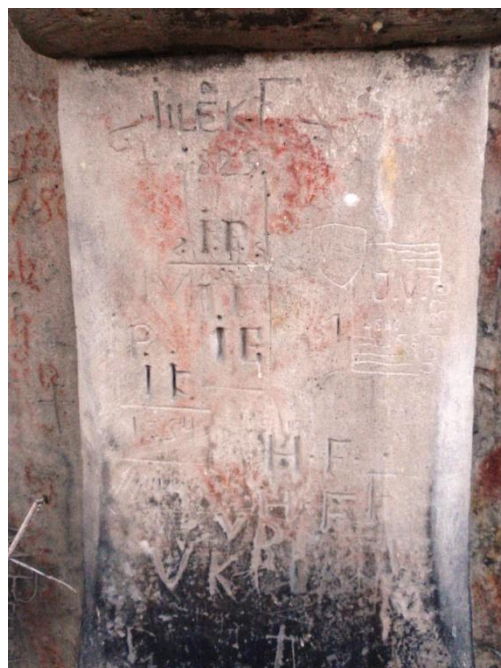
4.11.5 Detail mušle, AA.

4.11.6 Detail pilíře, AA.

4.11.7 Detail reliéfu, AA.

4.11.8 Detail nápisů, rytin. AA.

4.11.9 *Detail – torzo krucifixu, AA.*

4.11.10 *Detail nápisů, AA.*

4.11.11 *Detail rytin, AA.*

4.12.1 Kříž Krista, 1801, současný stav, AA.

4.12.2 Detail pilíře, AA.

4.12.3 Detail – krucifix, AA.

4.12.4 Detail reliéfu, AA.

4.12.4 Detail nápisu, AA.

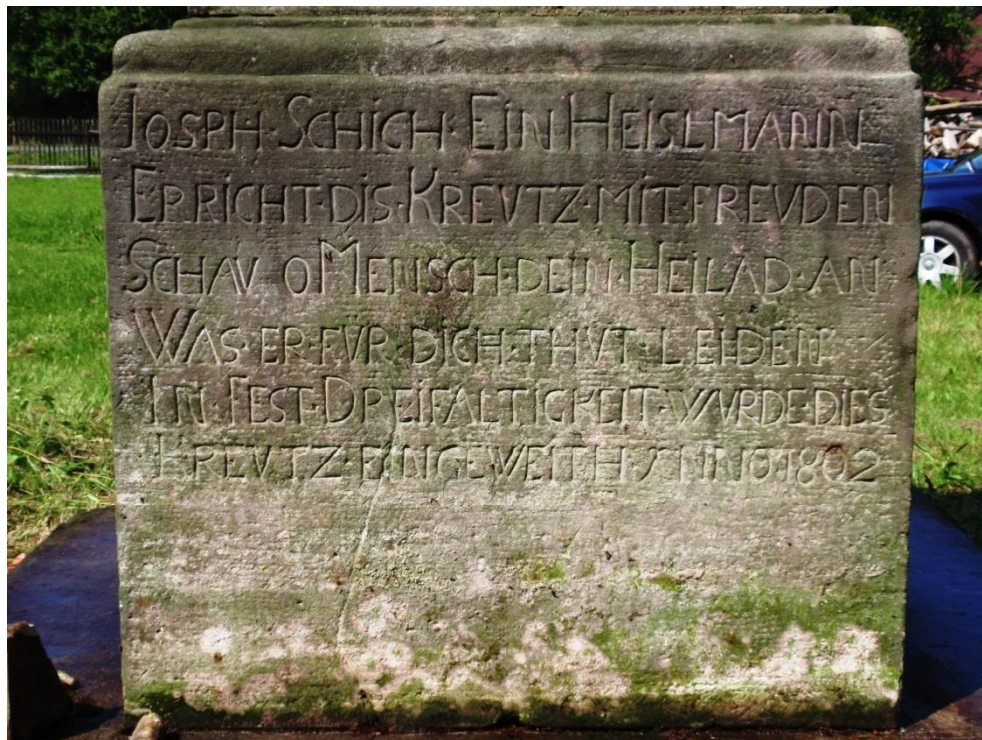
4.13.1 *Kříž Krista – původní stav, rok 1992, J. Henzl.*

4.13.2 *Detail torza, AA.*

4.13.3 Detail nápisu, AA.

4.13.4 Detail nápisu, AA.

4.13.5 *Krucifix, AA.*

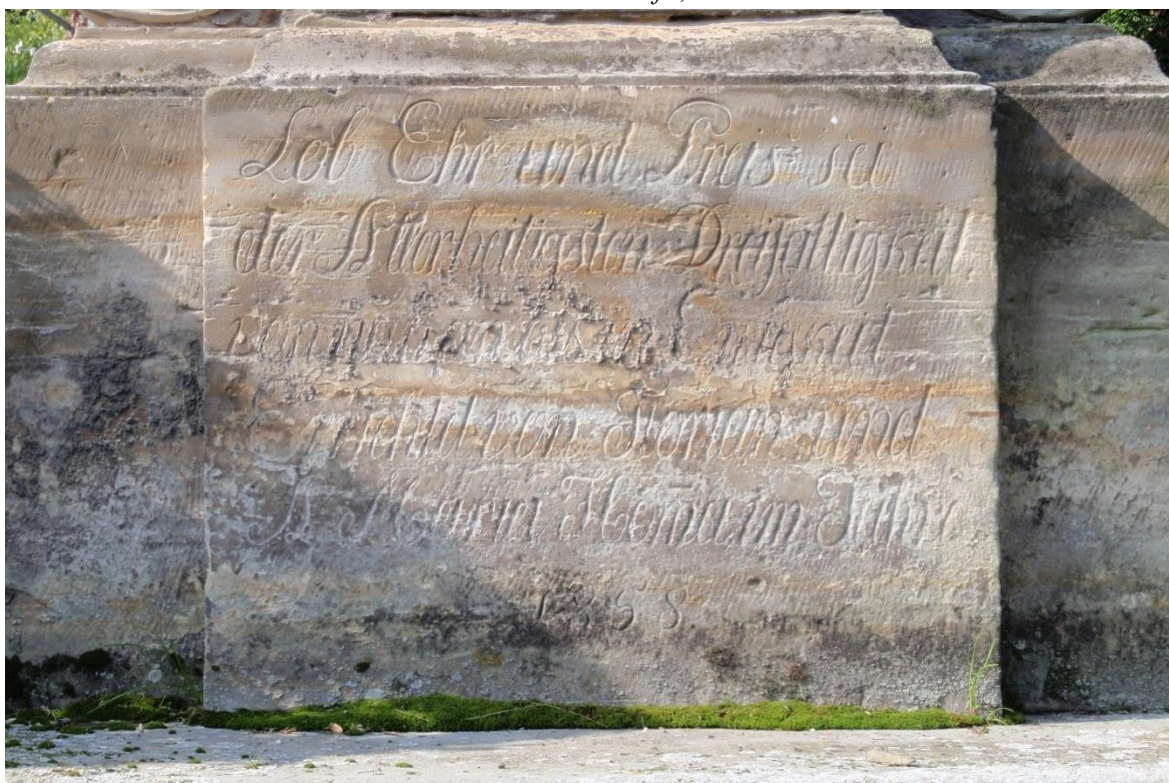
4.13.6 *Současný stav, AA.*

4.14.1 *Pilř Nejsvětějši Trojice, 1858, současný stav, AA.*

4.14.2 Detail reliéfu, AA.

4.14.3 Detail nápisu, AA.

4.14.4. *Vrcholová figura – Nejsvětější Trojice, AA.*

4.14.5. *Vrcholová figura – zadní pohled, AA.*

4.14.6 *Panna Marie Immaculata, AA.*

4.14.7 *Immaculata – zadní pohled, AA.*

4.14.8 *Detail pilíře, AA.*

4.14.9 Celkový pohled, rok 1992, J. Henzl.

4.15.1 Kříž Krista, 1859, současný stav, AA.

4.15.2 Detail reliéfu, AA.

4.15.3 Detail nápisu, AA.

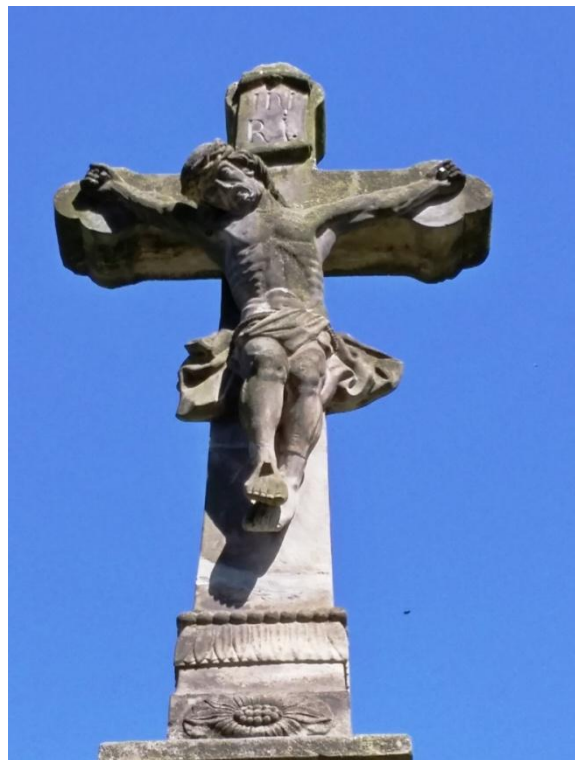
4.15.4 *Panna Marie, AA.*

4.15.5 *Sv. Jan Evangelista, AA.*

4.15.6 *Detail piliře, AA.*

4.15.7 *Detail – krucifix, AA.*

4.15.8 Celkový pohled, rok 1981, Oldřich Kolisek.

4.15.9 Současný stav, AA.

4.16.1 Sv. Florián, 1863, současný stav, AA.

4.16.2 Vrcholová figura – sv. Florián, AA.

4.16.3 *Reliéf Panny Marie Bolestné, AA.*

4.16.4 *Reliéf Kalvárie, AA.*

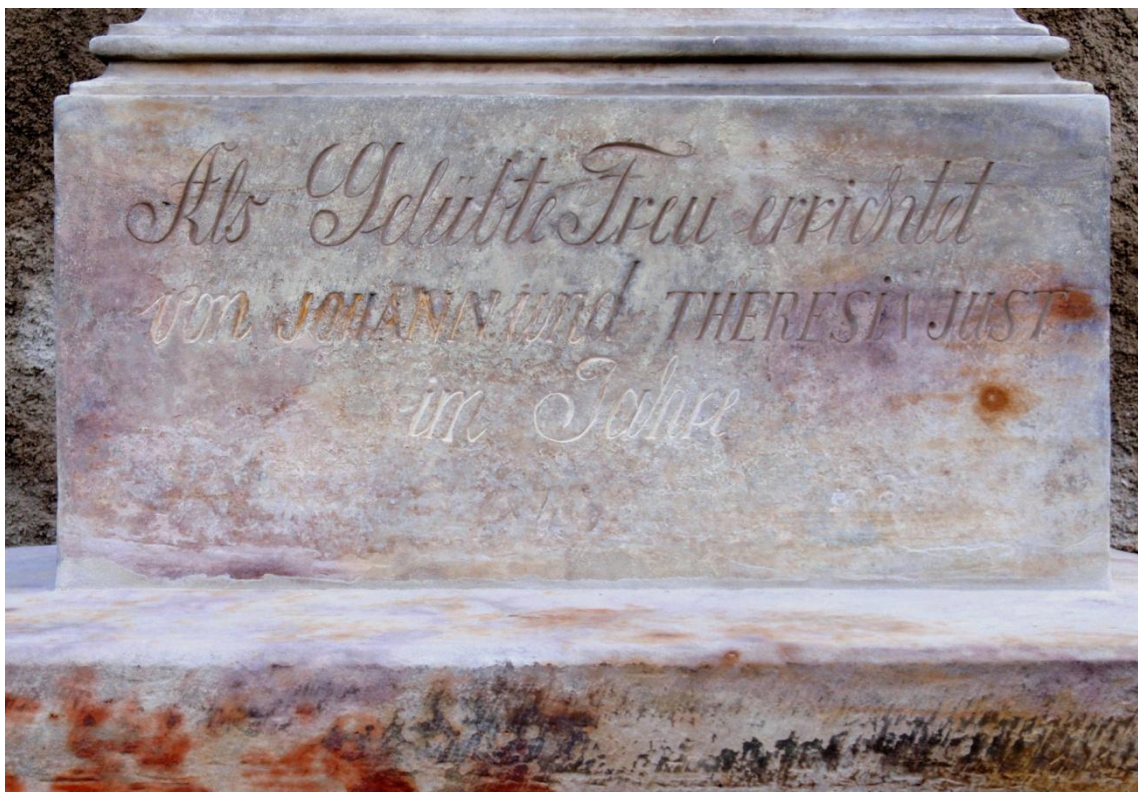
4.16.5 *Reliéf sv. Jana Křtitele, AA.*

4.16.6 *Rytiny současnosti, AA.*

4.16.7 Detail nápisu, AA.

4.16.8 Detail nápisu, AA.

4.17.1 *Kříž Krista – torzo*, 25. 1. 2014, Oldřich Kolísek.

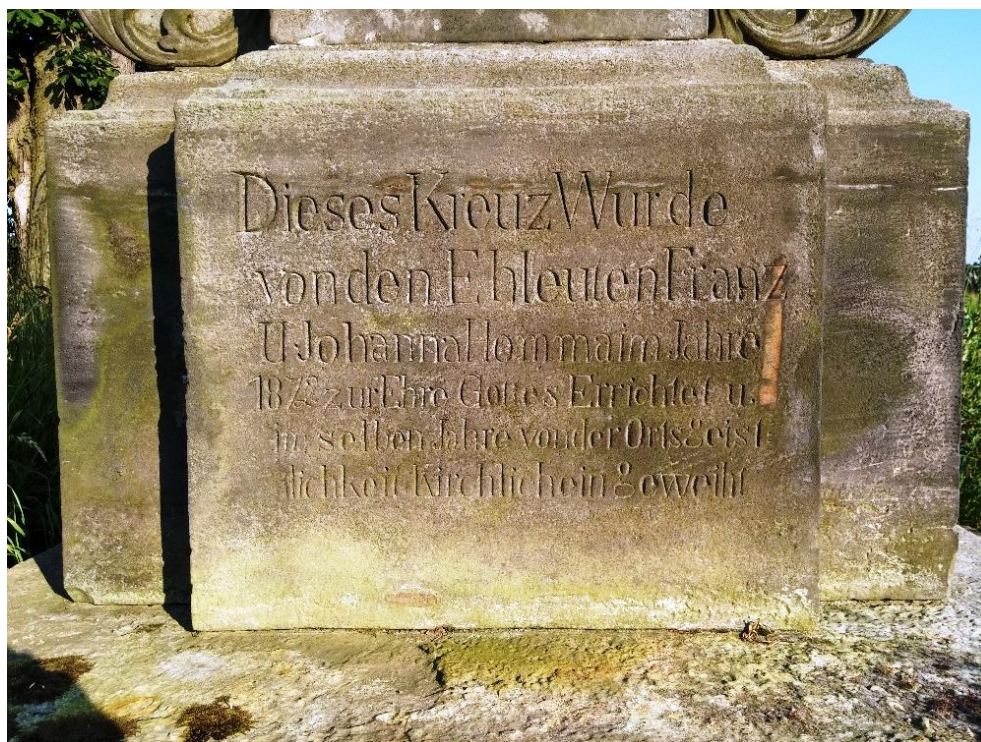
4.17.2 *Detail*, 25. 1. 2014, Oldřich Kolísek.

4.17.3 Kříž Krista, 1872, současný stav, AA.

4.17.4 Detail reliéfu, AA.

4.17.5 Detail nápisu, AA.

4.17.6 *Krucifix po renovaci, AA.*

4.17.7 *Renovace?!, AA*

4.17.8 *Detail pilíře, AA.*

4.17.9 *Dobové rytiny, AA.*

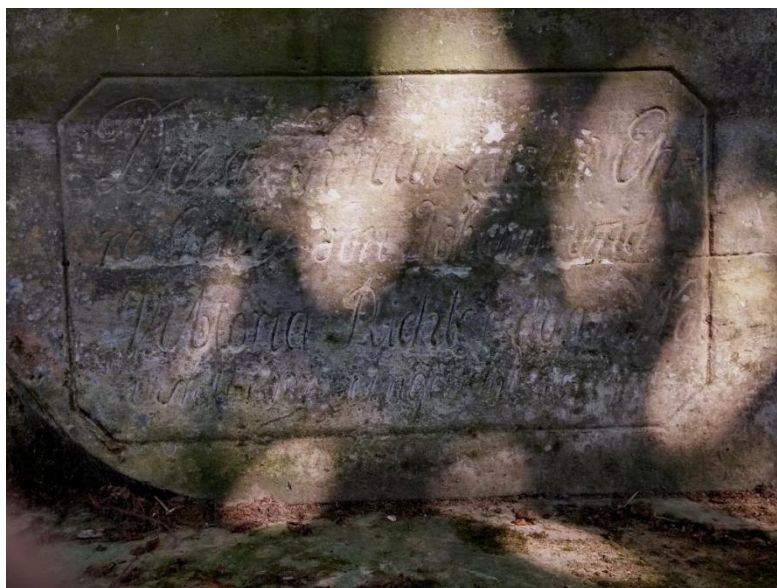
4.18.1 Kříž Krista – torzo, 1872, současný stav, AA.

4.18.2 *Detail pilíře, AA.*

4.18.3 *Detail reliéfu, AA.*

4.18.4 *Detail nápisu, AA.*

4.18.5 *Lokalizace, současný stav, AA.*

4.19.1 Kříž Krista – torzo, současný stav, AA.

4.19.2 *Detail pilíře, AA.*

4.19.3 *Detail reliéfu, AA.*

4.19.4 Kříž Krista – torzo, zadní pohled, AA.

4.20.1 *Kříž Krista – torzo, současný stav, AA.*

4.20.2 *Detail rytin, AA.*

4.20.3 *Detail nápisu, AA.*

4.20.4 *Detail rytin, AA.*

4.20.5 *Detail rytin, AA.*

4.20.6 *Detail rytin, AA.*

4.20.7 *Krucifix – torzo, AA.*

4.21.1 *Kříž Krista – torzo, stav k 2. 1. 2011, Oldřich Kolísek.*

4.21.2 *Detail reliéfu, Oldřich Kolísek.*

4.21.3 *Detail nápisu, Oldřich Kolísek.*

4.21.4 *Stanoviště*, 25. 1. 2014, Oldřich Kolísek.

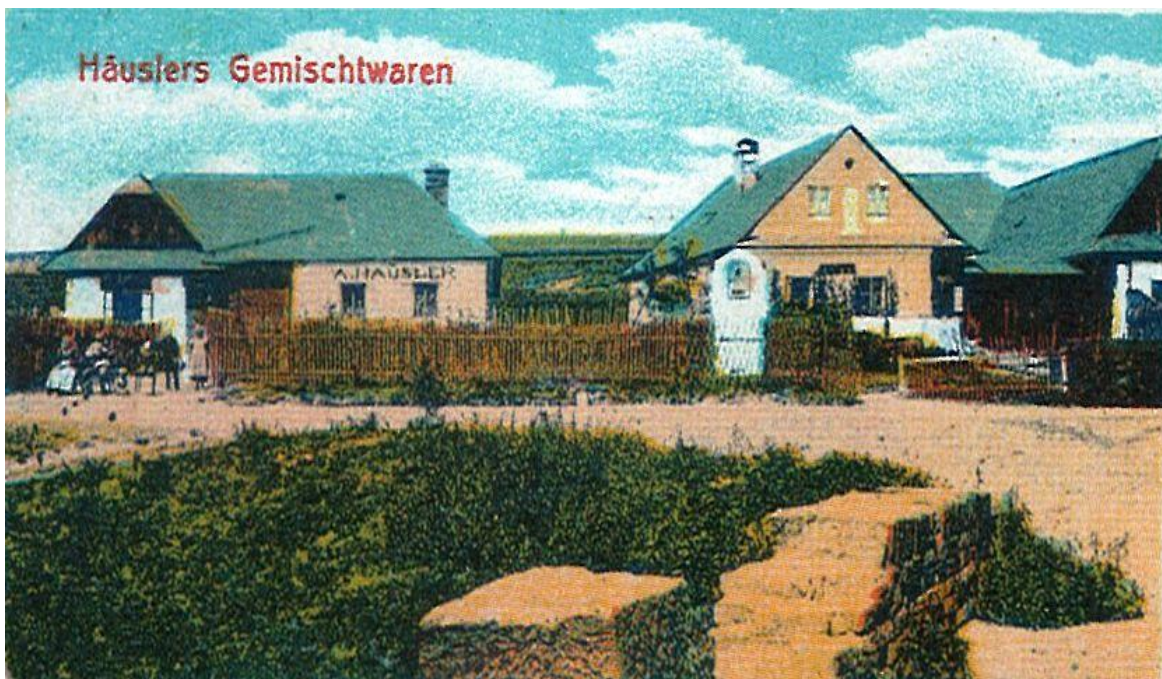
4.21.5 *Základna*, 25. 1. 2014, Oldřich Kolísek.

4.22.1 *Torzo - celkový pohled, současný stav, AA.*

4.22.2 *Torzo – detail, AA.*

4.23.1 *Dobová pohlednice 1912, Karel Uhlř.*

4.23.2 *Současný stav, AA.*

4.24.1 *Současný stav, AA.*

4.24.2 *Fotodokumentace 80. léta, Oldřich Kolísek.*

4.25.1 *Současný stav, AA.*

4.29 Rytina – boží muka, hřbitov, 2015, AA.

4.26.1 *Kaple Božího Těla, Oldřich Kolísek.*

Mittelort unterhalb der Volksschule. An der Straße rechts unten die kleine Schule Nr. 211, in der Mitte das Kaufhaus Johann Hübl Nr. 283, links hinten die Fleischhauerei Gustav Hübl Nr. 208. Besitzer des Bauernhauses Nr. 61 im Hintergrund war Robert Köhler.

4.27.1 *Prostorová kaple za domem č. p. 61, Heimatbuch s. 161.*

4.28.1 *Výklenková kaple*, fotodokumentace 90. léta, Oldřich Kolísek.

4.28.2 *Výklenková kaple – boční pohled*, Oldřich Kolísek.

4.28.3 *Vyklonková kaple – náhled poškození, Oldřich Kolísek.*

4.28.4 *Současný stav, AA.*

PS: památník císaře Josefa II., Heimatbuch, s. 155.

PS: památník obětem 1. světové války, Oldřich Kolísek.

